

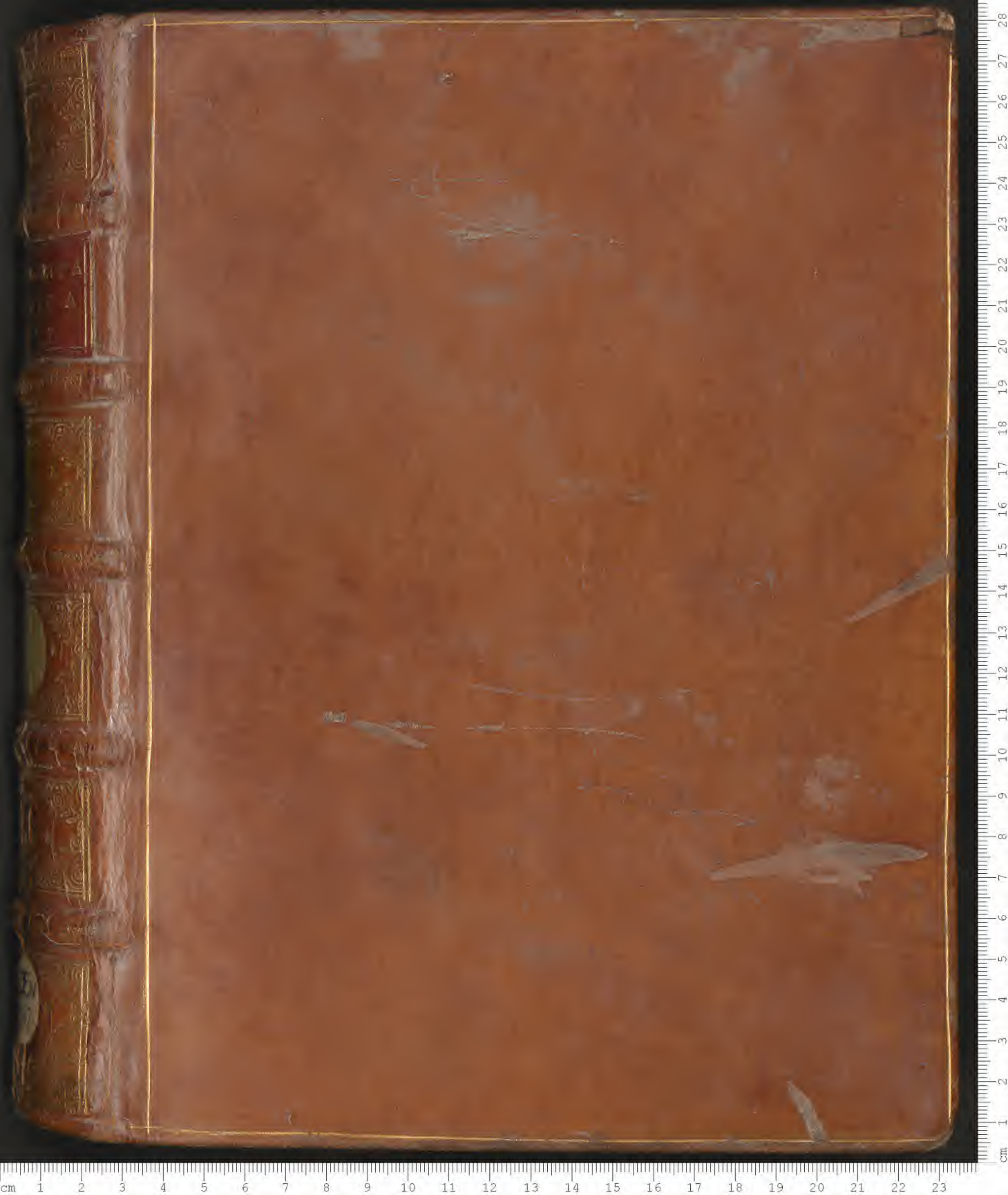

YB. MARGARI
POETICA
J 4 7 7

OE XV
187

¹⁵
S. E. 187.

(Gannon 224-237)

Aujm Editionis
que prima non ex-
minuit Maittaire
384. v. imprimis
2. Clement. VIII.

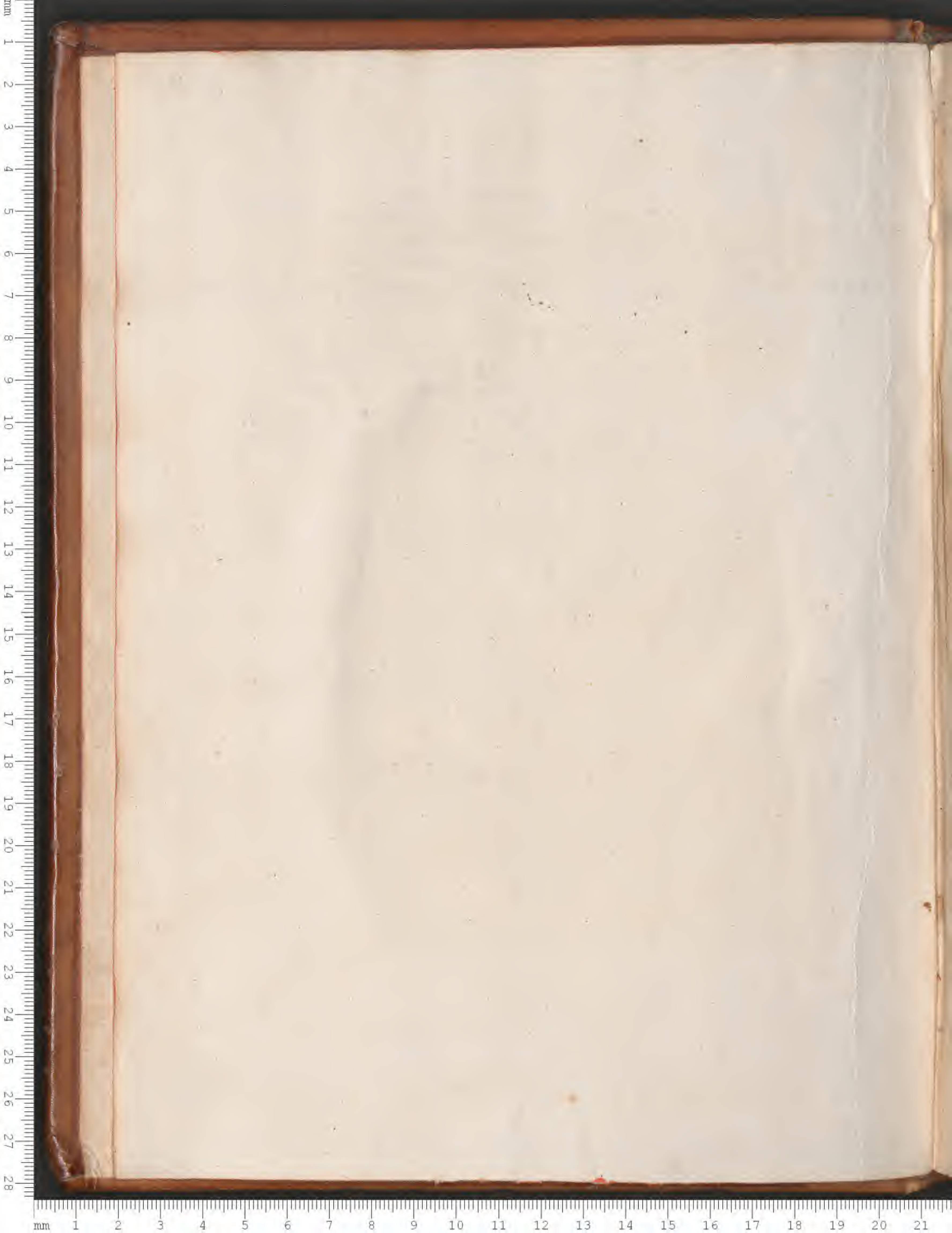
197

Videatur esse Ditho Princeps.

Mattasio ignota est, quippe qui pro Editione
Princeps vendit Editionem Parisiensem anni 1478
per Vricum Gering die penultima Decembris.
Itam esse crediderim Petri Casaris et Joannis fol. et recte quidem.

Margaritam Poeticam excipit Ciceronis libri
ad Herennium, Tuscular. Qu. et de finibus Parisiis
impressi ab eodem seu iidem Typographis et circa
eundem annum; sed abest et Typographi nomen et anni nota.
in fine librorum ad herennium extat anni nota, nimi-
um: 1477 quarto Kal. Novembr.

Continet 1° margar. poet. in vico S. Jacobi 1477 5. maii.
2° Rhetorica Cic. ad Her. ib. 1477. 4° Kal. Novembr.
3° Tuscularia, in vico S. Jac. absq. anni nota
4° De fin. bon. et mal. absq. illa nota. sed extat apud
fol. ultimum.
Extant autem in vico S. Jacobi. tam in vico S. Jacobi
quam in vico S. Jacobi.

M. T. C. Oratorū Homēri prologus in Tusculanarū quē-
stionum (in quibus de maximis questionibus copiose / orna-
teq; dicit) librum primum feliciter incipit.

q Vom defensionū laboribus senatoriis
muneribus / aut omīno / aut magna ex
parte essem aliquando liberatus / retuli
me Brute (te hortante maxime) ad ea
studia que retenta aīo / remissa tempori-
bus / longo interuallo intermissa reuo-
caui. et quom oīm artium que ad rectā
viuendi viam pertinerent / ratio et disci-
plina studio sapientie (que phīa dicitur) cōtinetur / hoc mihi lati-
nis litteris illustrandum putavi. nō quia phīa grecis / et lrīs / et
doctoribus percipi nō posset / s; meū semper iudicium fuit / oīa
nostros aut iuenisse per se sapientius q̄ grecos / aut accepta ab il-
lis fecisse meliora / que quidem digna statuissent ī quibus elabo-
rarent. Nam mors et instituta vite / resq; domesticas / ac familia-
res nos profecto et melius tuemur / et lantius. Rē vero. P. nrī
maiores certe melioribus temperauerunt / et institutis / et legi-
bus. Quid loquar de re militari? in qua cum virtute nrī multū
valuerunt / tum plus etiā disciplina. Nam illa que natura nō lit-
teris assecuti sunt / neq; cum grecia / neq; vlla cum gente sunt cō-
ferenda. Que enī tanta grauitas / que tanta cōstantia / magnitu-
do anī / probitas / fides / que tam excellens ī oī genere virtus ī il-
lis fuit / vt sit cum maioribus nrīs comparanda? doctrina grecia
nos / et oī litterarum genere superabat. In quo erat facile vins-
cere non repugnantes. Nam quom apud grecos atiquissimum
educatū genus sit poetarum! (si quidē Homerus fuit / et Heli-
odus ante Romā conditam / et Archilocus regnante Romulo)
Serius poeticam nos accepimus. anīs enim fere. ccccx. post Ro-
mam conditam / Liuius fabulam dedit / C. Claudio / ceci filio /
et. M. Tuditano cōsulibus anno ante natum Ennium / qui fuit
maior natu / q̄ plautus et Neuius. Sero igitur a nrīs poete vel

cegniti / vel recepti / quanq̃ est in originibus / solitos esse in epulis canere conuiuas ad tibicinem / de clarorum hominum virtutibus. honorē tamē huic generi nō fuisse declarat orō Catonis / in qua obiecit vt probrum Marco nobiliori / quod is in prouintiam poetas duxisset. duxerat aut̃ consul ille in etholiam vt sciimus Ennium. Quo minus igitur honoris erat poetis / eo minora studia fuerūt. nec tamen si qui magnis ingeniis ī eo genere extiterunt / nō satis grecorū glorie responderūt. An cēsemus si Fabio nobilissimo homini laudi datū esset quod pingeret / nō multos etiam apud nos futuros Polycletos / et Parchalios fuisse / honos alit artes. Omnesq̃ itendūtur ad studia / gloria. Iacentq̃ ea sēper que apud quosq̃ improbātur. Sūmā eruditionē greci litam cenlebant in nerucrū / vocumq̃ cantibus. Igitur et Epaminundas dux thebanorū / meo iudicio grecis fidibus preclare cecinisse dicitur. Themistocles quoq̃ aliquot ante annos / quom in epulis recularet lyram / est habitus indoctior. Ergo in grecia musici floruerūt. discabantq̃ id omnes. nec qui nesciebat satis excultus doctrina putabatur. In summo apud illos honore geometrica fuit. Itaq̃ nichil mathematicis illustrius. At nos metiendi / ratiocinandiq̃ utilitate inspecta / huius artis terminauimus modum. At cōtra oratorē celeriter cōplexi sumus. nec eum primo eruditū / aptū tamen ad dicendū / post aut̃ eruditum. Nā et Galbā / et Africanū / et Leliū doctos fuisse traditum est / studiosū aut̃ eum qui hos etate animabat Catonē / post vero / lepidum Catonē / Cracchos inde ita magnos nostram ad etatē / vt nō multum / aut̃ nihil omnīo grecis cederetur. Philozephia iacuit vsq̃ ad hanc etatem. nec vliū habuit lumen lrarum latinarum. que illustranda / et excitanda nobis est. vt si occupati profuimus aliquid ciuibus nostris / proximis etiā si possumus ociosi. ī quo eo magis est nobis elaborandū / quod multi iam esse libri latini dicūtur / scripti incōsiderate ab optimis illis quidē viris / sed non satis eruditis. Fieri aut̃ potest vt recte quis sentiat / et id quod sentit polite eloqui non possit. sed mandare quenq̃ litteris cogitatiōes suas / qui eas nec disponere / nec illustrare possit / nec

delectatione aliqua allicere lectorem / hominis est intemperater
abutentis et ocio / et litteris . Itaq; suos libros ipsi legunt cum
suis, nec quisq; attingit / preter eos qui eandem licentiam scribē
di sibi permitti volunt. Quare si quid oratorie laudis nostra
attulimus industria / multo studiosius philosophie fontes ape-
riemus / e quibus etiam illa manabunt. Sed vt Aristoteles / vir
summo ingenio / scientie copia / cum motus esset Socratis rheto-
ris gloria / dicere etiam cepit / adulescētes docere / et prudentiam
cum eloquentia iungere / sic nobis placet / nec pristinū dicēdi stu-
dium deponere / et in hac maiore / et vberiore arte versari. Hanc
enī perfectā phiam sēper iudicaui / que de maximis quēstiōibus
copiose posset / ornatēq; dicere. In quam exercitationē ita nos
studiose operam dedimus / vt iam etiā scholas grecorū more hrē
auderemus. vt nuper / tuum post discessum ī Tusculano (quom
essent complures mecum familiāres) temptaui quid in illo ge-
nere possem. Vt enim antea declamitabam causas / quod nemo
me diutius fecit / sic hec nunc mihi senilis est declamatio. po-
nere iubebam / de quo quis audire vellet. ac id / aut sedens / aut
ambulans disputabā. Itaq; dierum quicq; scholas (vt greci ap-
pellant) in totidem libros cōtuli. fiebat autē ita / vt quom is qui
audire vellet / dixisset quid sibi videretur / tum ego cōtradicerem.
Hec est enim vetus (vt scis) et socratica ratio / cōtra alterius opi-
nionem disserendi. Nam ita q̃ facillime quid verissimū eēt /
inueniri posse / Socrates arbitrabatur. Sed quo commodius
disputationes nostre explicentur / sic eas exponam / quali agatur
res / non quasi narretur. Ergo ita nascetur exordium.

M. T. C. Tusculanarum questionum libri primi (cuius di-
sputatio magnam affert mortis contemptionem / q̃ qui nō ti-
met / magnum is sibi presidium ad beatam vitam cōparat) ca-
pitulum primum incipit. In quo proponit Auditor primā
questionem disputatam / vtrum scz mors sit malum. Deinde
ostendit Marcus eos non esse miseros / qui mortui sunt.

Auditor,

m Malum mihi videtur esse mors! Marcus. Iis ne qui
mortui sunt/an iis quibus moriundū est? Auditor
Vtriusq. M. Est miserū igitur / quoniā malū. M. Cer-
te. M. Ergo et ii quibus euenit iā vt morerentur / et ii quibus
euenturum est / miseri. M. Mihi ita videtur. M. Nemo itaq. nō
miser. M. Prorsus nemo. M. Et quidē si tibi cōstare vis / omnes
qui vnq. nati sunt / erūt ve / nō solū miseri / sed etiā semper mise-
ri. Nā solos eos si diceres miseros quibus moriundum esset / ne
minem tu quidem eorū qui viuerent exciperes. moriundū enī
oībus. esset tamē miserie finis ī morte. Quoniā aut etiā mortui
miseri sunt / ī miseriā nascimur sempiternā. Necesse est enī mise-
ros esse eos qui cētū milibus ānorū ante occiderūt / vel potius
omēs quicūq. nati sunt. M. Ita prorsus quidē existimo. M. Dic
queso / num te illa terrēt / triceps apud īferos cerberus / cochyti
fremitus / transuectio acherontis / mento sūmā aquā attingens /
ennectus siti Tantalus? Nun illud quod Siliphus versat laxū /
sudans nitendo / neq. proficit? Nilū? Fortasse etiam inexorabiles
iudices / minos / et Rhadamanthus. apud quos nec te. L. Cral-
sus defendet. nec. m. Antonius. Nec quoniam apud grecos iu-
dices res agetur poteris adhibere Demostenem. Tibi ipi pro te
erit maxima corona cauidicenda. Nec fortasse metuis. et idcir-
co mortem cēses esse sempiternum malum. M. Quid? Adeo ne
me delirare censes / vt ista esse credam? M. An tu hec nō credis
M. mīme vero. M. male hercle narras. M. Cur queso? M. Qz
disertus esse non possem / si contra ista dicerem. M. Quis enim
non in huiusmodi causa? aut quid negotii est / hec poetarum / et
pictorum portenta conuincere? M. At qui pleni libri sunt con-
tra ista ipsa differentiu philosophorum. M. Inepte sane quis. n.
est tam excors / que ista moueant? M. Si ergo apud īferos mi-
seri nō sunt / ne sunt quidem apud inferos vlli. M. Ita prorsus
existimo. M. Vbi sunt ergo vel ii quos miseros dicis? aut quē
locum incolunt? Si enim sunt / nusq. esse non possunt. M. Ego
vero nusquā illos esse puto. M. Igitur ne esse quidem. M. Pror

sus isto modo. et tamē miseros. ob id ipsum quidem! quia nulli
sunt. M. Iam mallem Cerberum metueres / q̄ ista tam incon-
siderate diceres. M. Quid tandem? M. Quem esse negas / eundē
esse dicis. Vbi est acūmē tuum? Quom eum miserum dicis qui
non sit! tunc eum qui non sit dicis esse. M. Non sum ita hebes /
vt istud dicam. M. Quid dicis igitur. M. Miserū esse (verbi cā)
Crassum / qui illas fortunas morte dimiserit. miserum Cn. Pō-
peium / qui tanta dignitate / tanta gloria morte sit orbatus. Om-
nes deniq̄ miseros / qui hac luce careant. M. Reuolueris eodem
sint enim oportet / si miseri sunt. tu autem modo negabas eos eē
qui mortui essent. Si igitur non sunt / nihil possunt esse. Ita ne
miseri quidem sunt. M. Nō dico fortasse etiā quod sentio. Nam
istuc ipsum nō esse / quom fueris / miserrimum puto. Quid mi-
serius / q̄ omnino nunq̄ fuisse? M. Ita qui nondum nāti sunt /
miseri iam sunt / quia non sunt. et nolip̄ si post mortem miseri
futuri sumus / miseri fuimus anteq̄ nati. Ego autem non com-
memini anteq̄ natus essem / me miserum. tu si meliore memo-
ria es / velim scire et quid de te recordare. M. Ita iocaris quasi e-
go dicam eos miseros! qui nati nō sunt / et non eos qui mortui
sunt. M. Esse ergo eos dicis? M. Imo quia non sint / quom fue-
rint / eos miseros esse. M. Pugnantia te loqui non vides? Quid
enim tam pugnat / q̄ non modo miserum / sed omnino quicq̄ eē
qui non sit? An tu egressus porta capena! quom Calatini Sci-
pionum / Seruilliorum / metallorū sepulcra vides / miseros pu-
tas illos? M. Quoniam me verbo premis / posthac non ita dicā
miseros esse / sed tantū miseros! ob idip̄ qz nō sint. M. Nō di-
cis igitur miser est. M. Crassus / sed tantū miser. M. Crassus. M.
Ita plane. M. quasi nō necesse sit / quicquid isto mō pronuncies
id aut esse / aut non esse. An tu dialecticis ne ibutus quidem es?
imprimis enim hoc traditur! pronuntiatū omne (sic enim mihi
impresētia occurrit vt appellem) aruima. Vtar post alio! si
inuenero melius. Id ergo est / pronuntiatum quod est / verum /
aut falsum. Quom igitur dicis miser. M. Crassus / aut hoc dicis
miser est Crassus / vt possit iudicari verum id / falsum nē sit / aut

nihil dicis omnino. *Æ.* *Æge* iam concedo non esse miseros / qui
mortui sunt. quoniam extorsisti ut faterer / qui omnino non es-
sent / eos ne miseros quidem esse posse. Quid de nobis qui uiui-
mus / cum moriundum sit / nonne miseri sumus / que enim no-
bis potest esse in vita iocunditas / cum dies / et noctes cogitandū
sit / iamiamque esse moriendum. *M.* Et qui ergo intelligis / quan-
tum mali de humana conditione deieceris. *Æ.* Quonam modo
M. Quia si mori etiam mortuis miserum esset / infinitū quod-
dam et sempiternum malum haberemus in vita. *Æ.* Nunc vi-
deo calcem / ad quem quom sit decursum / nihil sit preterea exti-
melcendum. *M.* Sed tu mihi videris ephicharini acuti nec in-
sulli hominis (ut Siculi) sententiā sequi. *Æ.* Quod non ei noui. *M.*
Dicā (si potero) latine. scis enim me grece loqui in latino sermo-
ne non plus solere / quā in greco latine. *Æ.* Et recte quidem. Sed
que tandem est ephicharini ista sententiā. *M.* Emori nolo. sed et
me esse moriturum nichil estimo. *Æ.* Iam agnosco grecum et
quoniā coegisti ut concederē qui mortui essent eos miseros non
esse / perfice si potes ut ne moriendū quidē esse miserū putē. *M.*
Iam istuc quidem nihil negotii est. sed etiam maiora molior. *Æ.*
Quomodo hoc nihil negotii est / aut que sunt tandē ista maiora
M. Quia / quoniā post mortē mali nihil est / ne mors quidem ē
malum. cum proximū tēpus est post mortē / in quo mali nichil
esse concedis. Ita ne moriendū quidem esse malum est. id est enī
perueniendū esse ad id quod non esse malū cōfitemur. *Æ.* Vbe-
rius ista queso. hec enī spinosiora / prius ut cōfitear me cogunt
quā ut assentiar. Sed que sunt ea que dicis te maiora moliri. *M.*
Ut doceā si possim non modo malū non esse / sed bonum etiam
esse mortem. *Æ.* Non postulo id quidem. *Æueo* tamen audire.
ut enī non efficias quod vis / tamē mors ut malū nō sit / efficies
Sed nihil te interpellabo. continentē orationē audire malo. *M.*
Quid si te rogauero aliquid / nonne respōdebis. *Æ.* Superbi id
quidē esset. sed nisi quid necesse erit malo nō roges. *M.* Gerā ti-
bi morē. et ea que vis ut potero explicabo. Nec tamē quasi Phi-

tius Appollo certa vt sint / et fixo que dixero / sed vt homunculus vnus e multis probabilia cōiectura sequēs. vltra eī quo progrediar / quā vt videā verisimilia / nō habeo. Certa dicent ii qui et percipi ea posse dicunt / et se sapientes esse profitētur. *M.* Tu vt videtur dic nos ad audiendū parati sumus.

Ca. ii. premitit primo quid sit mors secūdū diuersal phiorū opiniones. Deinde ostendit mortem ne iis qui morituri sunt malum esse. quippe que aut beatos nos afficiet anīs manentibus / aut non miseros sensu carentes.

Ors igitur ipā (que videtur notissima res esse) quid sit primū est videndū. Sunt enī qui discessū animi a corpore / putant esse mortē. sunt / qui nullū censeant fieri discessum / sed vna animū / et corpus occidere / aimq; in corpore extingui. Qui discedere animū celsent / alii statim dissipari / alii diu permanere / alii seper. Quid sit porro ipse animus / aut vbi / aut vnde / magna dissensio est. Aliis cor ipsū animus videtur. ex quo excordes / vecordes / concordēsq; dicuntur / et Nasica ille prudens bis consul / corculū / et egregie cordatus homo cautus Lelius sextus. Empedocles aim esse censet / cordi suffusum sanguinem. Aliis pars quedā cerebri visa est anī principatū tenere. Aliis nec cor ipsū placet / nec cerebri quandā partē esse animū / sed alii in corde / alii in cerebro dixerunt animi esse sedem / et locum. Animū autem alii animā / vt fere nostri. Ipsum declarat nomen. nam et agere aīam / et efflare dicimus / et aīolos / et bene aīatos / et ex aīi snā. Ipse autem animus / ab anima dictus est. Zenoni autē stoico animus ignis videtur. sed hec quidem que dixi / cor cerebrum / animā / ignem / vulgo. reliquaq; fere singuli / vt multi ante veteres. Proxime autē Aristoxenus mulicus / idēq; phūs / ipsius corporis intentionē quandam / velut in cantu et fidibus / que harmonia dicitur / sic ex corporis totius natura et figura varios motus cieri / tanq; in cantu sonos. Hic ab artificio suo non recessit / et tandē dixit aliquid. quod ipsū quale esset / erat multo ante / et dictum / et explanatum a Platone. Zenocraz

tes anī figuram / et quasi corpus negauit esse. Verum numerū
dixit illū esse. cuius vis vt iam ante Pythagore visū erat in na-
tura maxima esset. Eius doctor plato triplicem finxit animā
cuius principatum / idest rōnem / in capite licut in arce posuit.
et duas partes separare voluit / iram / et cupiditatem. quas locis
iram ī pectore / cupiditatem super precordia locauit. Dicear-
chus aut in eo sermone quem Corinthi habitum / tribus libris
exponit / doctorum hoīm disputantium primo libro multos lo-
quentes facit / duobus Pherecraten quendam pithiotā senē quē
ait a Deucalione ortū dissidentem inducit / nihil esse omnino aīm
et hoc esse nomen totū inane / frustraꝫ anīalia / et animantes ap-
pellari / neꝫ in homine esse animū / vel animam / nec ī bestia vīꝫ
omne eam qua vel agamus quīd / vel sentiamus / in oībus corpo-
ribus viuis equaliter esse fusam / nec separabilem a corpore esse.
quippe que nulla sit. nec sit quicquam nisi corpus vnum et sim-
plex / ita figuratum vt temperatione nature vigeat / et sentiat.

Aristoteles longe omnibus Platonē sēper excipio prestans /
et ingenio / et sapientia / et diligentia / quom quatuor nota illa
genera esset cōplexus / ex quibus omīa orirentur / quātam quan-
dam naturam censet esse e qua sit mens. Cogitare enim / et pro-
uidere / discere / et docere / et inuenire aliquid / et tam multa alia
meminisse / amare / odisse / cupere timere / angi / letari / hec / et si-
milia eorum in horum quatuor generum inesse nullo putat.
Quintum genus adhibet vacans noīe. et sic ipsum aīm endele-
cheian appellat / nouo noīe / quasi quandā cōtinuatam motionē
et perennem. Nisi que me forte fugiunt / he sunt fere de aīo
snīe. Democritum enim magnum illum quidem virū / sed leui-
bus et rotundis corpusculis efficientem aīm cōcursu quodā for-
tuito / omittamus. Nihil est enī apud istos / quod nō athomorū
turba cōficiat. Harum snīarum que vera sit / deus aliquis vide-
rit. que verisimillima / magna questio est. Vtrū igitur iter has
snīas diiudicare maluerimus / an ad propositum redire. M.
Cuperem equidem vtrunꝫ si fieri posset. sed est difficile consū

dere. quare si / ut ista non differantur / liberari mortis metu pos-
sumus / id agamus. sin id non pot / nisi hac questione aniorum
explicata / nunc (si videtur) hoc / illud alias. M. Quod malle
te intelligo / id puto esse commodius. efficiet eni ro / ut quaecunq
vera sit earum iniarum quas exposui / mors / aut malum no sit
aut si bonum potius. Nam si cor / aut sanguis / aut cerebrum e
animus / certe / quoniam est corpus iterabit cu reliquo corpore.
si aia est / fortasse dissipabitur. si ignis / extinguetur. Si est Aristo-
xeni harmonia / dissoluetur. Quid de Dicearcho dicam / qui ni-
hil omnino aim dicat esse. Is sententiis omnibus nihil post mor-
tem pertinere ad quenq pot. pariter enim cum vita sensus amit-
titur. no sententiis autē / nihil est vllam in partem quod intersit
Reliquorum sententie spe afferunt (si te hoc forte delectat) pos-
se aios / quom e corporibus excellerint / in celum quasi in domi-
cilium suum peruenire. M. Me vero delectat. idq primum ita ee
velim. deinde etiam si non sit / mihi persuaderi tamen velim. M.
Quid tibi ergo opera nra opus est? nun eloquentia Platonē su-
perare possumus? Evolve diligenter eius eum librum qui est de
animo / amplius quod desideres / nihil erit. M. Feci mehercle / et
quidem sepius. sed nescio quomodo dum lego assentior. quom
posui librum / et mecum ipse de immortalitate cepi cogitare / as-
sentio omnis illa elabitur. M. Quid hoc? das ne aut manere ani-
mos post mortē / aut morte ipa interire? M. Do vero. M. Quid
si maneant? M. Beatos esse concedo. M. Sin intereant? M. Non
esse miseros (quoniam ne sint quidem) iam istuc coacti a te pau-
loante concessimus. M. Quomodo igitur / aut cur mortem ma-
lum tibi videri dicis? que aut beatos nos efficiet anis manenti-
bus / aut non miseros / sensu carentes?

Ca. iii. Ostendens animi immortalitatē / quo doceatur omni
malo carere mortem.

Auditor.

xpone igitur nisi molestum est primum si potes! aios
remanere post mortem. Tum / si minus id obtinebis!
est enim arduum docebis carere omni malo mortem.

Ego enim istuc ipsum vereor ne malum sit / non dico carere sen-
su / sed carendum esse. M. Auctoribus quidem ad istam sententiā
quod vis obtineri / uti optimis possumus. quod in omnibus causis /
et debet / et solet valere plurimum. Et primum quidem omni atiqui-
tate. que quo propius aberat ab ortu et diuina progeie / hoc me-
lius ea fortasse que erant vera cernebat. Itaque vnum illud erat
insitum prisca illis (quos cassos appellat Ennius) esse in mor-
te sensum. neque excessu vite sic deleri hominem / ut funditus in-
feriret. Idque cum multis aliis rebus / tum e pontificio iure / et e-
cerimoniis sepulcrorum intelligi licet. quas maximis ingeniis
pediti nec tanta cura coluissent / nec violatas tam inexpressibili re-
ligione sanxissent / nisi hereret in eorum mentibus / mortem / non
interitum esse omnia tollentem / atque delentem / sed quandam quali
migrationem / commutationemque vite / que in claris viris et feminis
dux in celum solet esse / in ceteris humi retineretur et perma-
neret tamen. Ex hac / et nostrorum opinione / Romulus in celo cum
diis agit eum / ut fame assentiens dixit Ennius. et apud grecos /
indeque per lapsus ad nos / et usque ad oceanum Mercurius / tantus et
tam presens habetur deus. hinc liber deus Semele natus / eadem
que fame celebritate Tindaride fratres / qui non modo adiutores
in preliis victoriae Populi Romani. sed etiam nuntii fuisse perhiben-
tur. Quid Ino Cadmi filia nonne leucothoe nereis nominata a
grecis / Matuta habetur a nostris. Quid totum prope celum (ne
pluris persequar) nonne humano genere completum est. Si ve-
ro scrutari vetera / et ex iis ea que scriptores grece prodiderunt
eruere coner / ipsi illi maiorum gentium / dii qui habentur / hinc a
vobis profecti in celum reperientur. Quare quorum demonstratur
sepulcra in grece reminiscere (quonia es iniciatus) que tradan-
tur misteriiis / tum denique que hec late pateant intelliges. Sed qui non
dum ea que multis post annis tractare cepissent physica didicis-
sent / tantum sibi persuaferant / quantum natura admonente cognos-
uerunt rationes / et causas rerum non tenebant / visis quibusdam
sepe mouebantur / iisque maxime nocturnis / et videretur et ii qui

vita exceſſerant viuere. Vt porro firmiſſimum hoc afferri vi-
detur / cur deos eſſe credamus! q̃ nulla gens tam fera nemo om-
nium tam ſit immanis / cuius mentem non imbuerit deorū opi-
nio. Multi de diis praua ſentiūt! id enim vicioſo more effici ſo-
let! omnes tamen eſſe vim / et naturam diuinam arbitrantur.
Nec vero id colloctio hominum aut conſenſus effecit. non in-
ſtitutis opinio eſt confirmata / non legibus. omni autem iure cō-
ſenſio omnium gentium! lex nature putanda eſt. Quis eſt igi-
tur qui ſuorum mortem primum non eo lugeat / q̃ eos orbatos
vite commodis arbitretur? Tolle hanc opinionem. luctum ſu-
ſtuleris. Nemo enim meret ſuo incommodo. Dolent fortalle et
anguntur. ſed illa lucubris lamentatio / fletuq̃ merens ex eo ē!
q̃ eum quem dileximus / vite commodis priuatum arbitramur
Idq̃ ſentire / atq̃ hec ita ſentimus natura duce / nulla ratione /
nullaq̃ doctrina. Maximum vero argumentum eſt / naturam ip-
ſam de immortalitate animorū tacitam iudicare / quod omībus
cure ſunt! et maxime quidem! que poſt mortem futura ſint. ſe-
rit arbores que alteri ſeculo proſint / vt ait Ennius in ſynephe-
bis / quid ſpectans! niſi etiam poſtera ſecula ad ſe pertinere? er-
go arbores ſeret diligens agricola / quarum aſpiciet baccam ipſe
nunquā. vir magnus leges inſtituta / rēpub. nō leret Quid pro
creatio liberorū! quid propagatio noīſ! quid adoptiones fili-
orū / quid teſtamentorū diligentia. quid ipſa ſepulcrorū monu-
menta / quid elogia ſignificant! niſi nos futura etiam cogitare?
Quid illud? nun dubitas / quin ſpecimen nature capi deceat ex
optimā quaq̃ natura? que eſt melior igitur in hominum gene-
re natura / q̃ eorū qui ſe natos ad hoīes iuuandos / tutandos / cō-
ſeruandos arbitrantur? abiit ad eos Hercules. nunq̃ abiſſet! ni-
ſi quom inter hoīes eſſet / eam ſibi viam muniuiſſet. Vetera iā
iſta / et religione omnium conſecrata. Quid in hac repub. tot /
tantosq̃ viros ob rempub. interfectos cogitaſſe arbitramur? iſdē
ne vt finibus nomē ſuū / quibus vita terminaretur? Nemo vn-
q̃ ſine magna ſpe immortalitatis ſe pro patria offerrē ad mortem

licuit esse ocioso Themistocli / licuit epaminunde. licuit / vt et ve-
tera et externa queram mihi / sed nescio quomodo inheret in me-
tibus quasi seclorum quoddam augurium futurorum. idque in ma-
ximis ingenii / altissimisque animis / et existit maxime / et apparet
facillime. Quo quidem dempto / quis tam esset amens qui sem-
per in laboribus / et periculis viueret / loquor de principibus.
Quid poete nonne post mortem nobilitari volunt / unde ergo
illud / Aspicite o ciues lenis Ennii ymaginis formam. hic ve-
strum pinxit maxima facta patrum. mercedem glorie flagitat
ab iis quorum patres affecerat gloria. Idemque / nemo me lacrimis
decoret / neque fletu funera faxit / cur / volitans viuo docta per ora
virum. Sed quid putas / opifices post mortem nobilitari volunt
Quid enim Phidias sui similem speciem inclusit in clypeo mi-
nerue / cum inscribere non liceret / Quid nostri philosophi / nonne in iis
libris ipsis quos scribunt de continenda gloria sua nomina in-
scribunt / Quod si omnium consensus / nature vox est / omnesque qui
ubique sunt / consentiunt esse aliquid quod ad eos pertineat qui
vita censerint nobis quoque id existimandum est. etsi quorum aut inge-
nio / aut virtute animus excellit / eos arbitramur (quia natura
optimi sint) cernere nature vix maxime verisimile est / cum optimus
quisque maxime posteritati seruiat esse aliquid cuius is post mortem
sensum sit habiturus. Sed ut deos esse natura opinamur / qua-
lesque sint ratione cognoscimus / sic permanere animas arbitramur con-
sensu nationum omnium. Qua in sede maneant / qualesque sint / ratione
discendum est. Cuius ignoratio finxit inferos / easque formidines
quas tu continere / non sine causa videbare. In terram enim cadentibus
corporibus / iisque humo tectis / e quo dictum est humari / sub ter-
ra censebant reliquam vitam agi mortuorum. Quia eorum opinionem
magni errores consecuti sunt / quos auxerunt poete. frequens ei
consensus theatri / in quo sunt muliercule et pueri mouetur au-
diens tam grande carmen adsum / atque aduenio atheronte / vix / via
alta et ardua / per speluncas saxi structas asperis pendentibus
maximis / ubi rigida constat crassa caligo inferum. Tantumque
valuit error / qui mihi quidem iam sublatus videtur / ut corpora cre-

mata cum scirent / tamen ea fieri apud inferos fingerēt / que si-
ne corporibus nec fieri possent / nec intelligi. Animos enī per se
iplos viuentes nō poterant mente cōplecti. formā aliq̃ figurāq̃
querebant. Inde Homeri tota Nerhīa. idē ea que meus amicus
Appius Necromantia faciebat. inde in vicinia nostra Muernila-
cus / vnde anime excitantur / obscura vmbra / aperto hostio alti
acherontis / fallo sanguine / ymagine mortuorum. has tamen
ymagines loqui volūt. quod fieri nec sine lingua / nec sine pala-
to / nec sine faucibz / lateribz / pulmonibz vi et figura pōt. nichil enī
anīo videre poterant / ad oculos omīa referebant. Magni autem
est ingenii reuocare mentem a sensibus / et cogitationē a consue-
tudine abducere. Itaq̃ credo equidem etiam alios tot seculis di-
sputasse. sed quod litteris extet / Pheretides Syrus primum dixit
anīos esse hominū sempiternos. antiquus sane. fuit enī Oeneo
regnante genti illi. hanc opinionē discipulus eius Pythagoras
maxīe confirmavit. qui (quom Tarquino superbo regnante in
ytaliā venisset) tenuit magnā illam greciam cū honore / et disci-
plina / tum etiam auctoritate. multa q̃ secula postea sic vixit Pi-
thagoreorum nomē / vt nulli alii docti viderentur. Sz redeo ad
antiquos. rōnem illi snīe sue non fere reddebant / nisi quid erat
numeris / aut descriptionibus explicandum. Platonē ferunt (vt
Pythagoreos cognosceret) in ytaliā venisse / et didicisse Pytha-
gorea omnia / primumq̃ de animorum eternitate non solū sen-
sisse idē quod Pythagoras / sed rōnem etiam attulisse. quā (nisi
quid dicis) pretermittamus / et hanc totā spem imortalitatis re-
linquamus. Auditor. An tu / quom me in summā expectati-
onem adduxeris / deseris? Errare mehercle malo cum Platone
quem tu q̃ti facias scio / et quē ex tuo ore admiror / q̃ cum istis
vera sentire. M. Macte virtute. ego enim ipse cū eodem ipso nō
inuitus errauerim. Num igitur dubitamus? an sic vt pleraq̃
quanq̃ hoc quidem minime. persuadent enī mathematici terrā
in medio mundo sitā / ad vniuersi celi complexū / quali puncti
instar obtinere. quod centron illi vocant. eam porro naturā esse
quatuor oīa gignentū corporū / vt quali partita habeant iter se

ac diuifa momenta. vt terrena / et humida fuapte nutu / et fuo pō
dere ad pares angulos ī terrā et in mare ferantur . relique due
partes / vna ignea / altera animalis / vt ille superiores in medium
locum mundi / grauitate ferantur et pondere / lic hec rurū rec-
tis lineis celestē locū subuolent / siue ipsa natura superiora appe-
tente / siue quod a grauioribus leuiora natura pellatur . que quō
cōstent / peripicuū debet esse aīos / quom e corpore excellerint /
siue illi sint animales / idest spirabiles / siue ignei / sub lime ferri.
Si vero aut numerus quidam sit animus (quod subtiliter ma-
gis / q̄ dilucide dicitur) aut quanta illa non noīata magis / q̄ non
intellecta natura / multo etiam integriora / ac puriora sunt / vt a
terra longissime se efferāt . horū igitur aliquid est animus . Nec
vegeta mens aut in corde / cerebro ve / aut in Empedocleo sang-
uine demersa iacet . Dicearchum vero cum Aristoxeno equali et
condiscipulo suo / doctos sane hoīnes omittam . quorum alter ne
condoluisse quidem vnq̄ videtur / qui aīm se habere nō sentiat .
alter ita delectatur suis cantibus / vt eos etiā ad hec tranſferre co-
netur . Harmoniam aut ex interuallis sonorū nosse possumus /
quorū varia cōpositio etiā harmonias effecit plures . membro-
rū vero situs / et figura corporis vacās aīo / q̄ possit harmoniā
efficere non video . Sed hic quidem (q̄ uis eruditus / sit sicut est)
hec magistro concedat Aristoteli . canere ipse doceat . bene enī il-
lo grecorum prouerbio precipitur / q̄ quisq̄ norit aī tē / in hac se
exerceat . Illā vero funditus eītiamus īdiuiduorum corporum
leuium et rotundorum cōcurſionē fortuitā . q̄ tamen Democri-
tus concalefactā / et aspirabilē idest aīalē esse vult . Is aut aīmus
qui si est horū quatuor generū ex quibus oīa cōstare dicuntur /
ex inflāmata aīa cōstat / vt potissimū videri video panetio / supe-
riora capessat necesse est . Nihil enī habent hec duo genera pro-
ni / et supera sēper petunt . Ita siue dissipantur procul a terris /
id euenit / siue permanent et cōseruāt habitū suum / per hec etiā
magis necesse ē ferantur ad celū / et ab iis perī ūpatur et diuidas-
tur crassus hic et cōcretus aer qui ē terre proximus . Calidior ē

enim vel potius ardentior animus / q̃ est hic aer quem modo dixi crassum / atq; concretū. Quod ex eo sciri potest / quia corpora nostra terreno principiorū genere confecta / ardore anī concalescunt. Accedit / vt eo facilius animus euadat ex hoc aere quē sepe iā appello crassū / eūq; perrumpat / quod nihil est animo velocius. Nulla est enī celeritas que possit cum anī celeritate contendere. qui si permanet icorruptus / ad sui simile necesse ē ita feratur / vt penetret et diuidat omne celum hoc in quo nubes / imbres / ventiq; coguntur / quod et humidum et caliginosū est prope exalationes terre. Q̃ regionē quom superauit animus / naturāq; sui simile contingit / et agnouit / iunctusq; ex anīa tenui et ex ardore solis tēperatio / ignibus insistit / et finem altius se efferendi facit. Quom enī sui similem et leuitatem et calorem adeptus / tanq; paribus examinatus ponderibus / nullā in partem mouetur / eaq; ei demum naturalis est sedes / quom ad sui simile penetrauit / in quo nulla re egens aletur / et sustentabitur iisdem rebus / quibus astra sustentantur / et aluntur. Cūq; corporis facibus inflādari soleamus ad ōnes fere cupiditates / eosq; magis incendi / quod is emulemur qui ea habeant que nos habere cupimus / profecto beati erimus / quō corporibus relictis / et cupiditatū et emulationum erimus expertes. Quodq; nunc facimus / quō laxati curis simus / vt spectare aliquid velimus / et visere / id multo tū faciemus liberius / totosq; nos ī contemplandis rebus perspicendisq; ponemus. propterea quod et natura inest mentibus nostris insatiabilis quedam cupiditas veri videndi / et ore ipse locorū illorū quo peruenerimus / quo faciliorem nobis cognitionē rerū celestiu / eo maiorē cognoscendi cupiditatem dabunt. Nec. n. pulchritudo etiā in terris patriā illam et auitam (vt ait Theophrastus) phīam cognitionis cupiditate incensā excitauit. Precipue vero fruentur ea qui tum etiā quom has terras incolentes circumfuli erant caligine / tamen acie mentis despiciere cupiebant. Etenī si nūc aliquid assequi se putāt / qui ostiū pōti viderūt / et eas āgustias per quas penetrauit ea que ē noīata argo

(quia argui in ea delecti viri vecti! petebant pellem inauratam
arietis) aut ii qui oceani freta illa viderūt! Europam/ Libiāq/
capax vbi diuidit vnda/ quod tandem spectaculū fore putamus!
quom totā terrā contueri licebit/ eiusq; cū conlitum/ formam/
circumscriptionem/ tū et habitabiles regiones/ et rursum omni
cultu propter vim frigoris aut caloris vacantes? Nos enim ne
nunc quidem oculis cernimus ea que videmus. neq; est enim vl
lus sensus in corpore. sed (vt non philici solum docent/ verum
etiā medici/ qui ista aperta et patefacta viderunt) vie quasi que-
dam sunt ad oculos/ ad aures/ et nares/ a sede anī perforate. Ita
q; sepe/ aut cogitatione/ aut aliqua vi morbi īpediti! apertis at-
q; integris et oculis/ et auribus/ nec videmus/ nec audimus/ vt
facile intelligi possit animū et videre/ et audire/ non eas partes
que quasi fenestre sunt animi. quibus tamen sentire nihil queat
meus/ nisi id agat et adsit. Quid quod eadē mente res dissimil-
linas comprehendimus? vt colorem/ saporem/ calorē/ odorē/
sonū/ que nunquā quinq; nuntiis animus cognosceret/ nisi ad
eū ōnia referrentur! et is ōniū iudex solus esset. atq; ea profecto
tū multo puriora/ et dilucidiora cernentur! quom quo naturā
fert/ liber animus peruenerit. Nā nunc quidē/ quanq; foramina
illa que patent ad aīmū a corpore/ callidissio artificio natura fa-
bricata sunt/ tamen terrenis/ concretisq; corporibus sunt inter-
cepta quodāmō. Quō aut nihil erit preter aīmū/ nulla res obie-
cta īpedit/ quo minus percipiat/ quale quidq; sit. Quis copiose
hec diceremus/ si res postularet/ q; multa/ q; varia/ q; ta spectacu-
la animus/ in locis celestibus esset habiturus. Que quidē cogi-
tans/ soleo sepe mirari nonnullorū insolentiā phīorū/ qui natu-
re cognitionē admirantur! eiusq; inuentori/ et principi grās ex-
ultantes agunt! eūq; venerantur vt deū. liberatos enī se per eum
dicunt grauissis dnīs! terrore sēpiterno/ et diurno ac nocturno
metu. Quo terrore? quo metu? que est anus tā delira! que timeat
at ista/ que vos viz/ si phīicā nō didiscetis/ timeretis? acheron-
tia templa alta orci/ pallida leto/ nubila tenebris loca. non pue-
det phūm in eo gloriari/ quod hec non timeat/ et quod falsa eē

cognouerit. Ex quo intelligi potest! quam acuti natura sint! qui hęc
sane doctrina credituri fuerunt. Preclarum autem nescio quid ad
epti sunt! quod didicerunt se quom tempus mortis venisset! to-
tos esse perituros. Quod ut ita sit (nihil enim pugno) quid ha-
bet ista res! aut letabile! aut gloriosum? Nec tamen michi sane
quicquā occurrit! cur non Pythagore sit! et Platonis vera sen-
tentia. ut enim rōnem Plato nullam afferret! vide quid homini
tribuam! ipsa auctoritate me frangeret. Tot autem rationes at-
tulit! ut velle ceteris sibi certe persualisse videatur. Sed plurimi
contra nituntur. animosque quasi capite damnatos! morte mul-
ctant. Neque aliud est quicquā! cur incredibilis iis animorum vi-
deatur eternitas! nisi quod nequeunt qualis animus sit vacans
corpore intelligere! et cogitatione comprehendere. Quasi vero
intelligent qualis sit in ipso corpore! que confirmatio! que ma-
gnitudo! quis locus. ut si iam possent in homine vno cerni om-
nia que nunc tecta sunt! casurus ne in conspectum videatur aī-
mus! an tanta sit eius tenuitas! ut fugiat aciem? hec reputet isti
qui negant animum sine corpore se intelligere posse! videbunt
quem in ipso corpore intelligent. Michi quidem naturam ani-
mi intuenti! multo difficilior occurrit cogitatio! multo obscuri-
or! qualis animus in corpore sit! tāquam aliene domui! quā qua-
lis quom exierit! et in liberum celum (quali domum suam) ve-
nerit. Nisi enim quod nunquam vidimus! id quale sit intelligere nō
possumus! certe et deum ipsum! et diuinum animum corpore
liberatum cogitatione complecti possumus. Dicearchus quidē
et Aristoxenus! quia difficilis erat animi! quid! aut qualis esset
intelligentia nullum omnino aīm esse dixerunt. Est illud quidē
vel maximum! aīo ipō aīm videre. Et nimirum hanc habet vim
preceptum Appollinis! quo monet ut se quisque noscat. Non enī
credo id precepit! ut membra nostra! aut staturam! figuram ve-
noscamus. Neque nos corpora sumus. nec ego tibi hęc dicēs! cor-
pori tuo dico. Quom igitur nosce te dicit! hoc dicit! nosce aīmū
tuum. Nam corpus quidem quasi vas est! aut aliquod aī recep-

taculum. ab aīo tuo quicquid agitur / id agitur a te. Nūc igitur
nolle / nisi diuinū esset / nō esset hoc acrioris cuiusdam aī precep-
tum tributū a deo / sic hoc seipsū posse cognoscere. Sed si qualis
sit aīmus / ipē aīmus nesciat dic queso ne esse quidem se sciet / ne
moueri quidē se. Ex quo illa rō nata est Platoni (que a Socrate
est in ephedro explicata / a me autē posita est i. vi. li. de Repub.)
quod semper mouetur / eternū est. quod autē motū affert alicui
quodq; ipsū agitur alicunde / quādo finē hz motus / viuendi fi-
nem habeat necesse est. Solū igitur quod seipsū mouet / qz nūq;
deseritur a se nūq; ne moueri quidem desinit. quinetiam ceteris
que mouētur / hic foris / hoc principiū est mouēdi. Prīcipiū autē
nulla est origo. Nam e principio oriuntur oīa. ipsum autē nulla
ex re alia nasci pōt. nec enim esset id principium / quod aliunde
gigneretur. quod si nūq; oritur / nec occidit quidē nūq;. Nam
prīcipiū extinctū / nec ipsū ab alio renascetur / nec ex se aliud crea-
bit siquidē necesse est a prīcipio oriri oīa. Ita fit vt motus prīci-
pium ex eo sit / quod ipsum a se mouetur. Id autē nec nasci pōt /
nec mori. vel concidat omne celū / oīsq; natura cōsistat / necesse ē
nec vim vllam nascatur / qua primo ipulsa moueatur. Cū pa-
teat igitur eternum id esse quod seipsū moueat / quis est qui hāc
naturam animis esse tributam neget? In aīo est enī omne quod
pulsu agitur externo. quod autē est anima / id motu ciētur in-
teriore / et suo. Nam hec est propria natura animi atq; vis. que
si est vna ex oībus que seipsā semper moueat / neq; nata certe est
et eterna est. Licet concurrant oēs plebei phī sic enī ii qui a Pla-
tone / et Socrate / et ab ea familia dissident / appellandi videntur
non mō nihil vnq; tā eleganter explicabunt / sed ne hoc quidem
ipsū q; subtiliter cōclusum sit itelligēt. Sentit igitur animus se
moueri. quod cum sentit / illud vna sentit / se vi suā / non aliena
moueri / nec accidere posse / vt ipse vnquā a se deseratur. ex quo
efficitur eternitas / nisi quid habes ad hec. M. Ego vero faci-
le sum passus / ne in mentem quidem michi aliquid contra ista
venire. ita isti faueo sententie. M. Quid illa tandem num

leuiora censes que declarant inesse in anīs hoīm diuina quedam
que si cerneremus quemadmodū nasci possent / etiā quēadmodū
interirent videremus. Nā sanguinem / bilem / pituitā / ossa / ner-
uos / venas / omnē deniq; mēbrorū et totius corporis figuram!
videor posse dicere vnde cōcreta / et quomodo facta sint. Animū
ipsum / si nihil esset ī eo / nisi id vt per eū viueremus / tā natura
putarem hoīs vitam sustentari / q̃ vitis / q̃ arboris. hec enī etiā
dicimus viuere. Item si nihil haberet animus hoīs / nisi vt ap-
peteret / aut fugeret / id quoq; esset ei commune cum bestiis. Ha-
bet primū memoriā / et eam īfinitam rerum innumerabiliū.
quā quidem Plato recordationem esse vult vite superioris. Nā
in illo libro qui inscribitur Menon / Pusionē quendā Socrates
interrogat quedā geometrica de dimensioe quadrati. ad ea sic il-
le respondit / vt puer. et tamē ita faciles īterrogatōes sūt / vt gra-
datim respondens eo perueniat / quali geometricam didicisset. Ex
quo effici vult Socrates / vt discere nihil aliud sit / nisi recorda-
ri. Quem locum multo etiam accuratius explicat in eo sermōe
quē habuit eo ipso die quo excessit e vita. Docet enī quēuis qui
oīm rerū rudis esse videatur / bene īterroganti respōdentē / decla-
rare se non tum illa discere / sed reminiscendo recognoscere. nec
vero fieri vllō modo posse / vt ā pueris tot rerū / atq; tantarū in-
sitas et quali cōsignatas in aīs notions (quas eppoias vocāt gre-
ci) haberemus / nisi animus anteq̃ ī corpus intrauisset / in rerū
cognitiōe viguisset. Cumq; nil esset / vt omībus locis a Platone
dissertitur / nichil enim ille putat esse / quod oriatur / et intereat /
idq; solum esset / quod semper tale sit / quale ideam appellat ille!
nos speciem. nō potuit animus hec ī corpore inclusus agnoscere /
cognita attulit. Ex quo tam multarum rerū cognitiōis admira-
tio tollitur. Neq; ea plane videt animus / quom repente in tam
insolitum / tamq; perturbatū domiciliū imigrauit. sed quom se
collegit / atq; recreauit / tū agnoscit / vel retractat illa reminiscen-
do. ita nichil est aliud discere / nisi recordari. Ego autem maiore
etiā quodam mō memoriā admiror. Quid est enim illud quo

meminimus? aut quā habet vim? aut vnde naturam? non quero
quāta memoria Simonides fuisse dicatur / quanta Theocletes /
quanta is qui a Pyrrho legatus ad senatū est missus / Cyneas!
quanta nuper Charneades / q̄ta (qui modo fuit) Sepsius metro
dorus / q̄ta noster Plortēlius. de cōmuni oīm memoria loquor!
et eorum maxime qui in aliquo maiore studio / et arte versātur
quorū q̄ta mēs sit difficile est existimare / ita multa meminerūt

Quorsus igitur hec spectat orō? que sit illa vis / et vnde sit /
intelligendum puto. non est certe nec cordis / nec sanguinis / nec
cerebri / nec athomorum. aīma sit ignis ve nescio. nec me pudet
(vt istos) fateri nescire / quod nesciam. illud / si vlla alia de re ob-
scura affirmare possē / siue aīa / siue ignis sit animus / eum iurārē
esse diuinū. Quid enī? obsecro te / terra ne tibi / vel hoc nebuloso
et caliginoso celo / aut lata / aut cōcreta videtur tāta vis meōrie?
Si quid sit hec nō vides / at quale sit / vides. Si ne id quidem / at
q̄tum sit profecto vides. Quid igitur? vtrum capacitatem aliq̄
in animo putamus esse! quo tanq̄ in aliquod vas ea que memi-
nimus ifundantur? Absurdum id quidem est. quis enī fundus
aut que talis anī figura intelligi pōt? aut que tanta oīno capaci-
tas? an imprimi quasi ceram animum putamus / et eīse memo-
riam / signatarū rerum in mente vestigia? Que possunt verbo-
rumq; rerum ipsarum esse vestigia? Que porro tam imensa ma-
gnitudo / que illa tam multa possit effigere? Quid illa vis / que
tandem est? que inuestigat occulta? que inuentio atq; excogitatio
dicitur? Ex hac ne tibi terrena / mortalīq; natura et caduca / con-
creta ea videtur? aut qui primus quod summē sapientie Pytha-
gore vīlum est? omnibus rebus imposuit noīa? aut qui dispares
hoīes cōgregauit? et ad societatem vite cōuocauit? aut qui sonos
vocis / qui infiniti videbantur / paucis litterarum notis termīa-
uit? aut qui errantiū stellarum cursus / progressiones institutio-
nes / notauit? Omnes magni etiam superiores / qui fruges / qui
vestitum / qui tecta / qui cultum vite / qui presidia contra feras
inueniunt? a quibus mansuefacti / et ex culti? a necessariis arti-
ficiis ad elegantiora defluximus? Nā et auribus oblectatio ma-

gna parte est! inuenta et temperata varietate et sonorum natura
et alstra suspeximus / tum ea que sunt infixa certis locis / tum il-
la nō re / sed vocabulo errantia. quorū conuerſiones oīſq; motus
qui animus vidit / is docuit ſimilē aīm ſuum eſſe eius qui ea fa-
bricatus eſſet in celo. Nā quom Archimenides lune / ſolis / quī
q; errantiū motus in ſpherā illigauit / effecit idem quod ille qui
in thimeo mundū edificauit Platonis deus! vt tarditate et cele-
ritate diſſimillimos motus vna regez cōuerſio. Quod ſi in hoc
mundo fieri ſine deo non pōt! ne in ſphera quidē eodē mo-
tus Archimenides ſine diuino ingenio potuiſſet imitari. Michi
vero ne hec quidē notiora et illuſtriora carere vi diuina viden-
tur. vt ego aut poetam graue plenūq; carmen ſine celeſti aliquo
mentis inſtinctu putem fundere / aut eloquentiam ſine maiore
quadā vi fluere / abundantē ſonantibus verbis vberibuſq; ſentē-
tiis. Philoſophia vero oīm mater artium quid eſt aliud niſi (vt
plato ait) donū / vt ego / inuentū deorum! Nec nos primū ad il-
lorum cultum / deinde ad ius hoīm / quod ſitū eſt in generis hu-
mani ſocietate / cum ad moleſtiā magnitudinemq; anī erudiuit.
eademq; ab anīo tanq; ab oculis caliginem diſpulit / vt omnia ſu-
pera / infera / prima / vltima / media / videremus. Prorſus hec di-
uina mihi videtur viſ / que tot res efficiat / et tātas. Quid eſt enī
memoria rerum et verborū? quid porro inuentio? profecto id /
quo ne in deo quicq; maius intelligi pōt. Non enī ābroſia deos /
aut nectare / aut iuuetute pocula miniſtrāte letari arbitror. Nec
Homērum audio / qui Ganymedē ab diis raptū ait propter for-
mam / vt Ioui bibere miniſtraret. non iuſta cā cur Laomedanti
tanta fieret iniuria. Fingebat hec Homērus! et humana ad deos
tranſferebat. diuina mallē ad nos. Que aut diuina? vigere / ſape-
re / inuenire / meīſſe. Ergo animus! qui (vt ego dico) diuinus ē
vt Euripides dicere audeat / deus. Et quidē ſi deus / aut aīa / aut
ignis eſt! idē eſt animus hoīnis. Nam vt illa natura celeſtis /
et terra vacat / et humore / ſic vtriuſq; harū rerum humanus ani-
mus expers eſt. Sin autē eſt quinta quedā natura ab Ariſtotele
inducta / primum hec / et deorum eſt / et aniorum. Hanc nos

In iam seruti / hiis ipsis verbis in consolatione hec expressimus.
animorum nulla in terris origo inueniri pot. nihil enim est in
animis mixtum / nihil cōcretum / aut quod ex terra natū atq; fi-
ctum esse videatur / nihil ve aut humidum quidem / aut flabile /
aut igneū. iis enī in naturis nihil inest quod vim memorie / mē-
tis / cogitationis habeat / quod et preterita teneat / et futura pro-
uideat / et complecti possit presentia. que sola diuina sunt. Nec i-
ueniunt vnq; / vnde ad hominem venire possint / nisi a deo. Sin-
gularis est igitur quedam natura atq; vis aīmi / seiuncta ab hiis
vilitatis / notisq; naturis. ita quicquid est illud quod sentit / quod
sapit / quod viuit / quod viget / celeste / et diuinum. Ob eāq; rem
eternum sit / necesse est. Nec vero deus ipse / qui itelligitur a no-
bis / alio modo intelligi pot / nisi mens soluta quedam et libera /
segregata ab omni cōcretione mortali / oīa sentiens et mouens /
ipsaq; predata motu sempiterno. Hoc e genere / atq; eadem e na-
tura est humana mens. Vbi igitur / aut qualis est ista mēs / vbi
est tua / aut qualis potes ne dicere? An si omnia ad intelligendū
non habeo que habere vellem / ne iis quidem que habeo michi
per te vti licebit? Nō valet tantū animus vt seipsū ipse videat?
Ac vt oculus / sic animus se non videns alia cernit / nō videt aut
(quod minimū est) formā suam fortasse / quāq; id quoq; sed reli-
quamus. vim certe / sagacitatē / memoriā / motū / celeritatē videt.
hec magna / hec diuina / hec sempiterna sunt. Qua facie quidem
sit / aut vbi habite / ne querendū quidē est. Vt quom videmus
speciē primū cādorēq; celi / deinde cōuerliōis celeritatē tantā q̄tā
cogitare non possumus / tum vicissitudines dierum / ac noctium
cōmutationesq; temporū quadrupartitas / ad maturitatem fru-
gum / et ad temperationē corporū aptas / eorūq; oīm moderato-
rem et ducē solē / lunāq; accrestioē / et diminutione luminis quasi
fastorū notantē et significantē dies / tum in eodem orbe in duo-
decim partes distributo quinq; stellas ferri / eisdem cursus con-
stantissime seruantes disparibus inter se motibus / nocturnamq;
celi formam vndiq; syderibus ornatam / tum globū terre emine

tem e mari / fixum in medio mundi vniuersi loco duabus oris
distantibus / habitabilem / et cultā / quarum altera (q̄ nos incolimus)
sub axe posita ad stellas septem / vnde horriſer aquilonis
ſtridor gelidas molitur niues / altera auſtralis / ignota nobis q̄
vocant greci autixotona / ceteras partes incultas / quod aut fri-
gore rigeant / aut vrantur calore / hic autem vbi habitamus non
intermittit ſuo tempore celum nitescere / arbores frondeſcere /
vites letifice pampinis pubeſcere / rami baccarum vbertate incur-
ueſcere / ſegetes largiri fruges / florere om̄ia / fontes ſcatere / her-
bis praeſta conueſtirier / tum multitudinem pecudum / partim ad
velcendum / partim ad cultus agrorum / partim ad vehendum /
partim ad corpora veſtienda / hominemq; ipſū quali cōtemplato-
rem celi ac deorum / eorumq; cultorē / atq; hominis vtilitati agros
omnes et maria patentia . hec igitur et alia innumerabilia quom-
cernimus / poſſumus ne dubitare quin iis preſit aliquis condi-
tor vel effector / ſi hec nata ſunt / vt Platoni videtur / vel ſi ſem-
per fuerunt / vt Ariſtoteli placet moderator tanti operis et mu-
neris . Sic mentem hominis q̄uis eam non videas / vt deum nō
vides / tamen vt deū agnoſcis ex operibus ſuis / ſic ex memoria
rerū / et inuentione / et celeritate motus / om̄iq; pulcritudine vir-
tutis / vim diuinā mentis agnoſcito . In quo igitur loco eſt cre-
do equidem in capite / et cur credā / afferre poſſum . Sed de hoc
alias / vbi ſit animus . certe quidem ī te eſt . Que eſt et natura dei
propria / puto et ſua . ſed fac igneam / fac ſpirabilem / nihil ad id
de quo agimus . illud modo videto / vt deum noris / eſſe eius ig-
nores et locum / et formā / ſic aīm tibi tuum notū eſſe oportere /
etiam ſi ignores et locum et formam . In animi autem cogi-
tione dubitare nō poſſumus (niſi plane ī philiſis plūbei ſumus)
quin nihil ſit animis admixtum / nihil cōcretum / nihil copulatū
nihil coaugmentatum / nichil duplex . Quod cū ita ſit / certe nec
ſecerni / nec diuidi / nec diſcerpi / nec diſtrahi pōt . nec interire igi-
tur . Eſt enī interitus quali diſceſſus / et ſecretio / ac direptus earū
partium que ante interitum iunctione aliqua tenebantur .

Ca. iiii. Inducens q̄ Socrates ! Cato et ceteri phī sic e vita ex-
cellerunt / vt causam moriendi se nactos esse gauderent. Tota
enim phōrum vita / cōmentatio mortis est.

Is et talibus rationibus adductus socrates / nec patro-
num quesivit ad iudiciū capitis ! nec iudicibus supplex
fuit. adhibuitq; liberā contumaciam a magnitudine aī
ductam / nō a superbia. et supremo vite die de hoc ipō multa dis-
seruit. Et paucis ante diebus cum facile posset educi e custodia
noluit. Et quom pene in manu iā mortiferum illud teneret po-
culum / ita locutus est / vt non ad mortem trudi / verum in celū
videretur ascēdere. Ita enim censebat. Itaq; disseruit duas esse vi-
as / duplicesq; cursus animorum e corpore excedentium. Nam
qui se humanis vitiis contaminassent / et se totos libidinis de-
dissent / quibus cecati / veluti domesticis vitiis / atq; flagitiis se in-
quinauissent / vel ī repub. violanda fraudes inexpriables conce-
pissent / iis demum quoddam iter esse seclsum a concilio deorū
Qui autem se integros / castosq; seruassent / quibusq; fuisset mi-
nima corporis cōtagio / seleg; ab iis semper seuocassent / essentq; ī
corporibus humanis vitam imitati deorum ! iis ad illos a qui-
bus essent profecti / reditum facilem patere. Itaq; commemorat
vt cigni qui non sine causa Apollini dicati sunt / sed quod ab eo
diuinationem habere videantur / qua prouidentes quid in mor-
te boni sit cum cantu et voluptate moriantur / sic omnibus bo-
nis et doctis esse faciendum. nec vero de hoc quisq; dubitare pos-
set ! nisi idem nobis accideret diligenter de animo cogitantibus /
quod iis sepe vsu venit qui quom acriter oculis deficientem so-
lem intuerentur / vt aspectū omnino amitterent ! sic mētis acies
seiplā intuens nonnunq; hebescit. ob eāq; causā cōtemplandi dili-
gentiam amittimus. Itaq; dubitans / circumspectans / hesitās
multa aduersa reuertens tanq̄ in rate in mari immenso nostra
vehitur orō. sed hęc et vetera. et a grecis. Cato aut sic abiit e vi-
ta / vt causā moriendi nactum se esse gauderet. Vetat enim do-
minans ille in nobis deus ! iniussu hinc nos suo demigrare quō

vero causam iustam deus ipse dederit (vt tunc Socrati / nunc Ca-
toni / sepe multis) ne ille mediussidius vir sapiēs letus ex hīs te-
nebris in lucem illam excesserit. nec tamē illa vincla carceris ru-
perit (leges enim vetāt) sed tanq̃ a magistratu / aut ab aliqua po-
testate legitima / sic a deo euocatus / atq̃ emissus exierit. Tota
enim phōrum vita (vt ait idem) cōmentatio mortis est. Nā quid
aliud agimus quom a voluptate / idest a corpore / quom a re fa-
miliari / que est ministra et famula corporis quom a repub. quō
a negotio omni seuocamus animū / quid (inq̃) tum agimus / ni-
si animum ad seipsum aduocamus / secum esse cogimus / maxie
q̃ a corpore abducimus? Secernere autem a corpore animū nec
quicquā aliud est / q̃ mori discere. Quare hoc conmentemur (mi-
hi crede) disiungamusq̃ nos a corporibus / idest cōsuescamus mo-
ri. Hoc / et cū erimus in terris / illi erit celesti vite simile / et quō
illuc ex hīs vinclis emissi feremur / minus tardabitur cursus aī-
morum. Nam qui ī compedibus corporis semper fuerunt / etiā
quom soluti sunt / tardius ingrediuntur. vt hīi qui ferro vincti
multos annos fuerunt. Quo quom venerimus / tum deniq̃ vi-
uemus. Nam hec quidem vita / est mors / quā lamentari possem
si liberet.

Ca. v. Docens ne si interirent quidem animi / vt Stoici argu-
mentantur quicq̃ mali esse ī morte. que Theramenis et So-
cratis testimonio sapientem nō deterret. .M.

M. is tu quidem in consolatione es lamētatus. q̃ quom
lego / nihil malo q̃ has res relinquere. I. is vero mo-
do auditis / multo magis. M. Veniet tēpus / et qui-
dem celeriter. et sue retractabis / siue properabis. volat enī etas.
Tantum autem abest ab eo vt malum mors sit / quod tibi dudū
videbatur vt verear ne homini nihil sit / non malum aliud certe
sed nihil bonum aliud potius / si quidem vel dii ipī vel cum diis
futuri sumus. M. Quid refertur? adsunt enim qui hec non pro-
bent. M. Ego aut nūq̃ te ita in hoc sermone dimittam vlla vti-
ratione / vt mors tibi videri malum possit. M. qui pōt / cum ista

cognouerim? M. Qui possit rogas? Caterue veniunt contradi-
centium. nec solū Epicureorum / quos equidem nō despicio! sed
nescio quomō doctissimus quisq; cōtemnit. Accerrime autē delitie
mee Dicearchus contra hanc immortalitatē disseruit. Is enī tres
libros scripsit qui Lelbyacii vocantur / quod mitilenis sermo ha-
betur in quibus vult efficere aīos esse mortales Stoici autē vlu-
ram nobis largiuntur / tanq̃ cornicibus. diū māsuros aiūt aīos!
semper negant. Nū vis igitur audire cur etiam si ita sit mors /
tamen nō sit ī malis? A. Vt videtur. sed me nemo de immortalita-
te depellet. M. Laudo id quidē. Et si nihil aīs oportet confidere.
Mouemur enī sepe aliquo acute cōcluso / labamur / mutamusq;
sniām / clarioribus etiam in rebus. In his est. n. aliqua obscuri-
tas. id igitur si acciderit / sumus armati. A. sane quidē. sed ne ac-
cidat prouidebo. M. Nū quid igitur est cause / quī amicos nrōs
Stoicos dimittamus? eos dico qui aiunt manere aīos quō e cor-
pore excellerint / sed nō sēper. Istos vero qui quod tota in hac cā
difficillimū est / suscipiant posse aīm manere corpore vacantem
Illud autē quod nō mō facile ad credendū est. sed e cōcesso! quod
volunt cōsequens idcirco nō dant. vt quom diū permanerit / ne
intereat. A. Bene reprehendis. et se isto mō res habet. M. Cre-
damus igitur Panetio / a Platone suo dissentienti. quē eī oībus
locis diuinū / quē sapientissimū / quē sanctissimū / quē Homerū
phōrum appellat / huius hanc vnam sniām de immortalitate aī-
morum nō probat. Vult eī quod nemo negat quicquid natum
sit / interire. nasci autē animos. quod declarat eorū similitudo qui
procreentur / que etiam in ingeniis nō solū in corporibus appa-
reat. Alteram autē affert rōnem. nichil esse quod doleat / quin id
egrum esse quoq; possit. quod autem in morbū cadat. id etiam in-
teriturum. dolere autē anīos. ergo etiam interire. Nec refelli
possunt. Sunt enī ignorātis / quom de eternitate animorum di-
catur / de mente dici / que omī turbido motu semper vacet! non
de partibus iis in quibus egritudines / ire / libidinesq; versatur.
quas is cōtra quem hec dicātur semotas etiā a mente et disclusas

putat. Iam similitudo magis apparet in bestiis / quarum animi
sunt rationis expertes. hoīz aut similitudo in corporum figura
magis extat. et ipsi animi magni refert quali in corpore sint lo-
cati. Multa enim e corpore exsunt / que acuant mentem / mul-
ta que obtundant. Aristoteles quidem ait oēs ingeniosos / melā-
colicos esse (vt ego me tardiorē esse nō moleste feram) enumerat
q̄ multos. idq̄ quasi constet / rationem cur ita fiat affert. Quod
si tanta vis est ad habitum mentis in iis que gignuntur ī corpo-
re (ea sunt aut̄ quecunq̄ sunt que similitudinem faciūt) nihil ne-
cessitatis affert cur nascatur animi similitudo. Omitto similitu-
dines. vellem adesse posset Panetius (vixit cum Affricano que-
rerem ex eo / cui suorum similis fuisset Affricani nepos. fratris
facie / vel patris. Vita omnium perditorum ita similis / vt esset
facile deterrimus. Cuius etiam similis. P. Crassi et sapientis / et
eloquētis / et primi hominis nepos / multorumq̄ aliorū clarorū
virorū (quos nihil attinet noīare) nepotes / et filii. Sed quid
agimus? oblitī ne sumus? hoc nunc nobis esse propositum? cum
latis de eternitate dixissemus? ne si interirent quidem aī? quicq̄
mali esse in morte? M. Ego vero meminera. sed te de eternitate
dicentem aberrare a proposito facile paciebar. M. Video te alte
spectare? et velle in celum migrare. M. Spero fore vt contingat
id nobis / sed fac vt isti volunt animos non remanere post mor-
tem / video nos (si ita sit) priuari spe beatioris vite. M. Mali ve-
ro quid affert ista sententia? fac enim sic animum iterire vt cor-
pus / nun igitur aliquis dolor / aut omnino post mortem sensus
in corpore est? nemo id quidem dicit. Et si Democrytū insinulat
Epicturus / Democrytici negāt. ne in anīo quidē igitur sensus re-
manet. ipse enī nusq̄ est. Vbi igitur malū est / quoniā nihil ter-
tiū est? an quoniā ipse anī discessus a corpore nō sit sine dolore?
vt credam ita esse / q̄ est id exiguum? Et falsum esse arbitror. Et
fit plerunq̄ sine sensu / nonnunq̄ etiam cum voluptate. totumq̄
hoc leue est qualecunq̄ est. fit enim ad punctum temporis illud
Angit / vel potius excruciat discessus ab omnibus iis que sunt

bona in vitas vide ne a malis dici verius possit. Quid ego nunc
lugeā vitā hominū vere / et iure possum. Sed quid necesse ē cū
id agam ne post mortē miser os nos putemus fore etiam vitam
efficere deplorando miseriorē fecimus hoc in eo libro / in quo
nosmetipōs quantū potuimus consolati suimus. A malis igitur
mors abducit / non a bonis. Verū si querimus hec / hoc qui-
dē a Cyrenaico / Hegesia sic copiose disputatur / vt is a rege tho-
lomeo prohibitus esse dicatur illa in scholis dicere. Quo multi
iis auditis mortē libi ipsi conciscerent. Callimachi quidē Epigrā-
ma in Ambrochiotā / Theobrotū est. quē ait cum ei nihil acci-
disset aduerli e muro se in mare abiecisse lecto Platonis Libro.
Eius autē quē dixi hegessie liber est Mizocaptepon / q̄ a vitā qui-
dā per mediā discedens / reuocatur ab aīcis / quibus respondens /
vite humane enumerat incōmoda. Possem id facere / et si minus
q̄ ille qui oīno viuere expedire nemini putat. mitto alios etiā.
nec nobis expedit / qui et domesticis / et forensibus solatiis orna-
mentisq̄ priuati / certe si ante occidissemus / mors nos a malis /
non a bonis abstraxisset. Sit igitur aliquis qui nihil mali habe-
at / nullū a fortuna vulnus acceperit. Metellus ille honoratus /
quatuor filiis / et quinquaginta Priamus / e quibus decē et sep-
tem iusta vxore nati. in vtroq̄ eandē habuit fortuna potestatem
sed vltā in altero est. Metellū enī multi filii / filie / nepotes / nep-
tes in rogū ipoluerunt. Priamū tanta progenie orbatū / quom-
in arā confugisset / hostilis manus interemit. Sic si viuis filiis /
incolumi regno occidisset / astante ope barbarica / tectis celatis /
laqueatis / utrū tandē a bonis / an a malis discessisset. Tū profe-
cto videretur a bonis. At certe melius ei euenisset. nec tā flebili-
ter illa canerentur. hec ōnia vidī inflāmarī / Priamo in vitā eui-
tari / fouis arā sanguine turpari. Quasi vero ista / vel quicquā-
tū potuerit ei melius accidere / quod si ante accidisset / tamen eue-
tū ōnino amisisset. hoc autē tēpore sensū amisit malorū. Pō-
peio nostro failiari cū grauiter egrotasset Neapoli / melius est
factū. coronati Neapolitani fuerūt. nimirū etiā Puteolani vul-

go ex oppidis publice gratulabantur. ineptum sane negotium /
et greculū / sed tamen fortunatū. Vtrum igitur si tum esset ex
tinctus / a bonis rebus / an a malis discessisset / certe a miseris.
Non enim cum Socero bellum gessisset / non imparatus arma
sumpsisset / non domū reliquisset / non ex italia fugisset / non ex
exercitu amisso nudus in seruatorū ferrū / et manus incidisset / nō li
beri deflecti / nō fortune omnes a victoribus possiderentur. qui
si mortē tunc obisset / in amplissimis fortunis occidisset. Is pro
pagatione vite quot / quantas / q̄ incredibiles hausit calamitates
hec morte effugiuntur / et si non euenerit / tamen quia possunt
euenire. Sed hoies ea sibi accidere posse nō cogitant. Metelli spe
rat sibi quicq̄ fortunā / proinde quasi aut plures fortunati sint /
q̄ infelices / aut certi quicq̄ sit in rebus humanis / aut sperare sit
prudētius q̄ timere. Sed hoc ipsū concedatur / bonis rebus ho
mines morte priuari. Ergo etiā carere mortuos vite cōmodis.
idq̄ esse miserum / certe ita dicant necesse est. an pōt is qui non ē
re ulla carere? Triste est enim nomen ipsum carenti. quia sub
iititur hec vis / habuit / non habet / desiderat / requirit / indiget.
hec opinor incōmoda sunt carentis. Caret oculis odiosa cecitas /
liberis orbitas. valet hoc in uiuis. mortuorum autem non mo
do vite cōmodis / sed ne vita quidem ipsa quisquā caret. De mor
tuis loquor qui nulli sunt. Nos qui sumus / num et si cornibus
caremus / aut pennis / si qui id dixerit / certe nemo. quid ita? qz
quom id non habeas quod tibi nec vlu / nec natura sit aptum /
non careas / etiam si sentias te non habere. Hoc premendum eti
am atq̄ etiam est arguendum / confirmato illo de quo si morta
les animi sunt / dubitare non possumus / quin tantus interitus
in morte sit / vt ne minima quidem suspitio sensus relinquatur.

Hoc igitur probe stabilito et fixo / illud exeruciendum est / vt
sciatur quid sit carere. ne relinquatur aliquid erroris in verbo.
Carere igitur hoc significat egere eo quod habere velis. inest ei
velle in carento. nisi quom sic tanquā in febre dicitur / alia qua
dam notione verbi. Dicitur enim aliomodo etiam carere / quom

aliquid nō habeas / et nō habere te sentias / etiā si id facile patiare
carere / in morte non dicitur . nec enī esset dolendū . Dicitur illud
bono carere / quod est malum . sed ne uiuus quidem bono caret /
si eo non indiget . Sed in uiuo intelligi tamen pōt regno te care
re . Dicit autē hoc in te satis subtiliter non pōt . Posset ī tarquīno
quom regno esset expulsus . At in mortuo ne intelligi quidem
pōt carere regno . carere ei sentiētis est . nec sensus ī mortuo / nec
carere quidem igitur in mortuo est . Quanquā quid opus est in
hoc philosophari / cum rem non magnopere philosophia ege
re videamus . Quotiens non modo ductores nostri / sed vniser
si etiam exercitus ad non dubiam mortem cōcurrerēt . Que qui
dem si timeretur / non Lutius / Brutus / arcens eum a reditu ty
rannū quē ipse expulerat / in prelio cōcidisset . Non cum latinis
decertans pater Decius / cum Etruscis filius / cū Pyrrho nepos
se hostium telis obiecissent . nō vno bello pro patria cadētes Sci
piones hyspania vidisset . Paulum et Geminiū / canne . Venusia
Marcellū / Latini / Albinū / Lucani / Gracchū . Num quis horū
miser hodie / ne tamen quidem post spiritum extremū . Nec . n .
pōt miser esse quisq̃ / sensu perempto . M . At idipsū odiosum
est sine sensu esse . M . Odiosum si id esset carere . Cum vero per
spicuum sit nihil posse in eo esse / qui ipse non sit / quid potest es
se in eo odiosum qui nec careat / nec sentiat . Quamq̃ hoc quidē
nimis sepe . sed eo quod in hoc inest omnis animi contractio ex
metu mortis . Qui enim satis viderit id quod est luce clarius aī
mo et corpore consumpto / totoq̃ animante delecto / et facto in
teritu vniuerso / illud animal quod fuerit / factum esse nihil / Is
plane perspiciet inter Ippocētaurum (qui nunq̃ fuerit) et regē
Agamennonē nihil interesse . nec pluris nunc facere . M . camil
lum hoc ciuile bellum / q̃ ego illo uiuo fecerim romam captam
Cur igitur et camillus doleret si hec post tricentos et . l . fere an
nos euentura putaret . et ego doleam si ad decem milia annorū
gentem aliquā vrberē nostrā potiturā putem . quia tāta caritas
patrie est / vt eam non sensu nostro / sed salute ipsius metiamur .

Itaq; non modo non deterret sapientem mors / que propter incertos calus quotidie imminet / propter breuitatē vite nunquā potest longe abesse / quominus in omne tempus reipub. suisq; consulat / vt posteritatem ipsam (cuius sensum habiturus sit) ad se putet pertinere. Quare licet etiam mortalem esse animam iudicantem / eterna moliri. Non glorie cupiditate (quam sensurus non sit) sed virtutis quam necessario gloria etiam si tu id non agas cōsequatur. Natura vero sic se habet / vt quo modo initium nobis rerum omnium ortus noster afferat / sic exitum mors. vt nihil pertinuit ad nos ante ortum / sic nihil post mortem pertinebit. in quo quid potest esse mali / cum mors nec ad viuos pertineat / nec ad mortuos. alteri nulli sunt. alteros non attinget. Qz qui leuiorē faciunt / sōni similitudinem esse volunt. Quali vero quisq; ita. xc. annos velit viuere / vt quom lx. cōfecerit / reliquos dormiat ne sues quidē id velint / nō mō ipse Eudymion vero si fabulas audire volumus nescio quādo in latino obdormiuit qui est mons carie nondū opinor est expectatus. Nū igitur eū curare censet / cum luna labore a qua consopitus putatur vt eum dormientem oscularetur. Quid curet autē / qui ne sentit quidē / habet somnus ymaginem mortis / eamq; quotidie induit. et dubitas quin sensus in morte nullus sit / cum eius simulacro videas esse nullum sensum. Pellantur ergo iste ineptie pene aniles / ante tempus mori miserum esse. quod tandē tempus. nature ne At ea quidē dedit vsurā vite tanq; pecunie / nulla prestituta die. Quid est igitur quod querare / si repetit quom vult. Ea enī conditione acceperas. Idem si puer paruus occidit / equo animo ferendum putant / si vero in cunis ne querendum quidem. Atqui ab hoc acerbius exegit natura quod dederat. nondū gustauerat iquit vite suauitatem / hic aut iam sperabat magna quibus frui ceperat. At id quidem ipsum in ceteris rebus melius putatur aliquā partem q̃ nullam attingere. Cur in vita secus / quāq; nō male ait Callimachus. multo sepius lacrimasse Priamum / q̃ Troilū. Eorū aut qui exacta etate moriūtur / fortuna laudatur

Cur nā reor illis si vita longior daretur: pollet esse iocundior?
Nihil enim est profecto hominis prudētia dulcius. q̃ (vt cetera
auferat) affert certe senectus. Que vero etas lōga est? Aut quod
omnino homini longum? nonne mō pueros / mō adolescentes i
cursu a tergo insequens / nec opinantes secuta est senectus? Sed
qz vltra nihil habemus / hoc longum dicimus. Oīa ista perīde
vt cuiq; data sunt: pro rata parte a vita longo aut breuia dicūtur
Apud Flypanum fluium (qui ab Europe parte in Pontū iflu
it) Aristoteles ait bestiolas qualdā nasci / que vnum diem viuāt.
ex his igitur / hora octaua que mortua est / prouecta etate mor
tua est. que vero occidente sole decrepita / eo magis etiam si sol
stitiali die. Confer longissimam etatem nostrā cum eternitate / i
eadem propemodum breuitate qua ille bestiole reperiemur.

Contemnamus igitur omnes ineptias (quod enī leuius huic
leuitati nomen imponā?) totam vim beneuiuendi in anī robore
ac magnitudine / et in omnium rerū humanarum cōtemptione
aut despicientia / et in omni virtute ponamus. iussu tyrannorū.
Nam nunc quidē cogitationibus molestissimis effeminamur. et
si ante mors aduentet q̃ Chaldeorum promissa cōsecuti sumus
spoliati magnis quibusdā bonis / illusi / destitutiq; videamur.
Quod si expetendo et desiderando pēdemus / anīs cruciamur / et
angimur. proh dii imortales q̃ illud iter iocundum esse debet /
quo confecto nulla reliqua cura / nulla sollicitudo futura sit. Qz
me delectat Therāmenes. q̃ elato animo est. Et si enim flemus
quom legimus / tamen non miserabiliter vir clarus emoritur /
qui quom coniectus in carcerē. xxx. iussu tyrannorū venenū vt
litiens bibisset / reliquum sic e poculo eiecit / vt id resonaret. quo
sonitu reddito / arridens propino (inquit) hoc pulcro cricie. qui
in eum fuerat deterrimus. greci enim in cōuiuiis solent noīare
cui poculum tradituri sint. Lulit vir egregius extremo spiritu
cum iam in precordiis conceptā mortē contineret. vereq; ei qui
venenum prebuerat mortē eam est auguratus que breui conse
cuta est. Quis hanc maximi animi equitatē i ipsa morte laus

daret / si mortem malum iudicaret. Vadit enim in eundē carcerē
atq; in eundem paucis post annis ciphū Socrates eodem scelere
iudicium / quo tyrānorum ille Theramenes. Que ē igitur orō
eius qua facit eum Plato vsum apud iudices iā mortē mulctatū
Magna me (inquit) spes tenet iudices bene michi euenire / quod
mittar ad mortem. necesse est enī sit alterum de duobus / vt aut
sensus omnis omnino mors auferat / aut in alium quendam lo
cum ex his locis morte migretur. Quobrem siue sensus exting
uitur / morsq; ei somno similis est / qui nōnunq̃ etiam sine vilis
somnia placatissimam quietem affert / dii boni quid lucri ē
emori / aut q̃ multi dies reperiri possunt qui tali nocti antepo
nantur / cui similis est futura perpetuitas oīs cōsequentis tēpo
ris / quis me beatior. Sin vera sūt que dicuntur / migrationem
esse mortem in eas oras quas qui e vita excellerint incolunt / id
multo iam beatius est te cū ab iis qui se iudicū numero haberi
volunt euaseris ad eos venire qui vere iudices appellantur. Mi
noem / Rhadamantū / Miacē / Triptolemū / conuenireq; eos qui
iuste cum fide vixerint. hec peregrinatio mediocris pōt vobis vi
deri. Vt vero colloqui cum Orpheo / Museo / Homero / Hesio
odo liceat / quanti tandem estimatis. Equidem sepe emori si fie
ri posset vellem / vt ea que dico mihi liceret inuenire. Quāta de
lectatione autem afficerer / quom Palamidem / quom Miacem /
quom alios iudicio iniquorum circumuentos conuenirem. tem
ptarem etiā sūmi regis qui maximas copias duxit ad Troiam /
et Vlixis / Sylyphiq; prudentiā. nec ob eā rem cū hec exquirerē
sicut hic faciebam capite damnet. Ne vos quidem iudices hii
qui me absoluiti mortem timeretis. Nec enī cuiquā bono / mali
quicq̃ euenire potest nec viuo / nec mortuo. nec vnquā eius res
a dis immortalibus negligentur. Nec mihi ipsi hoc accidit fortu
ito. nec vero ego iis a quibus accusatus / aut a quibus condem
natus sū / habeo quod succenseā / nisi quod mihi nocere se credi
derunt. et hoc quidē hoc modo. nihil aut melius estimo. Sed tē
pus est inquit iam hinc abire me vt moriar. vos / vtinam vitam

agatis. vtrum aut sit melius / dii immortales sciunt. hominem
quidem scire arbitror neminem. Ne ego haud Paulo huc animam
malim / quam eorum omnium fortunas / qui de hoc iudicauerunt. Et si qui
dem preter deos negat scire quenquam / id scit ipse vtrum sit melius
nam dixit ante. sed suum illud nichil ut affirmet tenet ad extre-
mum. nos autem teneamus ut nihil censeamus esse malum / quod
sit a natura datum omnibus. intelligamusque si mors malum sit / esse
sempiternum. Nam vite miserie / mors finis esse videtur. Mors si
est misera / finis esse nullus potest. Sed quid ego Socratem aut
Theramenum prestantes viros virtutis et sapientie gloria com-
memoro / cum Lacedemonius quidam (cuius ne nomen quidem pro-
ditum est) mortem tantopere contemplerit / ut quom ad eam duce-
retur damnatus ab ephoris / et esset vultu hylari atque leto / dixissetque
ei quidam inimicus / contemnis ne leges Ligurgi? Responderit / ego vero illi maximam gratiam habeo / qui me a pena multa-
uerit / quam sine mutatione / sine vlura possem dissoluere. O virum
Spharta dignum / ut mihi quidem qui tam magno animo fuerit
innocens damnatus esse videatur. Tales innumerabiles nostra ciui-
tas tulit. Sed quid duces / et principes nominem cum legiones scri-
bant Cato sepe alacris in eum locum profectus unde redituras
se non arbitrarentur? Pari animo Lacedemonii in thermophilis
occiderunt. In quo Symonides. Dic hospes Sparthe nos te hic vi-
disse iacentes! dum sanctis patrie legibus obsequimur. Quid ille
dux Senudam dicitur pergitte animo forti Lacedemonii. Hodie
apud inferos fortasse cenabimus. Fuit hec gens fortis / dum Li-
gurgi leges vigeant. Et quibus vnus / quom perles hostis in col-
loquio dixisset glorians / solem pre iaculorum multitudine et sa-
gittarum non videbitis / in umbra igitur inquit pugnabimus.

Viros commemoro. Qualis tandem Lacena que cum filium
suum in prelium misisset / et interfectum audisset / idcirco (inquit)
genueram / ut esset qui pro patria morte non dubitaret occumbere
Estote fortes et duri Sphartiace. magnam habet vim reipublice
disciplina. Quid? Cyreneum Theodorum / Philozophum non

ignobilem nonne miramur? cui quom Lylmachus rex crucem
miāretur istis queso (inquit) ista horribilia minitare purpuratis
tuis. Theodori quidem nihil refert / humi ne an sublime putre
scat. Cuius hoc dicto admoner / vt aliquid eius de humatiōe
et sepultura dicēdum existimem. Rem nō difficilem. iis presertī
cognitis / que de nihil sentiēdo pauloātē dicta sunt. de qua So-
crates quidem quid senserit / apparet in eo libro in quo moritur
de quo iam tāmulta diximus. Quom enī de immortalitate anī-
morū disputasset / et iam moriēdi tēpus vrgeret / rogatus a Cry-
tone quēadmodū sepeliri vellet / multā vero inquit operā amici /
frustra cōsumpsi. Crytoni enim nostro nō persuasi me hīc ano-
laturū / neq; me quicq; relicturū. Verūtāmē Cryto si me assequi
potueris / aut sicubi nactus eris / vt tibi videbitur sepelito. s; mi-
hi crede nemo me vestrū quom hinc excessero cōsequetur. Pre-
clare id quidē qui et amico permiserit / et se ostēderit de hoc toto
genere nil laborare. Durior Diogenes / et id quidē sentiēs / s;
vt Cynicus asperius proiici se iussit inhumatū tū amici / volu-
tribus ne / et feris. Minime vero inquit. sed bacillum prope me
quo eas abigā ponitote. Qui poteris illi? non enī senties. Quid
igitur mihi ferarū laniatus oberit nihil sentienti? Preclare
Anaxagoras / qui cum lapsaci moreretur / querentibus amicis /
vellet ne Clazomenas in patriam si quid accidisset conferri? ni-
hil necesse est / inquit. vndiq; enim ad inferos tantundem vie ē.

Tota de ratione humationis vnum tenendum est id / ad cor-
pus illam pertinere / siue occiderit animus / siue vigeat. In cor-
pore aut perspicuū est / vel extincto aīo! vel elapso nullū reside-
re sensum. sed plena errorū sunt oīa. Trahit Hectorem ad cur-
rum religatum Achilles. lacerari eum / et sentire credo putat.
Ergo hīc vlscitur vt quidem sibi videtur. at illa sicut acerbissi-
mam rem meret. vidi videre quidem me passam egerrime. He-
ctorem curra quadringo raptarier. Quē Hectorem? aut q̄diu
ille erit Hektor? Melius actius et aliquando sapiens Achilles!
ymmo enim vero / corpus Priamo reddidi / Hectorem abstuli.

Non igitur hectora traxisti / sed corpus quod fuerat Hectoris.
Ecce alius exoritur e terra qui matrem dormire nō sinat. Mater
te appello. tu que curam somno suspenso leuas. neq; te mei mise
ret: surge. Et sepeli natum. hec quom pressis et flebilibus mo
dis (qui totis theatris mestitiam inferant) concinuntur / difficile
est non eos qui inhumati sint miseros iudicare. Priulq; fere vo
lucresq; comedant metuit ne laceratis membris minus bene vta
tur / ne combustis / non extimescit neu reliquias Semialli regis
denudatis ossibus per terram sanie delibutas fede diuexarier?
Non intelligo quid metuat / cum tam bonos septenarios fūdat
ad tibiam. Tenendum est igitur nihil curandū esse post mortē /
cum multi inimicos etiam mortuos puniunt. Execatur Iuculen
tis sanie versibus apud Ennium Thiestes. primū vt naufragio
pereat atrens. Durū hoc sane. talis enī interitus nō est sine gra
ui sensu. Illa iania / ipse summis saxis fixus asperis / euisceratus
late rependens / saxa spargens tabo / sanie / et sanguine atro. non
ipla saxa magis sensu omnia vacabunt / quā ille latere pendens /
cui se hic cruciatum censet optare. q̄ essent dura / si sentirent. nul
la / sine sensu. Illud verō perquā inane / neq; sepulcrū quo se re
cipiat habeat portū corporis / vbi remissa humana vita corpus
requiescat a malis. Vides quanto hec in errore versentur? por
tum esse corporis / et requiescere in sepulcro putat mortuū. Ma
gna culpa Pelopis qui non erudierit filiū / nec docuerit / quate
nus esset quidq; curandū. Sed quid singulorū opinionis ad
uertā / nationū varios errores perspicere cū liceat. Cōdūt Egip
tii mortuos / et eos seruant domi. Perse etiam cera circumlitos
condunt / vt q̄maxime permaneant diuturna corpora. Magorū
mos est nō humare corpora suorū / nisi a feris sint ante laniata.
In Hyrcania plebs publicos alit canes optimates / domesticos.
Nobile autem genus canū scimus illud esse. sed pro lua quisq;
facultate parat a quibus lanietur. eamq; optimam illi cēsent esse
sepulturam. Per multa alia colligit Crisippus / vt est i omni hy
storia curiosus. Sed ita tetra sunt quedam / vt ea fugiat / et refor
midet orō. totus igitur hic locus cōtemnendus est in nobis / ne

negligendus in nostris. ita tamen ut mortuorum corpora nihil sentire viui sentiamus. Quantum autem consuetudini / fameque dandum sit / id curent viui. sed ita ut intelligant nihil id ad mortuos pertinere. Sed profecto mors tum equissimo animo appetitur / cum suis se laudibus vita occidens consolari potest. Nemo paruum diu vixit / qui virtutis perfecte perfecto functus est munere. Multa mihi iam ad mortem tempestina fuerunt / que utinam potuissem obire. Nihil enim iam acquirebatur. cum lata erant officia vite. cum fortuna bella restabant. Quare si ipsa ratio minus perficiet ut mortem negligere possimus / at vita acta perficiat / ut satis superque vixisse videamur. quandoque enim sensus abierit / tamen summis et propriis bonis et laudis et glorie (quibus non sentiant) mortui non carent. Et si enim nihil habet in se gloria / cur expetatur / tamen virtutem tanquam umbra sequitur. verum multitudinis iudicium de bonis si quando est / magis laudandum est / quam illi ob eam rem beati. Non possum autem dicere / quoquomodo hoc accipietur Ligurgum / Solonem / legum / et publice discipline carere gloria / Themistoclem / Epaminundam bellice virtutis. ante enim Salaminam ipsam Neptunus obruet / quam Salaminum trophaei memoriam. priusquam Boetia leutra tollentur / quam pugnae Leuctrice gloria. multo autem tardius fama deseret curiam / Fabritium / Calatinum / duos Scipiones / duos Africanos / M. Marcellum / Paulum / Catonem / Lelium / innumerabiles alios quorum similitudinem aliquis qui arripuerit / non eam fama populari / sed vera bonorum laude mentiens / fidenti animo / si ita res refert gradetur ad mortem. in qua aut summum bonum / aut nullum malum esse cognouimus. Secundis vero suis rebus volet etiam mori. non enim tam cumulus bonorum iocundus esse potest / quam molesta discessio.

Hanc sententiam significare videtur Lachoonis illa vox / qui cum Rhodius Dyagoras Olympionices nobilis uno die duos suos filios victores olympie vidisset / accessit ad senem / et gratulatus morere Dyagora inquit. Non enim in celum ascensurus es? Magna hec et nimium fortasse greci putant / vel tamen potius putabant. isque qui hoc Dyagore dixit / permagnum existimans tres Olympionicas una e domo prodire / cunctari illum diutius in vita

fortune obiectum inutile putabat ipsi. Ego autem tibi quidem quod satis esset / paucis verbis (ut mihi videbar) responderam. Concesseras enim nullo in malo mortuos esse. sed ob eam causam contendi ut plura dicerem / quod in desiderio / et luctu / hec est consolatio maxima. nostrum. n. et nostra causa susceptum dolorem modice ferre debemus / ne nosmetipsos amare videamur. illa suspicio intollerabili dolore cruciat si opinamur eos quibus orbat i sumus / esse cum aliquo sensu i iis malis quibus vulgo opinatur. Et hanc excutere opinionem mihi met volui radicitus eoque fui fortasse longior. A. Tu tibi longior. non mihi quidem. Prior enim pars orationis tue faciebat / ut mori cuperem. posterior ut modo non nolle modo non laborare. O i autem oratione illud certe perfectum est / ut mortem non ducerem i malis. M. Nun igitur etiam rhetorum epilogum desideramus? an hanc iam arte plane relinquimus? A. Tu modo istam ne reliqueris quod semper ornasti / et quidem iure. Illa enim te verum si loqui volumus ornauerat. Sed quisnam est iste epilogus? habeo. n. audire / quicquid est. M. Deorum immortalium iudicia solent in scholis proferre de morte. nec vero ea fingere ipsi / sed Herodoto auctore / aliisque pluribus / primum Argie sacerdotis Cleobis et Brito filii predicantur. Nota fabula est. Quorum enim illa ad sollene et statutum sacrificium curru vehi se iussisset / satis longe ab oppido ad Fannum / morarenturque iumenta quibus retrahebatur currus / tum iuvenes (ii quos modo noiaui) veste posita / oleo corpora perunxerunt / ad iugum accesserunt. Ita sacerdos aduecta in Fannum (cum currus esset ductus a filiis) precata deam dicitur / ut illis premium daret pro pietate / quod maximum homini dari posset a deo. post epulatos cum matre adolescentes / somno se dedisse / mane inuentos esse mortuos. Simili precatione Triphonius / et Agamedes vsi dicuntur. Qui quom Apollini templum Delphis exedificauissent / venerantes deum / petiere mercedem non parvam quidem operis et laboris sui / nihil certi / sed quod esset optimum homini. Quibus Apollo se id daturum ostendit post eius diei diem tertium. qui ut illuxit /

mortui sunt reperti. iudicauisse deum dicunt / et eū quidem deū
cui reliqui dii successissēt / vt preter ceteros diuinaret. Affer
tur etiam de Sileno fabella quedam / qui cum a Mida captus es
set / hoc ei muneris pro sua missione dedisse scribitur / docuisse re
gem / nō nasci homini longe optimū esse / proximū autē q̄primū
mori. Qua est sententia in Chresiphonte vsus Euripedes.
Nam nos docebat cetus celebrantis domum lugere / vbi esset ali
quis in lucem editus / humane vite varia reputantis mala . atqui
labores morte finisse graues / hunc omnes amicos laude et leti
tia exequi. Simile quidem est in consolatione Chranctoris.
Mit enim Thermaneū quendā eliseū / quom grauius filii mor
tem mereret / venisse in Sichomantiū / querentē que fuisset tan
te calamitatis cā. huic in tabellis tris huiusmodi versiculos da
tos. Ignaris hoīes in vita mentibus errāt. Epichinous potitur
fatorum numine leto. Sic fuit vtilius finiri ipsiq; tibiq; . His et
talibus auctoribus vsi cōfirmant causā rebus a dis īmortalibus
iudicatam. Alchidanus quidā rhetor antiquus / īprimis no
bilis scripsit etiam laudationē mortis / que constet ex enumera
tione humanorū malorum. Cui rōnes ea que exquisitius a phi
lozophis colliguntur / defuerunt. vbertas rōnis non defuit. Cla
re vero mortes pro patria oppetite / non solum gloriose rhetori
bus / sed etiā beate videri solent. Repetunt ab Ericteo. cuius etiā
filie cupide mortem expetiuerūt pro vita ciuium. Codrū qui
se in medios inimilit hostes famulari veste / ne potuisset agnosci
si esset ornatu regio. quod oraculum erat datum / si rex interfec
tus esset / victrices Athenas fore. Menecus non pretermittitur
qui oraculo edito largitus est patrie suum sanguinē. Ephigena
aulide duci se immolandā iubet / vt hostiū sanguis suo eliciatur.
Veniunt inde ad propiora Armodius in ore et Aristogicon
Lacedemonius / Leonidas / Thebanus / Epaminundas vident.
Nostros nō norunt. quos enumerare magnū est. Ita sunt mul
ti quibus videmus optabiles mortes fuisse cum gloria. Que cū
ita sint / magna tamen eloquentia est vtendū. Atq; ita velut e su

periore loco contionandū / vt hoīes mortem vel optare incipiāt
vel certe timere desistant. Nam si supremus ille dies non extin-
ctionem / s; cōmutationem affert loci / quid optabilius? Sin aut
perimit ac delet omnino / quid melius q̄ in mediis vite labori-
bus obdormiscere / et ita conuiuentem somno cōsopiri sempiter-
no? Quod si fiat / melior Ennii / q̄ Solonis oratio. Hic enī no-
ster / nemo me lacrimis doceret (inquit) nec fletu funera faxit.
At vero ille sapiēs / mors mea ne careat lachrimis. Linquamus
amicis merorem / vt celebrent funera cum gemitu. Nos vero si
quid tale acciderit / vt a deo denūciatum videatur / vt exeamus e
vita leti et agentes gratias pareamus. emittiq; nos e custodia et
leuari vinclis arbitremur. vt aut in eternam et perennem ī no-
stram domum remigremus / aut omni sensu / molestiaq; carea-
mus. Sin autem nihil denunciabitur / eo tamen simus anio / vt
horribilē illū diem aliis / nobis faustū putemus. Nihilq; ī malis
ducamus quod sit vel a dis immortalibus / vel a natura parente
oīm constitutum. Non enī temere / nec fortuito sati et creati su-
mus. sed profecto fuit quedā vis que generi consuleret huāno.
nec id gigneret / aut aleret! quod cum exanhelauisset omnes la-
bores / tum incideret in mortis malum sempiternum. Porro
potius paratū nobis et profugiū putemus. quo vtinā velis pal-
lis prouehi liceat. Si autem reflantibus ventis reitiemur / tamē
eodem Paulo tardius referamur / necesse est. quod aut oībus ne-
cesse est / id ne miserū esse vni pōt. H; epilogum / ne quid preter-
missū / aut relictū putes. M. Ego vero. Et qui fecit etiam iste me
epilogus firmiorem. M. Optime inq; sed nunc quidē valitudi-
ni tribuamus aliquid. cras autē / et quot dies erimus in tuscula-
no / agamus hec / et ea potissimū que leuationē habeant egritu-
dinum / formidinū / cupiditatū! qui in ōni philozophia fructus
est vberimus.

.M. T. C. Tusculanarū questionū liber primus / concludēs
mortem non esse malū / quin potius bonum / eoq; non esse ti-
mendā / finem habet optatū atq; felicem.

Marci. T. C. Eloquētie principis in secundū tusculanarum
questionū librū (qui leuationē habet egritudinū / formidinū
cupiditatum / fructū sane in omni philosophia vberimum)
prologus incipit;

Neoptholemus quidā apud Ennium philoso-
phari sibi ait necesse esse / sed paucis. nā omni
no / haud placere. Ego aut Brute necesse mi-
hi quidem esse arbitror philosophari. Nam
quid possum presertim nihil agens agere me-
lius / sed nō paucis / vt ille. Difficile est enim
in philosophia esse pauca ei nota / cui nō sint aut pleraq; / aut oīa.
Nā nec pauca nisi e multis eligi possunt. nec qui pauca percepe-
rit / nō idem reliqua eodē studio persequetur. sed tamē in vita oc-
cupata / atq; (vt Neoptholemi tū erat) militari pauca ipsa multū
sepe prosūt / et ferunt fructus. sed non tantos / quāti ex vniuersa
philosophia percipi possūt. tamē eos quibus aliqua ex parte in-
terdum / aut cupiditate / aut egritudine / aut metu liberētur. ve-
lut ex ea disputatiōe que mihi nuper habita est in Tusculano /
magna videbatur mortis effecta contemptio / que non minimū
valet ad animū metu liberandū. Nā qui id quod vitari non pōt
metuit / is viuere animo quieto nullo modo potest. Sed qui (nō
modo quia necesse est mori / verum etiā quia nihil habet mors
quod sit horrendū) mortem nō timet / magnū is sibi preliūm
ad beatam vitam cōparat. Quanq̃ nō sumus ignari multos
studiose cōtra esse dicturos. quod vitare nullo mō potuimus / ni-
si nihil omnino scriberemus. Etenim si orōnes quas nos multi-
tudinis iudicio probari volebamus / nō cōprobētur (popularis
enim est illa facultas / et effectus eloquētie est audiētū approba-
tio) sed si reperiēbantur nonnulli qui nihil laudarent nisi quod
se imitari sepe cōfiderēt / quenq; sperandi sibi eundem benedicēdi
finem proponerent / et cū obruerentur copia sniarū / atq; verbo-
rū / ieiunitatē et famē se malle q̃ vbertatē / et copiam dicerēt (vnde
erat exortū genus atticorum / isiphs qui id sequi profitebātur

ignotum! qui iam cōticuerūt pene ab ipso foro irrili) quid futu-
rum putamus! cum adiutore populo (quo vtebamur antea) nūc
minime nos vti posse videamus. Est enī philosophia paucis cō-
tēta iudicibus! multitudinē cōsulato ipsa fugiemur! eiꝫ ipsi et
suspecta / et iniūsa. vt vel siquis vniuersam velit vituperare / se-
cūdo id populo facere possit! vel si in eā (quā nos maxime sequi-
mur) conetur inuadere! magna habere possit auxilia reliquorū
philosophorū disciplinis. Nos enī vniuersae phie vituperato-
ribus respondimus in hortensio. Pro Acadēmia autē que dicē-
da itē essent! satis accurate in Acadēmicis quatuor libris expli-
cata arbitramur. Sed tamē tantū abest vt scribi cōtra nos noli-
mus! vt id etiā maxime optemus. In ipsa enī grecia phia tanto
in honore nūq̃ fuisse! nisi doctissimorū cōtentionibus! dissen-
sionibꝫ vigisset. Q̃obrem hortor omnes qui facere id
possūt. vt huius quoq̃ generis laudē iam languēti grecie eripi-
ant! et perferāt in hanc urbem sicut reliquas omnes. Que qui-
dem erāt expetēde studio / atq̃ industria sua! maiores nrī trāstus-
lerunt. atq̃ oratorum quidem laus ita ducti ab humili venit ad
summum! vt iam (quod natura fert) in omibꝫ fere senescat re-
bus! breuiq̃ tempore ad nihilū vētura videatur. phia nascatur
latinis quidem litteris ex his tēporibus. eāq̃ nos adiuuemus.
Nosq̃ ipsos redargui / refelliq̃ patiamur. Quod si ferūt animo
iniquo! qui certis quibūdā destinatisq̃ sententiis quasi addicti z
cōsecrati sūt! eaq̃ necessitate cōstricti! vt etiam que nō probare so-
leant! ea cogantur cōstantie causa defendere. Nos qui sequimur
probabilia! nec vltra q̃ id quod verisimile occurrit progredi pos-
sumus! et refellere sine partinātia / et refelli sine iracūdia parati
sumus. Quod si hec studia traducta erūt ad nostros! ne by-
briothecis quidē grecis egebimus! in quibus multitudo infini-
ta librorū propter eorū est multitudinē qui scripserūt. Eadē enī
dicūtur a multis. ex quo libris oīa refererūt. Quod accidet etiā
noltris! si ad hec studia plures cōfluxerūt. Sed eos (si possimus)
excitemus qui liberaliter eruditi / adhibita etiā disserēdi elegan-
tia / ratione et vita philosophātur. Est enī genus quoddam eorū

qui se philosophos appellari volūt / quorū dicūtur esse latini sa-
ne multi libri. quos nō contēno equidē (quippe quos nūq̃ lege-
rim) sed (quia profitentur ipsi illi qui eos scribūt / se neq̃ distīcte
neq̃ distribute / neq̃ elegāter / neq̃ ornate scribere) lectionē sine
vlla delectatiōe negligo. Quid enim dicāt / et quid sentiāt ii qui
sunt ab ea disciplina! nemo mediocriter quidē doctus ignorat
Qzobrem (quoniā quēadmodū dicant ipsi nō laborāt) cur legēdi
sint (nisi ipsi inter se quidē sentiūt) nō intelligo. Nā vt Platonē
reliquoq̃ Socraticos / et deinceps eos qui ab iis profecti sūt le-
gūt omnes / etiā qui illa aut nō approbāt aut nō studiōssime cō-
lectātur! Epicurū aut et metrodorū nemo fere preter suos quis-
q̃ in manus sumit! sic hos latinos ii soli legūt qui illa recta dici
putant. Nobis aut videtur quicquid litteris mandetur / id com-
mēdari omniū eruditorū lectione decere. nec si id ipsi minus cō-
sequi possumus! idcirco minus id ita faciendum esse sentimus.
Itaq̃ mihi semper Peripatheticorū / Achademieq̃ cōsuetudo de
omnibus rebus in cōtrarias partes disserēdi! nō ob eā causam so-
lū placuit / quod aliter nō posset quid in quaq̃ re verisimile esset
inueniri! sed etiā q̃ esset maxima dicēdi exercitatio! qua p̃iceps
vlus est Aristoteles. Deinde eum qui secuti sūt. Noltra aut me-
moriam philo (quē nos frequēter audiuius) instituit alio tēpore
rhetorū precepta tradere / alio philosophorū. Ad quam nos cō-
suetudinē a familiaribus nostris adducti! in Tusculanos quod
datum est tēporis nobis! in eo consumplimus. Itaq̃ cū ante me-
ridiem dictioni operā dedissemus (sicut pridie feceramus post
meridiem in Achademia descēdimus. in qua disputationē habi-
tam nō quali narrātes exponimus! sed eisdē fere verbis vt actū
disputatūq̃ est. Est igitur ambulātibus ad hūc modū sermo ille
nobis institutus! et a tali quodam inductus exordio;

M. T. C. prologus in Secundū tusculanarū questionū
librum finit. Sequitur eiusdem tractatus.

Capitulū primū prohemiale aperit / vt (et si cum multo-
rum philosophorum turpi vita mirabiliter pugnat orō)

cultura animi est philosophia / vite magistra;

Ici non potest quod si hesternae disputatione tua delectatus! vel potius adiutus. Etsi enim mihi sum conscius nunquam mee nimis vite cupidum fuisse! tamen interdum obiciebatur animo metus quidam / et dolor cogitanti fore aliquando finem huius lucis! et amissionem omnium vite commodorum. hoc genere molestie sic (mihi crede) sum liberatus! ut nihil minus curandum putem. M. Minime mirum id quidem. nam efficit hoc philosophia medetur animis! inanes sollicitudines detrahit! cupiditatibus liberat! pellit timores. Sed hec eius vis non idem potest apud omnes. tum valet multum! cum est idonea complexa naturam. fortis enim non modo fortuna adiuuat (ut est in vetere proverbio) sed multo magis ratio! que quibusdam quasi preceptis confirmat vim fortitudinis. te natura excellum quendam / videlicet et altum et humanam despicientem genuit. Itaque facile in animo forti contra mortem habita incedit oratio. Sed hec eadem num censes apud eos ipsos valere! nisi ad modum paucos a quibus inuenta / disputata conscripta sunt? Quotus enim quisque philosophorum inuenitur / qui sit ita moratus! ita animo ac vita constitutus! ut ratio postulat? qui disciplinam suam non ostentationem scientie! sed legem vite putet? et quod obtemperet ipsi sibi! et decretis suis pareat? Videre licet aliquos tanta leuitate et iactatione! ut iis fuerit non didicisse melius. Alios pecunie auidos / glorie nonnullos / multos libidinum seruos! ut cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio. quod videtur mihi quidem esse turpissimum. Ut enim si grammaticum se professus quispiam barbare loquatur! aut si absurde canat is qui se habere velit mulicum! hoc turpius sit / quod in eo ipso peccet cuius proficitur scientiam. sic philosophus in vite ratione peccans hoc turpius est / quod in officio (cuius magister esse vult) labitur! atque vite professor delinquit in vita. M. Nonne verendum est igitur (si est ita ut dicis) ne philosophiam falsa gloria exornes? Quod est enim maius argumentum nihil eam prodesse! quam quosdam perfectos philosophos turpiter vivere? M. Nullum vero id quidem argumentum est. Nam

ut agri non omnes frugiferi sunt qui coluntur! fallumque illud ac improbum. et si in segetem sunt deteriore date fruges / tamen ipse suapte natura enitet / sic animi non omnes culti fructum ferunt. atque (ut in eodem simili verser) ut ager (quod quis fertilis) sine cultura fructuosus esse non potest. sic sine doctrina animus. Itaque est utraque res sine altera debilis. cultura autem animi propria est. Nec extrahit vitia radicitus! et preparat animos ad laus accipiendos! eaque inundat his et (ut ita dica) serit! que adulta fructus vberrimos ferant. M. Agamus igitur ut cepimus. M. Dic (ut vis) de quo disputari velis;

Ca. ii. In quo (posita primum ab auditore questione utrum Dolor est malum) Marcus ostendit (contra eneruatam ac mollem sententiam multorum) dedecus maius esse malum quam dolorem;

Auditor.

Dolorem existimo maximum malorum omnium. M. etiam ne maius quam dedecus. M. Non audeo id dicere quidem. et me pudet tam cito de sententia esse deiectum. M. Magis esset pudendum si in sententia permaneres. Quid enim minus est dignum quam tibi peius quicquam videri dedecore / flagitio / turpitudine! que ut effugias quis est non modo recusandus! sed non ultro appetendus / lubeundus / excipiendus dolor. M. Ita proflus existio. Quare ne sit summum malum dolor! malum certe est. M. Vides ne igitur / quantum breuiter admonitus de doloris terrore deieceris. M. Video plane. sed plus desidero. M. Experiar equidem sed magna res est. animoque mihi opus est non repugnare. M. Plabe bis id quidem. ut enim heri feci! sic nunc ratione (quo ea me cumque ducet) sequar. M. Primum igitur de imbecillitate multorum / et de variis disciplinis philosophorum loquar! quorum princeps et auctoritate et antiquitate Socraticus Aristippus / non dubitavit summum malum dolorem dicere. Deinde ad hanc eneruatam / muliebremque sententiam satis docilem se Epicurus prebuit. hunc post Rhodius Hieronymus dolore vacare summum bonum dixit! tantum in dolore duxit mali. Ceteri preter Zenonem / Aristonem / Pyrrhonem / idem fere quo-

modo tu! malū illud quidem / sed alia peiora. Ergo id quod natura ipsa et quedā generosa virtus statim respuit: ne se dolorem summū malum dicere! oppositoq; dedecore sententia depellere! in eo magistra vite phia tot secula permanet. Quod huic officium / que laus / quod decus erit tanti! quod adipisci cū dolore corporis velit! qui dolorem Innummum malum sibi esse persuaserit! Quā porro quis ignominia / quā turpitudinem nō pertulerit! ut effugiat dolorem! si id summū malum esse decreuerit! Quis aut nō miser / nō modo quom premetur summis doloribus (si in iis est summū malū) sed etiā quom sciet id sibi posse euenire! et quis est cui nō possit! Ita fit ut omnino nemo possit esse beatus. Metodorus quidē perfecte eum beatum putat! cui corpus bene cōstitutum sit! et exploratū ita seper fore. Quis aut est ille cui id exploratū possit esse! Epicurus vero ea dicit ut mihi quidē risus captare videatur. Affirmat enī quodā loco! si vratur sapiēs. si crucietur (expectas fortasse dum dicat patietur) perferet nō succūbet. Magna mehercule laus! et eo ipso (per quē iuravi) Hercule digna. Sed Epicuro homī aspero / et duro nō est hoc satis. In phalaridis Tauro si erit! dicet q̄ suaue est! q̄ hoc nō curo suaue an etiā parū est! si nō amarū. at id quidē illi ipsi qui dolorem malum esse negant! non solēt dicere cuiq; suaue esse cruciari. Asperū / difficile / odiosum / cōtra naturam dicūt! nec tamē malū. Id qui solū hoc malū dicit! et malorū omniū extremū! sapientem censet id suaue dicturū. Ego a te nō postulo ut dolorem eisdem verbis afficias! quibus Epicurus voluptatem! homo (ut scis) voluptarius. ille idem dixerit sane i phalaridis tauro! quod si esset in lectulo. Ego tantam vim nō tribuo sapie cōtra dolorē si forte in perferēdo officio satis est. ut letetur etiā nō postulo. Tristis enim res est sine dubio aspera / amara / inimica nature / ad patiendum / tolerandumq; difficilis. Aspice Philotetam. concedendum est gementi. ipsum enim Hercule viderat in oeta magnitudine dolorum eiulantem. Nihil igitur hūc virum sagitte quas ab hercule acceperat tum cōsolabantur! quom e viperino

morſu verre viſcerū veneno imbutē tetros cruciatus cierēt. Ita-
q; exclamat auxiliū expetēs! mori cupiēs. Fleu quis ſallis flucti-
bus mandet me ex ſublimi vertice laxi? Iamā abſumor. cōficit
animā vis vulneris / et vlceris eſtus. Difficile dictu videtur! eū
non in malo eſſe et magno quidem! qui ita clamare cogatur.
S; videamus Herculē ipſum! qui tū dolore frāgebatur / quom
imortalitatē ipſa morte querebat. quas hic voces apud Sopho-
clē intrathinis edit. cui quom de Iapira ſanguine centauri in-
tinctam tunicam induiſſet! inheſiſſetq; ea viſceribus! ait ille. O
multa dictu grauiā! perpeſſu aſpera! que in corpore exanelata at
q; animo pertuli. Nec mihi Iunonis terror implacabilis! nec tā
tum inuexit trifiſ Eurilteus mali! q̄tū vna vecors Oenci par-
tu edita. Nec me irretiuuit veſte furiali inſciū! que lateri inherēs
morſu lacerat viſcera. vrgenſq; grauiter pulmonū haurit ſpūs.
Iam decolorem ſanguinē omnem exlorbuit. Sic corpus clade
horribili aſſumptum extabuit. Ipſe illigatus peſte iterimor tex-
tili. hos non hoſtis dextra! non terra edita moles gigantū! non
biſformato ipetu Cētaurus ictus corpori infixit meo! nō Graia
vis! non Barbara vlla immanitas / non leua terris gens relega-
ta vltimis! quas peragrās vndiq; cōmunem hic feritatē expulit
ſed feminea vir interimor manu. O nate vere! hoc nomē vſur-
pa patri. ne me occidētē matris ſuperet caritas. huc arripe ad
me manibus abſtractam piis. Iam cernā! me ne / an illā potiorē
putas. Perge / aude nate. illacrima patris peſtibus. Miſerere! gē-
tes noſtras flebūt miſerias. Fleu virginalē me ore ploratū ede-
re! quē vidit nemo vlli ingemiſcētē malo. Sic effeminata vir-
tus afflicta occidit. Accede nate! adhiſte. miſerandū alpite. euilce-
ratum corpus leceratum patris. Videte cūcti. tuq; celeſtiū ſator
iace obſecro in me vim choruſcā fulminis. Nunc polorum axis
feri torquēt vertices. nūc ſerpit ardor. O ante victrices manus.
O pectora. O terga. O lacertorū thori. Veſtro ne preſſu quon-
dam veniens leo frendēs efflauit grauiter extremū halitū! Nec
dextra lernā tetram / mactata! exerta! placauit. hec bicorpore
afflixit manum herimāthiā. hec vaſtificam abiectit beluam. hec

e tartarea tenebrica abstractum plaga triplicem eduxit hydra ge-
neratum canem. hec interemit tortu multiplicabili draconem au-
riferam obtutu allervantem arborem. Multa alia victrix nostra
ultrauit manas. nec quisque nostris spolia cepit laudibus. Pos-
sumus ne nos contemnere dolore: cum ipsum herculem tam in-
tolanter dolere videamus? Veniat Elchylus / non poeta solum!
sed etiam pithagoreus (sic enim accepimus) quomodo fert apud eum
prometheus dolorem quem excipit ob furtum lentium? unde ignis
lucet mortalibus / clam diuisus eum doctus prometheus cleps-
le dolo / penamque Ioui fato expendisse supremo. has igitur penas
pendens affixus in caucalum dicit hec. Titanum soboles socia
nostris sanguinis generata celo! aspice religatum asperis vinctum
que laxis / nauem ut horrilono freto / noctem pauentes timidi anne-
ctunt naute / saturnius me sic infixit Iupiter. Iouisque nomen mul-
ciberi alquit manus. hos ille cuneos fabrica crudeli inferens /
perrupit artus / quia miser solertia trasquet beratus / caltrum hoc fu-
riarum incolo. Iam tertio me quoque funesco die tristi aduolatu
aduncis lacerans unguibus Iouis satelles pastu dilaniat ferro.
Tum iecore opimo facta et saciata affatim clamorem fundit vultum
et sublime aduolas pinnata cauda nostrum adulat sanguinem. Cum
vero ad esum inflatu renouatum est iecur / tum rurlum tetros
auda se ad pastus refert. Sic hunc custodem meli eruciatus alo-
qui me perenni vitium sedat miseria. Namque (ut videtis) vinculis con-
strictus Iouis / arcere nequeo diram volucrum a pectore. Sic ne
iple viduus pestes excipio anxias / amare mortis terminum inqui-
rens mali. Sed longe a leto numine aspellor Iouis! atque hec ve-
tusta sedis glomerata horridis / luctifica clades nostro infixata est
corpori / e quo liquate solis ardore excidunt gutte / que saxa assidue
instillant caucasi. Vix igitur posse videmur ita affectum non
miserum dicere / et si hunc miserum / certe dolorem malum. M.
Tu quidem adhuc meam causam agis. sed hoc mox videro. in-
terea unde isti verlus? non enim agnosco. M. Dicam hercle. ete-
nim recte requiris. Vides ne abundare me ocio? M. quid tam?
M. fuisse sepe (credo) cum athenis essem / in scholis phorum. M.

Ego vero ac libenter quidē. M. aīaduvertebas igitur etli tum ne
mo erat ad modū copiosus: veruntamen versus ab iis admisceri
orationi. M. ac multos quidem a Dionysio stoico. M. probe di-
cis. Sed is quasi dictata nullo delectu: nulla elegātia. Philo etiā
noster et lecta poemata et loco adiungebat. Itaq; postq; adamaui
hanc quasi senilē declamationē! studiole equidē vtor nostris poe-
tis. sed licubi illi defecerūt! verti enim multa de grecis: ne quo
ornamēto in hoc genere dispūtatōis careret latina oratio. Sed
vides ne poete quid mali asserant? lamētantes iducūt fortissios
viros molliūt animos nostros. Ita sūt deinde dulces: vt nō legā-
tur modo: sed etiam ediscantur. Sic ad malam domesticam di-
sciplinā / vitamq; vmbatilem et delicatā quom accesserūt etiam
poete: nervos omnis virtutis elidūt. Recte igitur a Platone ex-
pulli dicuntur ex ea ciuitate quā vinxit ille: quom optimos mo-
res: et optimū reipub. statū exquireret. At vero nos docti scz a
grecia: hec et a pueritia legimus: z discimus. hanc eruditionem
liberalem et doctrinā putamus. Sed quid poetis irascimur?
virtutis magistri philosophi inuēti sunt: qui summū malū dolo-
rem dicerent. At tu adolescēs / quom id tibi paulo ante dixisses
videri: rogatus a me etiā ne maius q̄ dedecus: verbo de sentētia
destitisti. Rogo hoc idem Epicurum: maius dicet esse malū me-
diocrem dolorem: q̄ maximū dedecus. in ipso enī dedecore ma-
li nihil esse: nisi sequantur dolores. Quis igitur Epicurū sequi-
tur dolor: cum hociplū dicit summū esse dolorem? Quod de-
decus maius: a phō nullū expecto. Quare satis mihi dedisti cū
respōdisti: maius tibi videri malū dedecus: q̄ dolorē. Hociplū
enim si tenebis: intelliges q̄ sit obliēdum dolori. Nec tam que-
rendum est dolor malū ne sit: q̄ firmandus animus ad dolorē
ferendum;

Ca. iiii. Dissoluēs ratiunculas Stoicorū cōcludentiū dolorē
nō esse malū. docēsq; cedere virtuti dolorē. et eū opprimi po-
tentia ac fortitudine;

Concludunt ratiunculas stoici cur nō sit malum: quasi de
verbo / non de re laboretur. Quid me decipis zeno? Nam

rum id quod mihi horribile videtur / tu omnino negas malum
esse / capior et scire cupio quomodo id quod ego miserrimū exi-
stimem / ne malū quidem sit. Nihil est (inquit) malū / nisi quod
turpe / atq; vitiosum est. Ad ineptias redis. illud enim quod me
angebatur non eximis. Scio dolorē nō esse nequitia. desine id me
docere. hoc doce / doleam / nec ne doleam / nihil interelle. Nunq̃
quicq̃ (inquit) ad beate quidem viuendum / quod est in vna vir-
tute positum / sed est tamē reiiciendum. Cur asperum est contra
naturā / difficile perperu / triste / durum / hec est copia verborū /
quod omnes vno verbo malū appellamus / id tot modis posse
dicere. Desinis tu mihi / non tollis dolorē / quom dicis asperū /
cōtra naturā / vix quod ferri / tolerariq; possit. nec mētiris. Sed
te succumbere nō oportebat verbis gloriantem / dum nihil bonū
nū / nisi quod honestum / nihil malum / nisi quod turpe. Optare
hoc quidem est nō docere. illud et melius / et verius / oīa que na-
tura aspernatur in malis esse. que adiciat / in bonis. Hoc posi-
to / et verborū certatiōe sublata / tantū tamē excellat illud quod
recte amplexantur isti qui dicūt virtutem solū / aut sūmū bonū
quod honestū / quod rectū / quod decorū appellamus / quod idē
interdū virtutis noīe aplectantur / vt oīa preterea que bona cor-
poris / et fortune putantur / perexigua et permixta videantur
Nec malū quidē vllū (nec si i vnū locū collocata sūt oīa) cū tur-
pitudinis malo comparāda. Quare si (vt inicie cōcessisti) turpi-
tudo peius est q̃ dolor / nihil est plane dolor. Nā dum tibi turpe
nec dignū viro videbitur / gemere / euulare / lamētari / frāgi / de-
bilitari / dolere / tū hoēstas / tū dignitas / tū decus aderit. Quom
q; in ea intueberis / te cōtinebis. cedit profecto virtuti dolor / et
animi inductione languescet. Aut enim nulla virtus est / aut cō-
temnēdus oīs dolor. Prudentiā ne vis esse / sine qua ne intelligi
quidem vlla virtus potest. Quid ergo ea patietur ne te quicq̃
facere nihil proficientem et laborantem. An temperantia sinet
te immoderate facere quicq̃ / an coli iustitia poterit ab homine
propter vim doloris enuntiāte cōmissa / prodete cōscios / multa

officia relinquēte. Quid fortitudini / comitibusq; eius / magni-
tudini animi / grauitati / paciētie / rerum humanarū despiciētie /
quomō respōdebis. Afflictus ne iacens et lamētabili voce deplo-
rans / audies o virū fortē. Te vero ita affectū ne virū quidem
quisq; dixerit. Amittenda igitur fortitudo est / aut sepeliēdus do-
lor. Et quid scis igitur / si quid de Corinthiis tuis amiseris / pos-
se te habere reliquam supellectilem saluam & virtutē aut si vnā
amiseris (et si amitti nō potest virtus) sed si vnā cōfessus fueris
te nō habere / nullā esse te habiturū. Num igitur fortem virū
nū magno animo preditum / nū paciētem / num grauē. nū hu-
mana contēnentem potes dicere prometheum aut philothesam
illum. M. M. te enī malo discere. Sed ille certe nō fortis qui ia-
cet in lecto humido / qui eiulatu / questu / gemitu / fremitibus re-
sonādo / multum flebiles voces refert. M. Nō enī ego dolorem
dolorem esse nego (cur enī fortitudo desideraretur) sed eū oppri-
mi dico patientia / si modo est aliqua patientia. Sed si nulla est /
quid exornamus p hīam / aut quid eius nomīe gloriosi sumus.
Pūgat dolor / vel fodiat. sane si nudus es / da iugulū. sin tectus
vulcaniis armis (id est fortitudine) resiste. hec epī te (nisi ita fa-
cias) custos dignitatis relinquet / et deseret;

Ca. iiii. Ostendens ex Cretensiū et Ligurgi legibus / itemq;
Sphartarū pueris et feminis / per exercitationē / cōsuetudinē
et cōmentationē / dolorē nō esse malum;

Retensium quidem leges (quas seu minos sanxit / seu
Rhadamātus de Iouis quidem sententia / vt poete fe-
rūt) itemq; Ligurgi / laboribus erudiūt iuuetutē / ve-
nādo / currendo / esuriendo / sitiendo / algendo / estuādo. Spharte
vero pueri ad aram sic verberibus accipiūtur / vt multis e vilce-
ribus sanguis exeat. Nōnūq; etiā (vt quom ibi essem / audiebā)
ad necem. quorum nō modo nemo exclamauit vnq; / sed ne in-
gemuit quidem. Quid ergo hoc pueri possunt / viri non pote-
runt / et mos valet / rō non valebit. Interest aliquid iter laborē

et dolorem. Sunt finissima oīno. s; tamē differt aliquid. Labor
est fūctio quedā vel animi vel corporis grauioris operis et mu-
neris. Dolor aut motus asper in corpore alienus a sensibus. hec
duo greci illi (quorū copiosior est lingua q̃ nostra) vno nomine
appellant. Itaq; industrios homīes illi studiosos / vel potius a-
mātis doloris appellant. nos commodius laboriosos. Aliud est
anim laborare. aliud dolere. O verborum inops interdū (q̃bus
abundare semper putas) grecia. Aliud (inquā) est dolere! aliud
laborare. Quom varices secabantur. C. mario: dolebat. quom
estu magna ducebat agmen! laborabat. Est inter hec quedam ta-
men similitudo. Consuetudo enim laborum perpessionē dolorū
efficit faciliorem. Itaq; illi qui grecie formā rerum publicarū
dederunt! corpora iuuenum firmari labore voluerunt. Quod
Sparthiace etiam in feminas transtulerūt! que ceteris in vrbi-
bus mollissimo cultu parietū vmbris occuluntur. Illi aut volu-
erūt nihil horū simile esse apud Lacenas virgines! quibus ma-
gis palestra eurota / sol / puluis / labor / militia in studio ē! q̃ fer-
tilitas barbarā. Ergo iis laboriosis exercitatiōibus et dolor inter-
currit. nōnunq; impelluntur / feriuntur / abiiciuntur / cadūt. et ipse
labor quali callum quoddam obducit dolori! miliciam vero no-
stram non dico Sparthiacarū! quorū procedit admodū ad tibīā
nec adhibetur vlla sine anapesticis pedibus hortatio nostri exer-
citus. primū vnde nomē habeant! vides. Deinde qui labor. q̃tū
agminis ferre plus q̃ dimidiati mensis cibaria! ferre si quid ad
vltū velint! ferre vallū. Nā scutū / gladiū / galeā in onere nostri
milites non plus numerant! q̃ humeros / lacertos / manus. Ar-
ma enī membra militis esse dicūt. Que quidē ita geruntur apte
vt si vltus foret! abiectis operibus! expeditis armis! vt membris
pugnare possent. Quid exercitatio legionū? Quid ille cursus /
concurfus / clamor / quanti laboris est? Ex hoc ille animus i pre-
liis paratus ad vulnera. ad hec pari animo inexercitatum mili-
tem / mulier videbitur. Cur tantū interest inter nouū et veterē
exercitum? q̃tū experti sumus! etas tyronū plerūq; melior ē.
sed ferre laborem! contemnere vulnus cōsuetudo docet. Quid?

etiā videmus ex acie efferri sepe faucios. et quidem rudem istū /
et inexercitatū (quīvis leni ictu) ploratus turpissimos edere. At
vero ille exercitatus et vetus / ob eamque rem fortior / medicū mō
requirēs a quo obligetur. o patricole (inquit) ad vos adueniens
auxiliū / et vestras manus peto / priusquā oppetam / malum peltē
mandatam hostili manu / neque sanguis vllō potis est pacto profli
ens cōsistere. liquidē sapiētia vestra magis mors deuitari potest
Nāque esculapii liberorum laucii opplent porticus. non potest ac
cedi certe. Euripilus hic quidē est. O hominē exercitum / vbi ta
tum luctus cōtinuatur / vide / quā non flebiliter respondeat / rōnē
etiam afferat / cur equo animo sibi ferēdum sit / qui alteri exitiū
parat / eum scire oportet sibi paratā peltē (vt participet) parē
Abducet patricolas. credo / vt colloget in cubili / vt vulnus obli
gent. liquidem / homo esset. sed nihil vidimus. querit enim quid
actum sit. eloquere / res argidū prelio vt se sustinet. non pōt hoc
fari tātum dictis / quātum factis suppedi laboris. Quiesce igitur
et vulnus obliga. etiam si Euripilus pollet / nō pollet Heclopus
Vbi fortuna Hecloporis nostram aciem et inclinatam / et
cetera explicat in dolore. Sic est animi intemperans militaris in
forti viro gloria. Ergo hec veteranus miles facere poterit. do
ctus vir / sapiēsq; nō poterit. Ille vero melius / ac non paulo quī
dem. Sed adhuc de cōsuetudine exercitationis loquor. nondum
de ratione / et sapientia. Mnicule sepe inediā biduum aut tri
duum ferunt. Subducunt cibum athlete vnum diem. Iouem
olimpicum (eumiplū cui se exercebit) implorabit / ferre nō pos
se clamabit. Cōsuetudinis magna vis est. pernoctant venatores
in niue / in mōtibus. vri se patiuntur. Inde pugiles cestibus cō
tuli ne ingemiscūt quidem. Sed quid hos / quibus olimpiorum
victoria cōsolatus ille antiquus videtur. Gladiatores / aut perdi
ti homines / aut barbari / quas plagas perferunt. Quomodo il
li qui bene instituti sunt / accipere plagam malunt / quā turpiter
vitare. Quam sepe apparet nihil eos malle / quā vel domino sa
tisfacere / vel populo. At tunc etiam vulneribus confecti ad do
minos mittunt qui quērant / quid velint / si etiā satis iis factum

non sit! se velle decumbere. Quis mediocris gladiator igemuit
quis vultum mutauit vnq̃? quis non modo non stetit! verum
etiam decubuit turpiter! quis cum debuisset ferrū recipere ius-
sus! collum contraxit! tantum exercitatio / meditatio / cōsuetudo
valet. Ergo hoc poterit Samius spurcus / hō vita illa dignus!
locoq̃. Vir natus ad gloriam / vllam partem animi tam mollē
habebit! quā non meditatiōe et rōne corroboret! Crudele gla-
diatorū spectaculū! et inhumanū nōnullis videri solet. Et haud
scio an ista sit / vt nūc fit. Quom vero fontes ferro depugnabāt!
auribus fortasse multe! at oculis quidem nulla poterat esse for-
tior cōtra dolorē et mortem disciplina. De exercitatione! et cōsue-
tudine! et commētatione dixi. Agelis! nunc de ratione videā-
mus! nisi quid vis ad hec. M. Ego ne vt te interpellem! ne hoc
quidem vellem! ita me ad credendum tua ducit oratio;

Ca. v. Docet rationibus / dolorem potius effeminatā esse
quandā cōsuetudinē! q̃ malū nature. Cui obstitet vir his
armis! cōtētiōe / cōfirmatione / sermoneq̃ intimo;

Marcus.

It ne igitur malū dolere pecne! Stoici viderint! qui
cōtorculis quibuldē et minutis cōclusiunculis nec ad
sensus pertinētibus effici volūt! nō esse malum dolorē
Ego illud (quicquid sit) tantū esse! quantū videatur nō puto. Fal-
saq̃ eius visione et specie moueri hoīes dico vehemētius! dolorē
q̃ eius omnē esse tolerabilem. Vnde igitur ordiar! an eadē bre-
uiter attingā que modo dixi! quo facilius oratio progredi pos-
sit longius! Inter omnes igitur hoc constat (nec doctos homīes
solum! s; etiam indoctos) virorū eē fortium / et magnanimorū
et patientium / et humana vīcentiū! tolerantur dolorem pati.
Nec vero quisq̃ fuit! qui eū qui ita pateretur / nō laudandū pu-
taret. Quod ergo et postulatur a fortibus et laudatur / quem
fit! id aut extimescere veniēs / aut nō ferre presēs! nōne turpe ē!

Atqui vide ne cum omnes recte animi affectiones virtutes
appellatur! nō sic hoc propriū nomē omniū. s; ab ea que vna ce-

teris excelebat omnes nominate sunt. Appellata est enim ex vi-
ro / virtus. viri autem propria maxime est fortitudo. cuius mune-
ra duo sunt maxima / mortis / dolorisque contemptio. Utendum est
igitur iis / si virtutis copotes / vel potius si viri volumus esse.
quoniam a viris virtus nomen est mutuata. Queres fortasse quo
modo. et recte. talem enim medicinam philosophia proficitur.
Venit Epicurus homo minime malus / vel potius vir optimus
tantum monet / quantum intelligit. Neglige (inquit) dolorem. Quis
hoc dicit. Idem qui dolorem summum malum. vix satis constanter. audi-
amus. Si summus dolor est (inquit) breuem necesse est esse. M.
Iteradum eadem ista mihi. non enim satis intelligo / quid summum
dicas esse / quid breue. M. summum / quo nihil sit superius. breue
quo nihil breuius. Contemno magnitudinem doloris / a qua me
breuitas temporis vindicabit ante pene / quam venerit. Sed si est ta-
tus dolor quantum Philothece / bene plane magnus mihi quidem
videtur. sed tamen non summus. Nihil enim dolet / nisi pes. pos-
sunt oculi. potest caput / latera / pulmones / possunt omnia. longe
igitur abest a summo dolore. Ergo (inquit) dolor diuturnus ha-
bet letitiae plus quam molestiae. Et tunc ego non possum tantum ho-
minem nihil sapere / dicere. sed nos ab eo derideri puto. Ego su-
mum dolorem (summum autem dico etiam si decem a hominis est ma-
ior aliis) non continuo esse dico breuem. Multosque possum bo-
nos viros nominare / qui complures annos doloribus podagre
crucientur maximis. sed homo cautus nunquam terminat nec ma-
gnitudinis / nec diuturnitatis modum / ut sciam quid summum
dicat in dolore / quid breue in tempore. Omittamus hunc igitur ni-
hil prorsus dicentem. Cogamulque confiteri non esse ab eo doloris re-
media petenda / qui dolorem malorum omnium maximum dixerit. Quis
idem forticulum se in torminibus / et in straguria sua prebeat.
Aliunde igitur est querenda medicina. et maxime quidem (si quid
maxime consentaneum est) querimus ab iis / quibus quod honestum
sit summum bonum / quod turpe summum videtur malum. His tu pre-
sentibus gemere et iactare te non audebis profecto. loquitur ei vo-
ce virtus ipsa tecum. Tu ne quomodo pueros Lacedemonie / adole-

scientes Olympie Barbaros in harena videris excipientes gravissimas plagas / et ferentes silentio / si te forte dolor aliquis pervellerit / exclamabis ut mulier / non constanter et sedate feres / fieri non potest. natura non patitur. Mudio. pueri ferunt gloria ducti / ferunt pudore alii / multi metu / et tamen feremur ut hoc quod a tam multis / et quod tot locis perferatur / natura non patitur. Illa vero non modo non patitur / verum etiam postulat. Nihil enim habet prestantius / nihil quod magis expetat / quam honestatem / quam laudem / quam dignitatem / quam decus. hisce ego pluribus nominibus unam rem declarare volo. sed utar (ut quam maxime significem) pluribus. volo autem dicere illud homini longe optimum esse / quod ipsum sit optandum / per se a virtute profectum / vel in ipsa virtute situm / sua sponte laudabile. Quod quidem citius dixerim solum / quam summum bonum atque ut hec de honesto / sic de turpi contraria. Nihil enim tam tetrum / nil tam aspernandum / nihil hominem indignius. quod si tibi persuasum est (principio enim dixisti plus in dedecore mali tibi videri / quam in dolore) reliquum est ut tu te tibi imperes. quamquam hoc nescio quomodo dicatur / quasi duo simus ut alter imperet / alter pareat. Non in scite tamen dicitur. est enim animus in partes distributus duas. quarum altera rationis est particeps / altera expers. Quem igitur precipitur ut nobis metipsis imperemus / hoc precipitur / ut ratione coerceat temeritatem. Est in animis omnium fere natura molle quiddam / demissum / humile / enervatum quodammodo et languidum / senile. sed aliud nihil esset homine deformius. sed presto est domina omnium et regina ratio / que conexa per se et progressa longius / fit perfecta virtus. hec ut imperet illi parti animi que obedire debet / id videndum est viro. Quoniam modo inquires / velut dominus seruo. velut imperator militi. velut pater filio. Si turpissime se illa pars animi geret / quam dixi esse mollem / si se lamentis muliebriter lacrimisque dedet / vinciat et costringatur amicorum / propinquorumque custodiis. Sepe enim videmus fractos pudore / qui ratione nulla vincerentur. Ergo hos quidem ut famulos vinculis prope coerceamus ac custodia. Qui autem erunt firmiores / nec tamen robustissimi / hos admonitu similis oportebit (ut bonos milites) reuo-

catos / dignitatem tueri. Non nimis in iptris ille sapiētissimus
grece Sautius lamētatur: vel modice potius: pedetentī (īquit)
ne / et sedato nixu: ne succussu arripiat maior dolor. Pacunius
hoc melius q̃ Sophocles. apud illū enim perq̃ flebiliter vlixes
lamentatur in vulnere. Tamē huic leuiter gementi / illūpli qui
ferunt Sautium / persone grauitatem intuētes: non dubitarunt
dicere: tu quoq; Vlixes (quanq̃ grauiter cernimus ictū. nimis
pene animo es molli: qui cōsuetus in armis euum agere. Intel
ligit poeta prudēs ferendi doloris cōsuetudinē esse nō cōtemnē
dam magiltram. atq; ille non immoderate magno in dolore: res
tinet / tenete / opprimite vlcus / nudate. heu miserum me / ex
crutior. incipit labi. deinde ilico delinit. Operite / abscedite / La
miam mittite. Nam attrectatu et quassu senum amplificatis do
lorem. videlne vt obmutuerit nō sedatus corporis: sed castigas
tus animi dolor? Itaq; in extremis iptris alios quoq; obiurgat
idq; moriens. Conqueri fortunā aduersam / nō lamentari decet
id viri est officium: fletus muliebri ingenio additus. huius ani
mi pars illa mollior rationi sic paruit: vt leuero imperatori mi
les pudēs. In quo viro erit perfecta sapientia: quem adhuc nos
quidem vidimus neminē: sed philosophorum sententiis qualis
hic futurus sit (si modo aliquando fuerit) exponitur. Is igitur
sine ea ratio que erit ī eo perfecta / atq; absoluta: sic illi parti im
perabit inferiori: vt iustus parēs probis filiis nutu quod volet
cōficiet / nullo labore / nulla molestia. Eriget ipse se: sulcabitur
instruet / armabit: vt tanq̃ hosti / sic oblistat dolori. Que sūt ista
arma: cōtentio / cōfirmatio / sermoq; intimus. Quom vero ipse
secum: caue turpe quicq; languidum / nō virile obuersetur spe
cies. honeste vero zeno proponatur eleates: qui perpessus ē oīa
potius: q̃ cōscius delende tyrannidis indicaret. De Anaxarcho
democrytio cogitetur: qui cum Cyri in manus tymocreōtis re
gis incidisset: nullum genus supplicii deprecatus est neq; recu
lauit. Gallanus indus indoctus ac barbarus in radicibus cau
casi natus sua voluntate viuus combustus est. Nos si pes con
doluit: si dens: sed etiam fac totum dolere corpus: terre non

possumus. Opinio est, n. quedā effeminata / ac leuis. nec in do-
lore magis! q̃ eadem in voluptate. qua cum liquecimus! flui-
musq; mollicia! ap̃is aculeum sine clamore ferre nō possumus.
At vero Cn. Marius rusticanus vir! s; plane vir quō secaretur
(vt supra dixi) p̃cipio vetuit se alligari nec quisq; ante Mariū
solutus! dicitur esse lectus. Cur ergo alii postea? valuit auctori-
tas. Videlne igitur opiniōis esse / nō nature malū? Et tamē fu-
isse acrem morsū doloris! idem Marius ostēdit. Crus enī alterū
nō prebuit. ita et tulit dolorem vt vir! et vt homo maiorē ferre
sine causa necessaria noluit. Totum igitur in eo est! vt tibi im-
peres. Ostēdi aut̃ quod esset imperādi genus. atq; hec cogitatio
quid paciētia! quid fortitudie! quid magnitudine animi dignis-
simū sit. Non solū animū cōprimīt! sed ipsū etiam dolorem (ne
scio quo pacto) mitiorē facit. vt enim sit in prelio! vt ignauus
miles / ac timidus simulac viderit hostem! abiecto scuto fugiat
q̃tum possit! ob eamq; causā pareat nōnūq; etiam integro corpo-
re! quom ei qui steterit nihil tale euenerit! sic qui doloris specie
ferre non possūt! abiiciūt se! atq; ita afflictī et ex animatī iacent.
Qui aut̃ restiterit! discedūt lepissime superiores. Sunt enī qui-
dam animi similitudines cū corpore. vt onera cōtentis corpori-
bus facilius ferūtur! remissis opprimūt! simillime animus cō-
tione sua depellit pressū omnē pōderū! remissioe aut̃ sic vrgetur!
vt se nequeat extollere. et si verū querimus in omnibus officiis
persequēdis animi est adhibenda cōtentio. Ea est solā officii tan-
q̃ custodia.

Ca. vi. Docet vt ad firmandū animū nōnūq; viro inge-
miscere cōcessum est. Eiulatus vero ne mulieri quidē;

Ed hoc idem in dolore maxime est prouidendum! ne
quid abiecte! ne quid timide! ne quid ignaue! ne quid
seruilit̃ / muliebriter ne faciamus. Inprimisq; refute-
tur ac reiiciatur Philothesicus ille clamor. ingemiscere nōnūq;
viro concessum est! idq; raro. eiulatus ne mulieri quidem. et hic
nimirum quidē est fletus quem duodecim tabule in funeribus

adhiberi vetuerūt. Nec vero vnq̃ ingemiscit quidem vir fortis
ac sapiēs: nisi forte vt se intēdat ad firmitatem. vt in stadio cur-
lores exclamant q̃maxime possūt. faciunt idem quom exercen-
tur athlete. Pugiles vero etiā quom feriūt aduersariū: iniactā-
dis cestibus ingemiscūt. nō q̃ doleāt: animo ve succumbant: sed
quia in profundēda voce omne corpus intēditur: venitq̃ plaga
vehemētior. Quid? qui volūt exclamare maius: quom latis ha-
bent latera / fauces / linguā intēdere e quibus elici vocem et pro-
fundi videmus: toto corpore atq̃ omnibus vngulis (vt dicitur)
contentioni vocis asseruiunt. Genu mehercle. m. antoniū vidi
(cum contente pro se ipse lege varia diceret) terram tangere. vt
enim baliste lapidum et reliqua tormēta telorum eo grauiores
emissiones habent / quo sunt contēta atq̃ adducta vehemētius /
sic vox / sic cursus / sic plaga hoc grauior: quo emissā cōtentius.
Cuius contentiōis cū tāta vis sit: si gemitus in dolore ad cōfir-
mandum animum valebit: vtemur. Sin erit ille gemitus lamē-
tabilis: si imbecillus: si abiectus: si flebilis: ei qui se dederit vix
eū virum dixerim. Qui quidem gemitus si leuationis aliquid
asserret tum videremus quid esset fortis / et animosi viri. Cum
vero nihil minuatur doloris: cur frustra turpes esse volumus?
Quid est enim fletu muliebri viro turpius? Atq̃ hoc preceptū
quod de dolore datur: patet latius. Omnibus enim rebus nō so-
lum dolori simili cōtentiōi animi resistendū est. Ira exardescit:
libido cōcitatur: in eandem arcem cōfugiendum est. eadem sunt
arma sumēda. S3 quoniā de dolore loquimur: illa omittamus.

Ca. vii. Docens ex virorum fortiū in preliis fortitudine
et philosophorū in morte tolerātia q̃ ad dolorē sedate fe-
rendum plurimū proficit cogitare q̃ id honestum sit;

D ferendum igitur dolorē placide / atq̃ sedate / pluri-
mū proficit toto pectore (vt dicitur) cogitare q̃ id ho-
nestū sit. Sumus enī natura (vt ante dixi. dicēdū est ei
sepius) studiōssimi / appetentissimiq̃ honestatis. cuius si quali

lumen quoddā aspeximus! nihil est quod / vt eo potiamur / non
parati simus et ferre et perpeti. Ex hoc cursu atq; impetu aiorū
ad verā laudē atq; honestatē illa pericula adeūtur in preliis. Nō
sentiunt viri fortes in acie vulnera. vel si sentiūt! se mori malūt
q̃ tantummō de dignitatis gradu dimoueri. Fulgētes gladios
hostium videbāt decii quom in aciem eorū irruebant! iis leua-
bat omnem vulnerū metū nobilitas mortis! et gloria. Nū tum
ingemuissē Spamnundā putas! quom vna cum sanguine vitā
effluere sentiret? Imperatē enim patriā Lacedemoniis relin-
quebat! quā acceperat seruientem. Nec sūt solatia. hec fumenta
summorū dolorum dices. quid in pace? quid domi? quid in le-
ctulo? Ad philosophos me reuocas qui in aciē nō sepe prode-
unt. e quibus homo sane leuis Hleracleōtes Dionysius quom a
zenone fortis esse didicisset! a dolore deductus est. Nam quom
ex renibus laboraret! ipso in eiulatu clamitabat! falsa esse illa
que antea de dolore ipse sensisset. Quē quom cleantes cōdiscipu-
lus rogaret! quenam ratio eum a sententia deduxisset! respōdit.
quā cum tātum opere philosophie dedissem / dolorem tamē fer-
re nō possē! satis esset argumēti malū esse dolorē. Plurimos aut
annos in philosophia cōsūpli! nec ferre possū. malum est igitur
dolor. Tum Cleantē (cū pede terrā percussisset) versū ex Epigo-
neis ferūt dixisse. Mudis ne hec āphiare sub terrā abditē zeno-
nem significabat! a quo illum degenerare dolebat. At nō ita
noster Pollidonius! quē et ipse sepe vidi! et id dicam quod sole-
bat narrare Pompeius / qui se dicebat (cum Rhodum venisset
decedēs ex Syria) audire voluisse Pollidoniū. Sed quom audis-
set eum grauitē esse egrum! quod vehemēter eius artus labo-
raret! voluisse tamē nobilissimū philosophū visere. quē vt vidis-
set! et salutauisset! honorificisq; verbis prosecutus esset! moleste
q; se dixisset ferre q; eum nō posset audire! at ille tu vero (īquit)
potes. nec onittam vt dolor corporis efficiat! vt frustra tantus
vir ad me venerit. Itaq; narrabat cū grauitē et copiose de hoc
ipso! nihil esse bonū! nisi quod esset honestum! cubantē disputa-
uisse. Quomq; quasi faces ei doloris admonerētur! sepe dixisse!

nihil agis dolor! quous sis molestus. nunc te esse confitebor ma-
lū. Omninoque omnes clari et nobilitati labores contemptu fiunt
etiam tolerabiles. Videmus ne ut apud quos eorum ludorum
qui Gymnici nominantur / magnus honos sit: nullum ab iis qui
in id certamen descendat deuitari dolorem. Apud quos aut ve-
nandi et equitandi laus viget: qui hanc petunt: nullum fugi-
unt dolorem. Quid de nostris ambitionibus: quid de cupiditate
honorum loquar: que flamma est per quam non cucurrerint ii qui
hec olim punctis singulis colligebant. Itaque semper Africanus
Iocaticum Zenophontem in manibus habebat. Cuius impri-
mis laudabat illud quod diceret: eosdem labores non esse eque gra-
ues imperatori et militi. quod ipse honos laborem breuiorem faceret
imperatorium. sed tamen hoc euenit ut in vulgus insipientium opi-
nio valeat honestatis: cum ipsam videre non possint. Itaque fama
et multitudinis iudicio mouentur: cum id honestum putet: quod
a plerisque laudetur. Tu autem etiam in oculis sis multitudinis: tamen
eius iudicio stare noli: nec quod illa putet: idem putare pulcher-
rimum. tuo tibi iudicio est utendum. tibi si recta probanti placebis
tum non modo te viceris (quod pauloante precipiebatur) sed omnes
et omnia. Hoc igitur tibi propone: amplitudinem animi / et quasi
quadam exaggeratione altissimam animi (que maxime eminet in
contemnendis et despiciendis doloribus) unam esse omnium rem pul-
cherrimam: eoque pulchriorem / si vacet populo: neque plausum
captas / se tamen ipsa delectet. Quinetiam mihi quidem laudabilio-
ra videntur omnia: que sine vendicatione / et sine populo teste fi-
unt. non quo fugiendus sit. Omnia enim benefacta in luce se col-
locari volunt. sed tamen nullum theatrum virtuti conscientia maius est.
Atque imprimis meditemur illud: ut hec patientia dolorum (quam
sepe iam animi intentione dixi esse firmandam) in omni genere
se equabilem prebeat. Sepe enim multi qui aut propter victoriae
cupiditatem / aut propter glorie / aut etiam ut ius suum et liberta-
tem tenerent: vulnera acceperunt fortiter / et tulerunt: unde omnia
contentione dolorem morbi ferre non possunt. neque enim illum quem
facile tulerant: ratione / aut sapientia tulerant: sed studio potius et

gloria. Itaq; barbari quidem et immanes ferro decertare acerrime possunt; egrotare viriliter non queunt. Greci aut homines non satis animosi sed prudentes; ut est captus hominum; satis hostem aspicere non possunt. idem morbos tolleranter; atq; humane ferunt. At cimbri et celtiberi in preliis exultant; lamentantur in morbo. Nihil enim potest esse equabile; quod non a certa ratione proficiscatur. Sed cum videas eos qui aut studio; aut opinione ducantur; in eo prosequendo; atq; adipiscendo dolore non frangi; debeas existimare aut non esse malum dolorem; aut etiam si quicquam asperum alienumque natura sit; id appellari placeat malum. Tantulum tamen esse ut a virtute ita obruatur; ut nusquam appareat. que meditare queso dies; et noctes. latius enim manebit hec ratio. et aliquanto maiorem locum quam de uno dolore occupabit. Nam si omnia fugiende turpitudinis; adipiscendeque honestatis causa faciemus; non modo stimulos doloris; sed etiam fulmina fortune contemnamus licebit. presertim cum paratum sit illud ex hesternis disputatione profugium. Ut enim si cui nauiganti quem predones inlequantur deusque dixerit ei eice te de naui; en presto est qui te excipiat; vel delphinus (ut Arionem metymneum) vel equi Delopis illi neptuni (qui per undas currus suspensos rapuisse dicuntur) excipiet te; et quo velis perferent; omnem omittas timorem; sic urgentibus asperis et odiosis doloribus; si tanti non sint ut ferendi sit; quo sit; confugiendum vides. Nec fere hoc tempore putavi esse dicenda. sed tu fortasse in sententia permanes. M. Minime vero. meque biduo duarum rerum quas maxime timebam; spero liberatum metu. M. Cras ergo ad Clepsedram (sic enim diximus) sed tibi hoc video non posse deberi. M. Ita prorsus. M. et illud quidem ante meridiem hoc eodem tempore sic faciemus tuisque optimis studiis obsequemur.

M. T. Ciceronis Tusculanarum questionum liber secundus
concludens dolorem non esse malum; ideoque equabiliter ferendum; finem habet feliciter;

M. T. Ciceronis Lingue latine principis in Tusculana-
narum questionum Tertium volumē (quod leuationē
habet perturbationū animi formidinum / libidinum /
et iracundiarū) prologus ostēdens / q̄ animi medicina
est philosophia;

Vuid nam esse Brute caule putem / cur (cum
constemus ex animo et corpore) corporis cu-
randi / tuendiq; causa quesita sit ars / eius atq;
utilitas deorum immortalium inuētionī con-
secrata / animi autē medicina nec tam desidera-
ta sit anteq̄ inuēta / nec tam culta posteaq̄ co-
gnita est! nec tam multis grata et probata! pluribus etiam su-
specta et inuisa! An quod corporis grauitatem et dolorē animo
iudicamus / animi morbum corpore non sentimus! Ita fit / vt a-
nimus de se ipse tum iudicet! cum id ipsum quo iudicatur egro-
tet. Quod si tales nos natura genuisset / vt eam ipsam intueri / z
perspicere / eademq; optima duce cursum vite officere possemus!
haud erat sane quod quisq; ratione / ac doctrina requireret. Nūc
paruulos nobis dedit igniculos! quos celeriter malis moribus
opinionibuscq; deprauatis sic restringimus! vt nulq; nature lu-
mē appareat. Sunt enim ingenijs nostris semina innata virtu-
tum. q̄ si adulescere liceret! ipsa nos ad beatā vitam natura per-
duceret. Nūc autē simul atq; editi in lucem et suscepti sumus! in
omni continuo prauitate / et in lūma opinionū peruersitate ver-
samur! vt pene cū lacte nutricis errorē luxisse videamur. Quō
vero parētibus redditi! demū magistris traditi sumus! tum ita
varijs imbuimur erroribus! vt vanitati veritas / et opinioni cō-
firmata natura ipsa cedat. Accedūt etiam poete! qui cū magnā
speciem doctrine sapiētięq; pre se tulerint! audiūtur! legūtur / e-
discuntur! et inherescūt penitus in mentibus. Quom̄ vero acce-
dit eodem quasi maximus quidē magister populus! atq; omnis
vndiq; ad vitia consentiens multitudo! tum plane inficimur o-
pinionū prauitate. a naturaq; desciscimus. vt nobis optime natu-
ram inuidisse videantur / qui nihil melius homini / nihil magis

expetendum! nihil prestantius honoribus / imperiis / populari gloria iudicauerūt / ad quam fertur optimus quisq̃. verāq̃ illā honestatē expetens quā vna natura maxime inquit! in lūma inanitate versatur. conlectaturq̃ nullam eminentem effigiem virtutis! sed adumbratam imaginē glorie. Est enim gloria solida quedam res / et expressa / non adumbrata. ea est cōlentiēs laus bonorum. incorrupta vox bene iudicantiū de eccellente virtute ea virtuti resonat! tanq̃ imago glorie. que quia recte factorum plerumq̃ comes est! nō est bonis viris repudianda. Illa aut̃ que se eius imitatricem esse vult! temeraria / atq̃ considerata! et plerūq̃ peccatorū / vitiorūq̃ laudatrix fama popularis! simulatione honestatis! formā eius / pulchritudinemq̃ corrūpit. Quā cecitate homines cū quedam etiam preclara cuperēt! eaq̃ nescirent nec vbi / nec qualia essent! funditus alii euerterūt suas ciuitates / alii ipsi occiderūt. Atq̃ ii quidem optima petentes! nō tā voluntate / q̃ cursus errore fallūtur. Quid qui pecunie cupiditate / qui voluptatū libidine feruntur! quorūq̃ ita perturbatur animi: vt nō multum absint ab insania: quod insipientibus contingit hominibus! iis nulla ne est adhibēda curatio? Vtrū quod minus noceant animi egrotationes q̃ corporis? an quod corpora curari possint! animorū medicina nulla sit? at ei morbi perniciosiores / pluresq̃ sūt animi: q̃ corporis. Hi enī ipsi odioli sunt quod ad animum pertinet! eumq̃ sollicitēt. egerq̃ animus (vt ait Ennius) semper errat. neq̃ pati! neq̃ perpeti potest. cupere nūq̃ desinit. Quibus duobus morbis (vt omitam alios) egritudine et cupiditate / qui tandē possūt in corpore esse grauiiores? Quid vero probari pōt / vt sibi mederi animus nō possit! cum ipsam medicinam corporis animus inuenerit? cūq̃ ad corporū sanationem multum ipsa corpora et natura valeat! nec omnes qui curari se passi sūt cōtinuo etiam cōualecant! animi aut̃ qui se sanari voluerint! preceptisq̃ sapientium paruerint! sine vlla dubitatione sanentur? Est profecto animi medicina philosophia. cuius auxilium nō (vt in corporis morbis) petendum est foris. omnibusq̃ opibus viribusq̃ vt nos metipsi nobis mederi possimus!

elaborandum. Quamq̃ de vniuersa philosophia / q̃ topere et ex-
petenda esset et colenda / satis (vt arbitror) dictū est in hortensio
De maximis aut̃ rebus nihil fere intermisimus postea nec di-
sputare / nec scribere. his aut̃ libris exposita sunt ea que a nobis
cum familiaribus nostris in Tusculano erant disputata. Sz
quoniā duobus superioribus de morte / et de dolore dictum est /
tertius dies disputationis / hoc tertium volumē efficiet. Vt enī
in Academiā nostrā descēdimus / inclinatio iam in postme-
ridianum tempus die / poposci eorū aliquē qui aderāt causa dis-
cedi. Tū res acta sic est /

M. T. Ciceronis Tusculanarū questionū libri tertii.
Capitulum primū. In quo proponit primū Auditor
questionē Vtrum egritudo cadat in sapiētem. Deinde
ostēdit M. cōcitati animi motus rectius / perturbatiōes
q̃ morbos dici. Sapiētiā quoq̃ esse sanitatē animi. In-
sipientia aut̃ insanīā / atq̃ dementiam /

Auditor.

Idetur mihi cadere in Sapiētem egritudo. Marcus
Nam relique quoq̃ perturbaciones animi / formidiēs
libidines / iracundie / hec enim fere sunt eiusmodi / que
greci pathe appellant. Ego poteram morbos. et id verbū esset e
verbo / sed in consuetudinē nostrā non caderet. Nam misereri
inuidere / gestire / letari / hec omnia morbos greci appellant / mo-
tus animi rationi nō obtemperātes. Nos aut̃ hos eisdem mo-
tus concitati animi recte (vt opinor) perturbatiōes dixerimus /
morbos aut̃ nō satis vlitare / nisi quid aliud tibi videtur. M. Mi-
hi vero isto modo. M. hecine igitur cadere in sapiētem putas.
M. Prorsus existimo. M. Ne igitur ista gloriola sapientia non
magni estimanda est / si quidem non multū differt ab insanīa.
M. Quid. tibi omnis ne animi cōmotio videtur insanīa. M. nō
mihi quidē soli / sed (id quod admirari sepe soleo) maioribus quo-
q̃ nostris hoc ita visum intelligo / multis seculis ante Socratem
a quo hec omnis que est de vita / et de moribus philosophia ma-
nauit. M. Quo nā tandē modo. M. quoniā nomē insanie signi-

ficat mentis egrotationē / et morbū. id est insanientem / et egro-
tum animum! quā appellarunt insaniam. Omnes autē pertur-
bationes animi morbos philosophi appellant. negantq; stultū
quenq; iis morbis vacare. Qui autē in morbo sūt: sani non sunt
Et omnium insipientium animi in morbo sunt. Omnes insipie-
ntes igitur insaniūt. Sanitatem enim animorū positā in tran-
quillitate quadam / constantiaq; censebant. Iis rebus mentē va-
cuam appellarunt insaniam! propterea quod in perturbato aīo
sicut in corpore sanitas esse non possit. Nec minus illud acute
quod animi affectionē lumine mētis carentē nominauerūt amē-
tiam. eamq; deniq; dementiam. Ex quo intelligēdum est eos qui
hec rebus nomina posuerunt! sensisse hoc idem quod a Socrate
acceptum diligenter Stoici retinuerūt! omnes insipientes esse
non sanos. Qui est enim animus sanus in aliquo morbo: mor-
bos autē hos perturbatos motus (vt modo dixi) philosophi ap-
pellant. Animus autē insanus nō magis est sanus! q̃ id corpus
quod in morbo est. Ita sit: vt sapientia sanitas sit animi. Insi-
pientia autē quasi insanitas quedam! que est insania! ea deniq; de-
mētia. multoq; melius hec vocata sūt verbis latinis! q̃ grecis.
quod aliis quoq; multis locis reperitur. S; id alias. Nūc quod
instat;

Ca. ii. Docet quid iracundia. grecosq; male vti pro
furore melancholie. quidq; inter furorem et insaniam
interest;

Otū igitur id quod querimus quid / et quale sit! ver-
t bi vis ipsa declarat. Eos enim sanos intelligi necesse ē!
quorū mens motu quasi morbo perturbata nullo sit.
qui contra affecti sint! hos insanos appellari necesse est. Itaq;
nihil melius q̃ quod est in consuetudine sermonis latini! cū ex-
isse ex potestate dicimus eos! qui effrenati ferūtur aut libidine
aut iracundia! q̃q̃ ipsa iracundia libidinis est pars. Sic enī defi-
nitur iracundia! vlciscendi libido. Qui igitur exisse ex potestate
dicuntur! idcirco dicuntur! quia nō sint in potestate mētis! cui
regnum totius animi a natura tributum est. Greci autē ina-

niam unde appellant! nō facile dixerim. eam tamē ipsam distin-
guimus nos melius! q̃ illi. hanc enim insaniā que iuncta stulti-
tie patet: latius a furore disiungimus. greci volunt illi quidem
sed parum valent verbo. quē nos furorem! melancoliam illi vo-
cant. quasi vero atrabili solum mens / ac non spe vel iracundia
graviore / vel timore / vel dolore moveatur. quo genere *Acha-*
mantem / Almeonem / Miacem / Orestem furere dicimus. Qui
ita sit affectus! eum dominū esse rerum suarum vetant duodeci-
tabule. Itaq; nō est scriptū si insanus! sed si furiosus esse incipit.
Stultitiam enim censuerūt inconstantia! id est sanitate vacante
posse tamē tueri mediocritatem officiorū / et vite cōmunē cultū
atq; vlitatum. furorem autē esse rati sūt! mētis ad omnia cecitate
quod cum maius esse videatur q̃ insania! tamē eiusmodi est vt
furor in sapientem cadere possit! nō possit insania. Sed hec alia
questio est. nos ad propositum reuertamur;

Capi. iiii. Docens humanum esse / existimare in sapiētem
cadere egritudinem. Tamen tradendos nos esse philoso-
phie curandos;

*A*dere (opinor) in sapientem egritudinē tibi dixisti vi-
deri. *M.* Et vero ita existimo. *N.* Humanum id quidē
quod ita existimas. nō enī silice nati sumus! sed est na-
turale in animis tenerum quiddam / atq; molle / quod egritudie
quali tempestate quatiatur. Nec absurde *Chrantor* (ille qui nrā
academia vel imprimis fuit nobilis) minime inquit assentior
iis qui istam nescio quam indolentiam magnopere laudāt! que
nec potest vlla esse! nec debet. nec egrotasse inquit si is qui fue-
rat sensus adsit! siue secetur quid / siue vellatur a corpore. Nam
istud nihil dolere / non sine magna mercede contingit immani-
tatis in animo! stuporis in corpore. Sed videamus ne hec orō
sit hominū assentantiū nrē imbecillitati / et indulgentium mol-
litudini. Nos autē audeamus nō solū ramos amputare miseria-
rum! sed omnes radicū fibras euellere. Tamen aliquid relin-
quetur fortasse! ita sunt alte stirpes stultitie. sed relinquetur id

solum! quod necessarium erit. Illud quidem sic habeto. nisi sanatus animus sit (quod sine philosophia fieri nō pōt) finem miseriarū nullū fore. Quobrem (quoniā cepimus) tradamus nos ei curandos. Sanabimur! si volumus. Et progrediar quidē lōgius. Non enim de egritudine solū (quā id quidem primū) sed de omni animi (vt ego proposui) perturbatione / morbo ve (vt greci volunt) explicabo!

Ca. iiii. Continens sex argumenta / astringentia contorte (Stoicorum more) Sapientē egritudine vacare. Et quid Innocentia! quid Fragilitas! quid Nequitia! quid inter inuidentiā et inuidiam interest: et quid Misericordia.

¶ T primo (si placet) Stoicorū more agamus! qui breuiter altringere solēt argumenta. Deinde nostro instituto vagabimur. Qui fortis est! idem est fidens (quoniā confidens mala cōsuetudine loquendi in vitio ponitur. ductum verbū a cōfidendo! quod laudis est) Qui aut fidēs! is profecto non extimescit. Discrepat enim a timēdo confidere. Atqui in quem cadit egritudo! in eundem timor. Quarum enim rerū presentia sumus in egritudine! easdē impendētes et venientes timemus. Ita sit! vt fortitudini egritudo repugnet. Verisimile est igitur in quem cadit egritudo / cadere in eundem timorem / et infractionē quandā animi / et demissionē. Que in quem cadūt in eūdem cadit vt seruiat! vt victum aliquando se esse fateatur. Que qui recipit! recipiat idem necesse est timiditatem / et ignaniam. Non cadunt aut hec in virū fortem. Igitur nec egritudo quidem. At nemo sapiens! nisi fortis. Non cadit ergo in sapiētem egritudo. Preterea necesse est qui fortis sit! eundem esse magni animi. Qui magni animi sit! inuictum. Qui inuictus sit! eum res humanas despiciere! atq; infra se politas arbitrari. Despiciere aut nemo pōt eas res! propter quas egritudine affici pōt. Ex quo efficitur! fortē virum egritudine nūq; affici. Oēs aut sapientes fortes. Non cadit igitur in sapientem egritudo. Et quēadmodum oculus cōturbatus non est probe affectus ad

suum munus fungendum! et reliquæ partes / totum ve corpus
statu quom est motum / deest officio suo / et muneri! sic cõturbatus
animus nō est aptus ad exequendū munus suum. Munus
aut animi est! ratione bene uti. et sapientis animus ita sēper af-
fectus est! ut ratione optime utatur. Nunq̃ igitur est perturba-
tus. At egritudo! perturbatio est animi. Semper igitur ea sapi-
ens vacabit. Veri etiam simile illud est! qui sit temperans!
quem greci appellant eupyona! eamq̃ virtutem sophrothin vo-
cant! quam soleo equidem / tum temperantiā / tum moderationē
appellare! nōnunq̃ etiam modestiam. Sed haud scio an recte ea
virtus frugalitas appellari possit. quod angustius apud grecos
valet! qui frugi homines xpicimoc appellant! id est tantūmodo
vtilis. At illud et latius. Omnis enim abstinētia / omnisq̃ inno-
cētia! que apud grecos vlitatum nomē nullū habet! sed habere
potest akaabeian. Nam est innocētia affectio talis animi que no-
ceat nemini. Reliquas etiam virtutes! frugalitas cōtinet. Que
nisi tanta esset! et si iis angustius quibus pleriq̃ putant teneretur
nalsq̃ esset. L. Pisonis cognomē tantopere laudatum. Sed quia
nec qui propter metum presidium reliquit (quod est ignauie)
nec qui propter temeritatē male rem gessit (quod stultitie) fru-
gi appellari solet! nec qui propter auaritiam clam depositū non
reddidit (quod est iniustitie) eo tres virtutes fortitudinem / iusti-
tiam / prudentiam frugalitas cōplexa est. et si hoc quidē cōmune
est virtutum. omēs enī inter se nexē / et iugate sūt. Reliqua igitur
et quarta virtus necesse est ut sit ipsa frugalitas. eius enī vi-
detur esse proprium! motus animi appetētis regere / et sedare!
semperq̃ aduersantē libidini moderatam in omni re seruare cō-
stantiam. Cui cōtrarium vitiū nequitia dicitur. Frugalitas aut
(ut opinor) a fruge! q̃ nihil melius e terra oritur. nequitia ab
eo (et si erit hoc fortasse durius sed temerarius lulisse putemur)
si nihil sit / ab eo quod nequicq̃ est in tali homine! ex quo idem
nihil dicitur. Qui sit frugi igitur / vel (si mauis) moderatus / et
temperans! eum necesse est esse constantem. qui aut cōstās! qui-
etum. Qui quietus! perturbatiōe omni vacuū. Ergo etiā egris

itudine. Et sunt illa sapiētis. Abest igitur a sapiente egritudo.
Itaq; non inscite / Heracleōtes Dionylius ad ea disputat: que apud
Homerū Achilles queritur: hoc (vt opinor) modo. Corq;
meum penitus turgescit tristibus iris: quom decore / atq; omni
me orbatū laude recordor. Nū manus affecta recte ē: quom in
timore est. Aut nū aliud quippiā membrū timidū / ac turgidū
nō vitiole se habet. Sic igitur inflatus et tumēs animus in vi-
tio est. Sapiētis aut animus semper vacat vitio: nūq; turgescit:
nūq; tumet. Irratus animus eiulmōi est. Nūq; igitur sapiens
irascitur: nā si irascitur: etiam cōcupiscit. Propriū est ei irati cu-
pere a quo lesus videatur ei q̄ maximū dolorē ingerere. qui aut
id cōcupierit. eum necesse est si id cōsecutus sit magnopere letari
ex quo fit. vt alieno malo gaudeat. Quod quoniā nō cadit in sa-
pientem: nec vt irascatur quidem cadit. Sinaut caderet in sapi-
entem egritudo: caderet etiam iracundia. Qua quoniam vacat:
egritudine etiam vacabit. Etenim si sapiens in egritudinem
incidere posset: posset etiam in misericordiā: posset in inuidētiam.
Non dixi in inuidiam: que tum est / quom inuidetur. Ab inui-
dendo aut inuidētia recte dici potest: vt effugiamus ambigui-
um nomem inuidie. Quod verbum dictum est a nimis intuen-
do fortunam alterius: vt est in Menalippo. Quis nā florē libe-
rū inuidit meum? Male latine videtur. sed preclare actius. Vt
enim videre / sic inuidere florē rectius: q̄ flori. Nos cōsuetudie
prohibemur. Poeta ius suū tenuit: et dixit audatius. Cadit igitur
in eundē et misereri / et inuidere. Nam qui dolet rebus ali-
cuius aduersis: idem alicuius etiam secundis dolet. vt Theo-
phrastus interitum deplorās Calisthenis sodalis sui: rebus A-
lexandri prosperis angitur. Itaq; dicit Calisthenem incidisse in
hominē lūma potētia / lūmaq; fortuna: sed ignarū quēadmodū
rebus secundis vti cōueniret. Atqui quēadmodū misericordia
egritudo est ex alterius rebus aduersis: sic inuidētia egritudo
est ex alterius rebus secundis. In quem igitur cadet misereri:
in eundem etiam inuidere. Non cadit aut inuidere in sapientē.

ergo ne misereri quidem. Quod si egre hec ferre sapiēs soleret
misereri etiam soleret. Abest ergo a sapiente egritudo;

Capi. v. Ostendit q̄ nō modo mediocris egritudo non est
in sapiente! sed ne malū aut egritudo omnino. quidq̄ in-
ter egritudinē et egrotationem interest;

Ec sic dicuntur a Stoicis. Cōcludūturq̄ cōtortius. Sz
latius aliquādo dicenda sunt! et diffusius. Sentētis ta-
mē vtendū eorū potissimū qui maxime forti et (vt ita
dicam) virili vtantur ratione / atq̄ sententia. Nam Peripatetici
familiares nostri (quibus nihil est vberius! nihil eruditius! ni-
hil grauius) mediocritates vel perturbationū / vel morborū a-
nimi / mihi non sane probant. Omne enim malū (etiam medio-
cre (magnum est. Nos aut id agamus! vt id in sapiente nullū sit
omnino. Nā vt corpus etiā si mediocriter egrū est! sanū nō est!
sic in animo si ista sit mediocritas! caret sanitate. Itaq̄ preclare
nostri (vt alia multa) molestiā / sollicitudinē / angorē propter si-
militudinē corporum egrorū / egritudinē nominauerunt. Hoc
propemodū verbo! greci omnē animi perturbationē vocant. ap-
pellant eī pathos! idest morbū quicūq̄ est motus in animo tur-
bidus. nos melius. Egris enī corporibus! simillima animi est e-
gritudo. at nō similis egrotationis est libido! nō immoderata le-
titia! que est voluptas animi elata et gestiēs. Ipse etiam metus
nō est morbi admodū similis! q̄q̄ egritudini est finitimus. Sz
proprie vt egrotatio in corpore. sic egritudo in animo nomē ha-
bet non seiunctum a dolore;

Capi. vi. Docet q̄ causa omnis egritudinis / aliarūq̄ ani-
mi turbationum est in opinione. que sūt genere quatuor
quas cōmuniter vocamus Gaudiū / Spē / Timorē / z Do-
lorem. voluptas gestiēs / libido / metus / et egritudo;

Oritur doloris huius origo nobis explicanda est! id est
causa efficiens egritudinem in animo / tanq̄ egrotati-
onem in corpore. Nam vt medici / causa morbi inq̄ta

curationem esse inuētā putant! sic nos causa egritudinis reper-
ta! medendi facultatem reperiemus. Est igitur causa omnis
in opinione. Nec vero egritudinis solū! sed etiam reliquarum
omnium perturbationū! que sūt genere quatuor! partibus plu-
res. Nam cū omnis perturbatio sit animi motus/vel rōnis ex-
pers/vel rōnē aspernans/vel rōni nō obediens! isq; motus aut
boni/aut mali opinione citetur! bifariam quatuor perturbatio-
nes equaliter distribute sūt. Nā dñe sūt ex opinione boni. qua-
rum altera voluptas gēstiens (idest preter modū elata letitia/o-
pinione presentis magni alicuius boni) altera cupiditas (que est
immoderata appetitio opinati boni magni/rōni nō obtēperās)
que vel cupiditas recte/vel libido dici potest. Ergo hec duo ge-
nera/voluptas gēsties/et libido! bonorū opiniōe turbantur! vt
duo reliqua metus et egritudo malorum. Nam vt metus opi-
niō magni mali impēdentis! sic egritudo est opinio magni ma-
li presentis. Et quidem recens opinio talis mali. vt in eo rectū
videatur esse āgi. Id autē est! vt is qui doleat oportere opinetur
se dolere;

*Capi. vii. Docet iis perturbationibus/omnibus viribus
repugnandum esse! si volumus vitam placide traducere.
precipueq; egritudinem (vt rem tetram/miseram/detesta-
bilem) velis/remisq; esse fugiendam;*

Is autē perturbationibus (quas inuita hominū stultitia
quali qualdā furias immittit/atq; incitat) omnibus
viribus atq; opibus repugnādum est! si volumus hoc
quod datum est vite tranquille placideq; traducere. Sed cetera
alias! nūc egritudinē si possumus depellamus. Id enim sit pro-
positum! quando quidem eā tu videri tibi in sapientē cadere di-
xisti. Quod ego nullo modo existimo. Tetra enim res est mise-
ra/detestabilis/omni cōtētiōe velis (vt ita dicā) remisq; fugienda
Qualis enī tibi ille videtur Tantalo prognatus/Pelope natus
qui quondā a Iocero Oenomao rege hippodamiā raptis nactus
nuptiis. Iouis iste quidem pronepos. Tā ne ergo abiectus! tā

ne fractus nolite (inquit) hospites ad me venire ilico ista ne cō-
tagio me bonis umbra ve oblit. Tanta vis sceleris corpore he-
ret. Tu ne Thiesta damnabis / orbabilq; luce propter vim scele-
ris alieni? Quid illum filium solis! nōne patris ipsius luce in-
dignū putas? Refugere oculi! corpus macie extabuit! lacrimae
perdidere humorem! exanguis genas situ nitoris barba pedore
horrida / atq; intonsa infulcat! pectus illuue scabrum. Sed hec
mala o stultissime loca ipse tibi addidisti. Nō inerant in iis que
tibi casus inuexerant. Et quidem inueterato malo quom tumor
animi resedisset. Est aut egritudo (vt docebo) in opinione mali
recentis. Sed meres videlicet regni desiderio! nō filie. Illā enī
oderas! et iure fortasse. regno non equo animo carebas. Est
aut impudens luctus merore se cōficientis. Quod imperare nō
liceat liberis / Dionysius quidem tyrannus siraculis expullus!
corynthis pueros docebat. isq; eo imperio carere non poterat.
Tarquino vero quid imprudētius! qui bellū gereret cū iis qui
eius non tulerant superbiam? Isq; cum restitui in regnum nec
vehietum! nec latinorum armis potuisset! Cumas contulisse se
dicitur. in qua vrbe senio ex egritudine esse cōfectus. hoc tu igi-
tur censes sapienti accidere posse! vt egritudine opprimatur! id
est miseria. Nam cum omnis perturbatio miseria est! tum car-
nificina est egritudo. Flabet ardorem libido! leuitatē letitia ge-
stiens! humilitatem metus. S; egritudo maiora quedā / tabernā-
cruciatum / afflictionem / feditatem / lacerat / exest animū / plane
q; conficit. hāc nisi exuimus sic vt abiiciamus! miseria carere nō
possumus. Atq; hoc quidem perspicuum est tum egritudinē ex-
istere! quom quid ita vilum sit vt magnum quoddam malū ad-
esse et vrgere videatur;

Capi. viii. Ostēdit quid Epicurei / quid Cyrenaici de egri-
tudine senserint. omniaq; repentina mala grauiora esse /
Thesei / Anaxagore / et aliorū testimonio. multūq; posse
propulsionē et preparationē animi ad minuēdum dolorē.

Picuro aut placet opinionem mali / egritudinem esse
natura. ut quicumque intueatur in aliquod maius malum
si id sibi accidisse opinetur / sit continuo in egritudine.
Cirenaici non omni malo egritudinem effici censent / sed insperato
et nec opinato malo. Est id quidem non mediocriter ad egritudinem
augendam. videntur enim omnia repentina grauiora. Ex hoc
et illa iure laudantur / ego quom genui / tum morituros scidi. z
ei rei sustuli / preterea ad Troiam quom mihi ob defendendam
greceam / sciebam me in mortiferum bellum / non in epulas mittere
hec igitur premeditatio futurorum malorum lenit eorum adue-
tum / que venientia longe ante preuideris. Itaque apud Euripidem a Theleo dicta laudantur (licet enim (ut sepe facimus) in
latinum illa ouertere) Nam qui hec audita a docto meminisse viro
futuras mecum commentabar miseras / aut mortem acerbam
aut exilii mestam fugam / aut semper aliquam molem medita-
bar mali. et si qua inuecta diritas calu foret / ne me imparatum
laceraret repens. Quod aut Theleus a docto se audisse dicit / id
de ipso loquitur Euripides. Fuerat enim auditor Anaxagore /
que ferunt nunciata morte filii dixisse / sciebam me gessisse mor-
talem. Que vox declarat iis esse hec acerba / quibus non fuerint
cogitata. Ergo id quidem non dubium / quin omnia que mala
putentur / sint improuisa grauiora. Itaque quanquam non hec una res
efficit maximam egritudinem / tamen quonia multum potest pro-
uilio animi / et preparatio ad minuendum dolorem / sint semper
omnia homini humana premeditata. Et nimirum hec est illa pre-
stans et diuina sapietia / et perceptas penitus / et pertractatas res
humanas habere / nihil admirari cum acciderit / nihil antequam eue-
nerit non euenire posse arbitrari. Quod obrem omnis quom secunde res
sunt maxime / tum maxime meditari secum oportet quo pacto aduersam
erunam ferant. pericula / damna peregre rediens sepe secum cogitet /
aut filii peccatum / aut vxoris mortem / aut morbum filie. coia esse hec
ne quid horum unquam accidat animum nouum. quicquid boni preter sepe
eueniat / omne id deputare esse in lucro. Ergo hoc Terentius a

philosophia sumptū cum tam cōmode dixerit! nos ne e quorū
fōtibz id haustū est nō et dicemus hoc melius / et sētiemus cō-
stantius. Sic est enim ille vultus semper idem! quē dicitur xan-
tippe predicare solita in viro suo fuisse. Socratem vultu eodem
semper se vidisse / exeuntē illū domo et reuertentem. Nec vero
eadem frons erat quē fuit. M. crassi illius veteris quē semel ait
in omni vita risisse Lucilius! sed tranquilla / et serena. sic enim
accepimus. Iure autē erat semper idē vultus! cum mentis a qua
is fingitur nulla fieret mutatio. Quare accipio equidē a Ci-
renaicis hec arma cōtra casus / et euentus! quibus eorum adue-
nientes impetus diuturna premeditatione frangantur. simulq;
iudico malum illud opinionis esse! nō nature. Si enī in re esset
cur fierent prouisa leuiora;

Ca. ix. In quo arguit. M. cōtra Epicureos qui reprehen-
dunt premeditationē rerum futurarū ponentes felicitatē
in voluptatibus! ostendēdo paucis verbis Epicuri tria in
esse magna peccata;

Ed est iisdem de rebus quod dici posset subtilius! si pri-
us Epicuri sententiā viderimus! qui cēlet / necesse esse
omnes in egritudine esse! qui se in malis esse arbitran-
tur. siue illa ante prouisa et expectata sint! siue inueterauerint.
Nam neq; vetustate minui mala / nec fieri premeditata leuiora.
Stultamq; etiam esse meditationem futuri mali! aut fortasse ne
futuri quidem. Satis esse odiosum malum omne quom veniss;
qui autē semper cogitauisset! accidere posse aliquid aduersi! ei fi-
eri illud sempiternum malum. Si vero ne futurum quidem sit
frustra suscipi miseriam voluntariam! ita semper angī aut acci-
piendo aut cogitando malum. Leuationem autē egritudinis
in duabus rebus ponit. scz a vocatione a cogitanda molestia! et
reuocatione ad contemplandas voluptates. Parere enim cenlet
animū rationi posse. et quo illa ducat! sequi. Vetat igitur ratio
intueri molestias. abstrahit ab acerbis cogitationibus habētem
aciem ad miserias cōtēplandas. a quibus quom cecidit receptu!
impellit rursus / et incitat ad cōspiciendas! totaq; mēte cōtrectā;

Das varias voluptates. quibus ille et preteritarum memoria! et
spe consequetium sapientis vitam refertā putat. Nec nostro mo-
re nos dicimus. Epicurei dicunt suo. Sed que dicant! videamus
quomodo negligamus. Principio male reprehēdūt preme-
ditationē rerū futurarum. Nihil est enim quod tam obtundat/
eleuetq; egritudinē! q̄ perpetua in omni vita cogitatio / nihil eē
quod nō accidere possit! q̄ meditatio cōditionis humane! q̄ vite
lex / commētatioq; parēdi. Que nō hoc affert / vt semper meream-
us! sed vt nunq̄. Neq; enim qui rerū naturā / qui vite varia-
tem / qui imbecillitatem generis humani cogitat! meret quom-
hec cogitat! sed tū vel maxie sapientie fungitur munere. Vtrū-
q; enim consequitur vt et cōsiderandis rebus humanis proprio
philosophie fruatur officio! et in aduersis calibus triplici cōsola-
tione sanetur. Primū quod posse accidere diu cogitauerit. que
cogitatio vna maxime molestias omnes extenuat et diluit. deinde
quod humana ferenda intelligit. Postremo quod videt malum
nullū esse nisi culpā. culpam aut nullam esse! cū id quod ab ho-
mine nō potuerit vt nō eueniret prestari / euenierit. nā reuocatio
illa quam affert / cū a contuēdis nos malis auocat! nulla est. nō
est enim in nostra potestate / sed dicantibus iis rebus quas malas
esse opinemur! dissimulatio vel obliuio. lacerāt / vexant / stimu-
los admouent / ignes adhibent / respirare non sinunt. et tu obli-
uisci iubes! quod cōtra naturam est. quod aut a natura datū est!
auxilium extorqueas iuueterati doloris. Est enim tarda illa qui-
dem medicina / sed tamen magna! quam affert lōginitas / et
dies. Iubes me bona cogitare. obliuisci malorū. diceret aliquid
et magno quidem phō dignū! si ea bona esse sentiret! que essent
homine dignissima. Pithagoras mihi si diceret! aut Socrates!
aut Plato! quid iaces? aut quid meres? aut cur succumbis? ce-
disq; fortune? que peruellere te forsitan potuerit / et pungere!
nō potuit certe vires frangere. magna vis est in virtutibus. eas
excita! si forte dormiunt. Iam tibi aderit princeps fortitudo!
que te animo tanto esse coget! vt omnia que possūt homini eue-
nire! cōtemnas! et pro nihilo putes. aderit temperantia! que est

eadem moderatio! a me quidem pauloante appellata frugalitas
que te turpiter et nequiter nihil facere patiatur. Quid est autē
nequius! aut turpius effeminato viro? Ne iustitia quidem sinet
te ista facere! cui nimium esse videtur in hac causa loqui! que ta-
men ista dicet dupliciter esse te iniustū. cum et alienū appetas!
qui mortalis natus cōditionē postules immortalīū! et grauius
feras te quod vtendum acceperis reddidisse. Prudentie vero qđ
respondebis docenti virtute sese esse contentam! quomō ad bene
viuendum! sic etiam ad beate. que si extrinsecus religata pende-
at! et nō oriatur a se! et rursus ad se reuertatur! et omnia sua cō-
plexa nihil querat aliunde! nō intelligo cur aut verbis tam ve-
hementer ornanda! aut re tantopere expetēda videatur. Ad hec
bona me si reuocas Epicure! pareo. sequor. vtor te ipso duce. ob-
liuiscor etiam malorū vt iubes. Eoq; facilius quod ea ne in ma-
lis quidem ponēda censeo! sed traducis cogitationes meas ad vo-
luptates! quas corporis credo! aut que propter corpus vel re-
cordatione! vel spe cogitemur. Num quid aliud est? Recte ne in-
terpretor sniam tuam? Solent enim isti negare nos intelligere
quid dicat Epicurus. Hoc dicit. et hoc ille egriculus me audiēte
Athenis senex zeno istorum acutissimus contendere! et magna
voce dicere solebat! eum eē beatū qui presētibus voluptatibus
frueretur. Consideretq; se fruiturū! aut in omni! aut i magna par-
te vite! dolore non interueniēte. Aut si interueniret! si summus
foret! futurū breuē. sin productior! plus habiturum iocūdi! q̃
mali. hec cogitantē fore beatū! presertim si et ante perceptis bo-
nis cōtentus esset. nec mortem nec deos extimeceret. habes for-
mam Epicuri vite beate verbis zenonis exprellam! nihil vt pos-
sit negari. Quid ergo? huius ne vite propositio! et cogitatio!
aut Thieltem leuari poterit! aut Oethā (de quo paulo ante di-
xi) aut Telamonem pullum patria! exulantē! atq; egentē! in
quo hec admiratio fiebat. Hiccinne est ille Telamon! modo quē
gloria ad celum extulit! quem expectabant! cuius ob os Graui-
ora obuertebant sua! quod si cui (vt ait idem) simul animus re-
cōcidit a grauib; illis atiquis philolophis petēda in medicina est

si nō ab iis voluptariis . Quā enim isti bonorū copiam dicūt fac
sane esse summū bonum non dolere (quāq̃ id non vocatur vo-
luptas ! sed non necesse est nūc omnia) Id ne est quo traducti lus-
tum leuemus . Sit sane summū malum dolere ! in eo igitur q̃
nō est si malo careat ! cōtinuo ne fruitur summo bono . Quid ter-
giuerlamur Epicure . nec fatemur eam dicere nos voluptatem !
quā tu idem cum os perfricisti soles dicere . Sunt hec tua ver-
ba ! nec ne ! in eo quidem libro qui cōtinet omnē disciplinā tuā .
Fungar enim iam interpretis munere ! ne quis me putet fingere
dicis hec . Nec quidem habeo quod intelligam bonum illud . de-
trahens illas voluptates que sapore percipiūtur ! detrahens eas
que auditu et cantibus ! detrahens eas etiam que ex formis per-
cipiuntur oculis suaves motiones ! siue que alie voluptates in
toto homine gignantur quolibet e sensu . Nec vero ita dici pōt
mentis letitiam solam esse in bonis . letantem enī mētem ita no-
ui spe eorum omnium que supra dixi fore ! vt naturali potēs do-
lore careat . Atq̃ hec quidem iis verbis quibus vt itelligat ! quā
voluptatem norit Epicurus . Deinde paulo infra ! sepe quesiui
(inquit) ex iis qui appellabantur sapiētes ! quid haberēt quid in
bonis relinquerent ! si illa detraxissent . nisi si vellent voces in-
anes fundere ! nihil ab his potui cognoscere . qui si virtutes ebu-
lire volent ! /z sapientias ! nihil aliud dicent nisi eam viam qua ef-
ficiantur ee voluptates quas supra dixi . et que sequuntur in ea-
dem sententia sūt . Totusq̃ liber (qui est de summo bono) refer-
tus est verbis et sententiis talibus . Ad hancine igitur vi-
tam Telamonem illum reuocabis ! vt leues egritudinē . Esti q̃
tuorum afflictum merore videris ! huic Accipēlerem potius q̃
aliquem socraticum libellum dabis ! hyapam hortabere vt au-
diat voces potius q̃ platonis ! exponens que spectet florida /
et varia ! falciculum ad nares admouebis ! incendes odores ! et
fertis redimiri iubebis ! et rosa . Si vero aliquid etiam admoue-
ris ! tum plane luctum omnem abscerleris . hec Epicuro confi-
tenda sunt ! aut ea que modo expressa ad verbū dixi ! tollenda de
libro . vel totus liber potius abiciendus . Est enim cōsertus vo-

luptatibus. Querēdū igitur quēadmodū egritudine priuemus
eum qui ita dicat. Pol mihi fortuna magis nūc defit: q̄ genus
Nāq̄ regnū suppetebat mihi. vt scias quāto e loco / quātis opib;
bus / quibus de rebus lapsa fortuna accidat. q̄d. huic calix mul
li impinguēdus est / vt plorare desinat. aut aliquid huiusmodi.
Ecce tibi ex altera parte ab eodem poeta ex opibus summis / o
pis egens flector: ne huic subuenire debemus: querit enī auxi
lium. Quid petam prelidii: aut exequar: quo ve nūc auxilio ex
ili: aut fuga freta sim: arce et vrbe orba sum. quo accedā: quo
applicem: cui nec are patrie domi stant. fracta et disiecta iacent
fana flamma deflagrata. tōti alti stant parietes deformati. atq;
abiectionis crispa. stitis que sequantur. et illud imprimis. O. pater
O patria. O Priami domus. septū altisono cardine templū. vi
di ego te altantem ope barbarica. tectis. celatis / laqueatis auro
ebore instructam regifice. O poetam egregiū (quāq̄ ab his can
toribus Euphorionis contemnitur) sentit omnia repentina: et
nec opinata / esse grauiora. Exageratis igitur regis opibus: que
videbantur sempiternae fore: quid adiūgit: hec omnia vidi inflā
mari: Priamo vi vitam euitari: Iouis aram sanguine turpari.
preclarum carmen. est enim et rebus / et verbis / et modis lugu
bre. Eripiamus huic egritudinem. quomō. collocemus in culci
tra plumea. Psalterium adducamus. demus hedricū. intēdamus
scutellam. dulcicule potionis aliquid provideamus / et cibi. hec
tandem bona sunt quibus egritudines grauiissime detrahantur
Tu enim pauloante ne intelligere te quidem alia bona dicebas.
Reuocari igitur oportet eum a merore ad cogitationē bonorū.
Conueniret mihi cum Epicuro si quid esset bonum: cōueniret
(dicet aliquis) Quid ergo tu Epicurum existimabas ista volu
isse: aut libidinolas eius fuisse sententias: ego vero minime. Vi
deo enim ab eo dici multa seuerē: multa preclare. Itaq; (vt sepe
dixi) de acumine agitur eius: non de moribus: quāuis spernat
voluptates eas quas modo laudauit. Ego tamē meminero quid
videatur ei summum bonum. Non enim verbo solo posuit vo
luptatem: sed explanauit quid diceret. saporem (inquit) et cor:

porum complexū! et ludos! atq; cantus! et formas eas quibus
oculi iocunde moueantur. Num fingor? num mentior? cupio re
felli. Quid enim laboro! nisi vt veritas in omni questione expli
cetur? At idem ait non crescere voluptatem dolore detracto. lū
māq; voluptatē nihil dolere. Paucis verbis tria magna peccata
Vnum quod secum ipse pugnat. modo enim ne suspicari quidē
se quicq; bonum! nisi sensus quasi titillarētur voluptate. Nunc
aut summā voluptatem esse dolore carere. potest ne magis ipse
secum pugnare? Alterū peccatum! quod cum in natura tria sit!
vnū gaudere! alterū dolere! tertiū nec gaudere! nec dolere. hic
primū et tertium putat idem esse. nec distinguit a non dolendo
voluptatem. Tertium peccatum cōmune est cū quibuscūq; quod
cum virtus maxime expetatur! eiusq; adipiscēde causa phia que
sita sit! ille a virtute summū bonū separauit. At laudat sepe vir
tutem. Et quidē Cn. Gracchus quom largitiōes maximas fecit
set! et effudisset erarium! verbis tamē defendebat erarium. quid
verba audiam! cum facta videam? Dilo ille frugi semper cōtra
legem frumentariam dixerat. Is lege lata cōsularis ad frumē
tum accipiendum venerat. animaduertit Gracchus in contione
Pilonem stantem. querit audiente. P. R. qui sibi constet! cū ea
lege frumentum petat! quam dissuaserat? Nolim (inquit) mea
bona Gracche tibi viritim diuidere liceat. sed si facias! partē pe
tem. parum declarauit vir grauis et sapiens! lege semproniana
patrimonium publicū dissipari? Lege orationes Gracchi! patro
num erarii esse dices. Negat Epicurus iocunde posse viui! nisi
cum virtute viuatur. negat vllā in sapiente vim esse fortune! te
nuem victum antefert copioso. Negat vllum esse tempus quo
sapiens non beatus sit. omnia philosopho digna! sed cum volu
ptate pugnantia. Non istam dicit voluptatem. dicat quamlibet.
nempe eam dicit! in qua virtutis nulla pars insit. Age! si volu
ptatem nos intelligimus! ne dolorem quidē. Nego igitur eius
esse qui dolorem summū malū metiatur! mentionē facere vir
tutis. Et queruntur quidem Epicurei viri optimi (nā nullum
genus est minus malitiosū) me studiosē dicere contra Epicurū.

Ita credo de honore! aut de dignitate cōtendimus. Mihi sum-
mum in animo bonū videtur. illis aut in corpore. Mihi in vir-
tute. illis in voluptate. et illi pugnāt! et quidem vicinorū fidem
implorant. multi aut sunt qui statim cōuolent. Ego sum is qui
dicam me non laborare! ratum habiturum quod egerint. Quid
enim de bello punico agitur? de quo ipso cū aliud. M. Catoni!
aliud. L. Lentulo videretur! nulla inter eos concertatio vnq̃ fu-
it. ii nimis iracūde agūt! presertim cū ab iis nō satis animosa de-
fendatur sentētia! pro qua nō in senatu! nō in cōtione! nō apud
exercitum! neq̃ ad censores dicere audeant. Sed cū istis alias. et
eo quidem animo! nullū vt certamē instituā! verū dicētibus fa-
cile cedam. Tantum amonebo! si maxime verum sit ad corpus
omnia referre sapientem! siue (vt honestius dicam) nihil facere
nisi quod expediat! siue omnia referre ad vtilitatem suā (quoniā
hec plausibilia nō sunt! vt in sinum gaudeant) gloriose loqui de-
sint;

Capi. x. Cyrenaicorum damnat sententiā! qui tum egrit-
tudinem acriorem censent existere! si nec opinato quid e-
uenerit. Inducitq̃ duplicem esse veri reperiendi rationē;

Irenaicorum restat sententia! qui tum egritudinē cen-
sent existere! si nec opinato quid euenerit. Est quidem
magnū (vt predixi) etiā Crisippo ita videri. scio quod
prouisum ante non sit! id fieri vehemētius. Sed nō sunt in hoc
omnia. quanq̃ hostium repens aduentus magis aliquando con-
turbat! q̃ expectatus. et maris subita tempestas! q̃ ante prouisa
terret nauigantes vehementius. et eiusmodi sunt pleraq̃. Sed
quom diligenter nec opinatorū naturam cōsideres! nihil aliud
reperias! nisi omnia videri subita maiora! equidem ob duas cās
Primum q̃ quāta sint que accidunt! cōsiderādi spaciū nō datur
Deinde quom videtur precauēri potuisse si prouisum esset! qua
si culpa contractum malū / egritudinem acriorem facit. Quod

ita esse dies declarat / que procedens ita mitigat / vt iisdem malis
manētibus non modo leuiatur egritudo / sed in plerisq; tollatur
Cartaginenſes multi Rome ſeruierunt / Macedones rege Per-
ſe capto. Vidi etiam in Delopōneſo quom eſſem adoleſcēs quos-
dam Corinthios. ii poterant omnes eadem illa de andromacha
deploralle / hec omnia vidi et cetera. Sed iam etiam decātauerāt
fortaiſſe. eo enim erant vultu / oratione / omni reliquo motu / et
ſtatu / vt eos argiuos / aut ſycionis diceres. Magiſq; me mouerāt
Corinthy ſubito aſpecte parietum ruine / q̃ iplos Corinthios.
quorum animis diuturna cogitatio callum vetuſtatis obduxe-
rat. Legimus librum Clitomachi quē ille euerſa Cartagine mi-
lit conſolandi cauſa ad captiuos ciues ſuos. In eo eſt diſputatio
ſcripta Carneadis / quam ſe ait in commētarium retuliſſe / cum
ita poſitum eſſet / videri fore in egritudine ſapientem patria ca-
pta. que Carneades contra dixerit / ſcripta ſunt. Tanta igitur ca-
lamitatis prelētis adhibetur a philoſopho medicina / quāta inue-
terata. Nec deſideratus quidem / nec ſi aliquot annis poſt idē ille
liber captiuis miſſus eſſet / vulneribus mederetur / ſed cicatrici-
bus. Senſim enim et pedetētim progrediens extenuatur dolor
non quo ipſa res immutari ſoleat / aut poſſit / ſed id quod ratio
debuerat / vſus docet minora eſſe ea que ſint viſa maiora. Quid
ergo opus eſt (dicet aliquis) ratione / aut omnino cōſolatiōe vlla
qua ſolemus vtī / quom leuare dolorem merentium volumus /
hoc enim fere cum habemus in promptu / nihil oportere inopi-
natum videri. Aut qui tolerabilius feret incōmodum / qui co-
gnouerit neceſſe eſſe homini tale aliquid accidere. Nec enī ora-
tio de ipſa ſumma mali nihil detrahit. tātūmodo affert nihil e-
ueniſſe / quod non opinandū fuiſſet. neq; tamen genus id orati-
onis in conſolando nō valet. ſed id haud ſciā an plurimū. Ergo
iſta nec opinata nō habent tantam vim / vt egritudo ex iis omis
oriatur. Ferunt enī fortaiſſe grauius. nō id efficiūt vt ea que ac-
cidant maiora videantur. quia recentia ſunt / maiora videntur.

non quia repentina. Duplex est igitur ratio veri reperiendi / nō
in iis solū que mala / sed in iis etiam que bona videntur. Nā aut
de ipsius rei natura qualis / et quanta sit querimus. vt de pau-
pertate nonnūq̃ cuius onus disputādo leuamus / docētes q̃ par-
ua / et q̃ pauca sint que natura desideret / aut a disputādi subtilita-
te orationē ad exempla traducimus. hinc Socrates cōmemora-
tur / hinc Dyogenes / hinc Cecilianū illud. Sepe est etiā sub Pal-
liolo sordido sapientia. Cum enim paupertatis vna eademq̃ sit
vis / quidnam dici potest q̃ obrem. C. Fabritio tolerabilis ea fue-
rit / alii negēt se ferre posse / huic igitur alteri generi similis est
ea ratio consolandi / que docet humana esse que acciderint. Non
enim id solum cōtinet ea disputatio / vt cognitionem afferat ge-
neris humani / sed significat tolerabilia esse que et tulerint et fe-
rant ceteri. De paupertate agitur / multi sapientes pauperes cō-
memorantur. de cōtemnēdo honore / multi inhonorati proferū-
tur / et quidem propter idipsum beatiores. Eorūq̃ qui priuatū
ocium / negociis publicis ante tulerūt nominatim vita laudatur
Nec siletur illud potentissimi regis Alexandri Anapelticum /
qui laudat senem / et eū fortunatum esse dicit quod inglorius sit
atq̃ ignobilis / ad supremum diem peruenturus. Similiter cō-
memorandis exemplis orbitates quoq̃ liberorum predicantur.
Eorumq̃ qui grauius ferunt luctus / aliorū exemplis leniūtur.
Sic perpessio ceterorū facit / vt ea que acciderint multo minora
q̃ quanta sint existimata / videantur. Ita fit senlim cogitātibus /
vt quātum sit euentia opinio appareat. Atq̃ hoc idē et The-
lamon ille declarat. Ego quom genui moriturum scini / et has
eius futuras mecum cōmentabar misérias. et Anaxagoras / sci-
ebam me genuisse (inquit) mortalem. ii enim omēs diu cogitan-
tes de rebus humanis / intelligebant eas nequaq̃ pro opinione
vulgi extimescēdas. Et mihi quidem videtur idem fere accidere
iis qui āte meditantur / quod iis quibus medetur dies. nisi quod
ratio quedam sanat illos. hos ipla natura temporis intellecto eo

quod remedium cōtinet! malum quod opinatum sit esse maxi-
mum! nequaquā esse tantum / vt vitam beatā possit euertere. hoc
igitur efficitur! vt ex illo nec opinato plaga maior sit! non vt il-
li putant vt quom duobus pares calus euenerint! is modo egri-
tudine afficiatur! cui ille nec opinato calus euenerit. Itaq; dicū-
tur nōnulli in merore (cum de hac cōmuni hominū conditione
audiuissent! ea lege esse nos natos! vt nemo imperpetuū eē pos-
set expers mali) grauius etiam tulisse. Quo circa Carneades
(vt video nostrum scribere Antiochum) reprehēdere Crisippū
solebat / laudantem Euripideum carmen illud. mortalis nemo
est quem non attingit dolor! morbulq; multi sunt humādi libe-
ri. rursum creandi morsq; est finita omnibus! que genere hu-
mano angorem ne quicq; afferunt. reddēda terre est terra. Tū
vita omnibus metenda! vt fruges. sic iubet necessitas. Negabāt
genus hoc orationis quicq; omnino ad leuandam egritudinem
pertinere. Id enim ipsum dolendum esse dicebat! quod in tam
crudelem necessitatem incidissemus. Nam illam quidē orationē
ex cōmemoratione alienorū malorum ad malignolos consolādos
esse accomodatam.

Ca. xi. Cōcludit volūtate / et iudicio suscipi egritudinem.

Ihi vero lōge videtur secus. Nam et necessitas ferendae
conditionis humane quali cum deo pugnare cohi-
bet. ammonetq; esse hominē. que cogitatio magnope-
re luctum leuat. et enumeratio exemplorū / non vt animū mali-
uolorum oblectet affertur! sed vt ille qui meret ferendum libi
id censeat! quod videat multos moderate / et tranquille tulisse.
Omnibus enim modis fultiendi sunt qui ruunt! nec coherere
possunt propter magnitudinē egritudinis. Ex quo ipsam egri-
tudinem aypsiū Crisippus quasi solutionē totius hominis ap-
pellatā putat! que tota poterit euelli explicita (vt principio dixi)
causa egritudinis. Est enim nulla alia nisi opinio! et iudicium

magni / presentis / atq; vrgentis mali. Itaq; et dolor corporis / cuius est morsus acerrimus perferetur spe propolita boni. et a-
cta etas honeste / ac splendide tantam afferre cōsolationē / vt eos
qui ita vixerint aut non attingat egritudo / aut perleuiter pun-
gat animi dolor . Sed ad hanc opinionē magni mali quom illa
etiam opinio accessit / oportere rectum esse et id ad officium per-
tinere / ferre illud egre quod acciderit / tum deniq; efficitur illa
grauis egritudinis perturbatio. Ex hac opinione sūt illa va-
ria / et detestabilia genera lugendi / pedores muliebres / lacerati-
ones genarum / pectoris feminum / capitis percussiones . hinc il-
le Agamennon Homericus / et idem Actianus scindens dolore
identidem intonsam comā . In quo facetum illud Eionis / perin-
de stultissimum regem in luctu capillum sibi euellere / quali cal-
uitio meror leuaretur . Sed hec omnia faciunt opinantes ita fi-
eri oportere . Itaq; et Elchines in Demosthenē inuehitur / quod
is septimo die post filie mortem hostias immolauisset . at q̃ rhe-
torice q̃ copiose / quas sentētias colligit / que verba contorquet
vt licere quid vis rhetori intelligas / et que nemo probaret / nisi
inlitum illud in animis haberemus / omnes bonos interitu suo-
rum q̃ grauissime merere oportere . Ex hoc euenit vt in animi
doloribus alii solitudines captent vt ait Homerus de Bellozo-
phonte . qui miser in campis merēs errabat alienis / ipse suū cor
edens / hominū vestigia vitans / et mobe fingitur lapidea / pro-
pter eternū (credo) in luctu silentiū . Necubam aut putant / pro-
pter animi acerbitatē quandā et rabiem / fingi in canē esse cōuer-
sam . Sunt aut alii quos in luctum cum ipsa solitudine loqui se-
pe delectat . vt illa apud Ennium nutrix cupido cepit miseram
nunc me proloqui celo atq; terre Medee milerias . Nec omnia
recta / vera / debita / putantes faciūt in dolore . maximeq; declara-
tur hoc quasi officii iudicio fieri . Quod si qui forte cū se in lu-
ctu esse vellent aliquid fecerunt humanius / aut si hilarius locu-
ti sunt / reuocāt se rursus ad mestitiam . peccatiq; se inlimulant

quos dolorem intermiserint. Pueros vero matres castigare etiam solent / nec verbis solum / sed etiam verberibus / si quid in domestico luctu hilarius ab iis factum est / aut dictum / plorare cogunt. quid ipsa remissio luctus cum est consecuta / intellectaque est nihil profici merendo / nonne res declarat fuisse totum illud voluntarium. quid ille Terentianus ipse se penitens / id est eaytoti aloryalthnos / decreui tantisper me minus iniurie Creme meo gnato facere / dum fiam miser. hic decernit ut miser sit. Num quis igitur quicquam decernit inuitus / Malo quidem me quouis dignum deputem. malo se dignum deputat / nisi miser sit. Vides opinionis esse non nature malum. Quid quos res ipsa lugere prohibet / ut apud Homerum / quotidiane necesse / interitusque multorum sedationem merendi afferunt. Apud quem ita dicitur. namque nimis multos atque omni luce carentes cernimus / ut nemo possit merore vacare. Quo magis est equum tumultis mandare peremptos firmo animo / et luctum lacrimis finire diurnis. Ergo in potestate est abicere dolorem quom velis tempori seruientem. An est ullum tempus (quonia quidem res in nostra potestate est) cui non ponende cure / egritudinis causa seruiamus. Constabat eos qui coccidentem vulneribus. Cn. Pompeium vidissent / quom in illo ipso acerbissimo / miserrimoque spectaculo sibi timerent / quod se classe hostium circumfusus viderent / nihil aliud tum egisse / nisi uti remiges hortarentur / et ut salutem adipiscerentur fuga. Posteaque Tyrum venissent / tum afflicti lamentarique cepisse. Timor igitur ab iis egritudinem potuit depellere. ratio / ac sapientia vera non poterit. Quid est autem quod plus valeat ad ponendum dolorem / quam quom est intellectum nihil profici / et frustra esse susceptum. Si igitur deponi potest etiam non suscipi potest. Voluntate igitur et iudicio suscipi egritudinem confitendum est. Idque indicat eorum patientia / qui quom multa sint sepe perpessi / facilius ferant quicquid accidit. obduruilleque sese contra fortunam arbitrantur. Ut ille apud Eu-

ripe dem. si mihi nunc tristis primū illuxisset dies! nec tam erū
nolo nauigassem Salo! esset dolendi causa (vt iniecto equulo fre
no! repēte tactu exagitur nouo) sed iam subiectus miseris ob
torpui. Defatigatio igitur miseriarum egritudines cum faciat
leniores! intelligi necesse est non rem ipsam / atq; causam fontē
esse meroris. philosophi summi! neq; nondū tamen sapientiam
consecuti! nonne intelligūt in summo se malo esse! sunt enim in
sapiētes. neq; insipientia vllum maius malū est. neq; tamen lu
gent. Quid ita? quia huic generi malorum nō affigitur vlla o
pinio rectum esse / et equum / et ad officium pertinere! egre fer
re quod sapiens nō sis. Quod idem affigimus huic egritudini
in qua luctus inest! que omnium maxima est. Itaq; Aristote
les veteres philosophos accusās! qui existimauisset philosophiā
suis ingeniis esse perfectam! ait eos aut stultissimos / aut gloria
osissimos fuisse. sed se videre quod paucis annis magna accessio
facta esset! breui tempore philosophiam plane absolutam fore.

Theophrastus aut moriens accusasse naturam dicitur! quod
cervis et cornicibus vitam diuturnā (quorū id nihil interellet)
hominibus (quorum maxime interfuisset) tam exiguam vitam
dedisset. Quorum si etas potuisset esse longinquior! futurū fu
isse vt omnibus perfectis artibus! omni doctrina hominū vita
erudiretur. Querebatur igitur tum se / quom illa videre cepis
set! extingui. Quid ex ceteris philosophis? nonne optimus
etiam grauissimus quisq; cōfitetur multa se ignorare! et multa
sibi etiam atq; etiā esse discenda? Neq; tamen quom se in media
stultitia (qua nihil est peius) herere intelligant! egritudine pre
mūtur. Nulla enim admiscetur opinio officiosi doloris. Quid
qui nō putant lugendum viris? qualis fuit. Q. maximus effe
rens filium consularem. qualis Lutius paulus duobus paucis
diebus amissis filiis. qualis. M. cato pretore designato mortuo
filio. quales reliqui! quos in consolatione collegimus. quid hos
aliud placuit! nisi quod luctū / et merorem esse nō putabāt viri

Ergo id quod alii rectum opinātes egritudini se solent dedere
id ii turpe putantes egritudinē repulerūt. Ex quo intelligitur
non in natura sed in opinione esse egritudinem.

Ca. xii. Inducit que sint consolantium officia et que in con-
solationibus medicine.

Ontra dicuntur hec. Quis tam demēs ut sua volūta-
te mereatur natura affert dolorem. Cui quidem Crhā-
tor (inquiūt) nolter cedendū putat. premit enī atq; in-
stat. nec resisti pōt. Itaq; Oyleus ille apud Sophoclem (qui Te-
lamonem antea de Niacis morte cōsolatus ellet) is quom audie-
uisset de suo filio fractus est. De cuius commutata mente hic di-
citur. Nec vero tanta peditus sapiētia quisq; est qui aliorū erū-
nā dictis alleuiās / nō idem cū fortuna sit mutata / impetū con-
uertat / clade ut subita frangatur sua. ut illa ad alios dicta et pre-
cepta excidant. Nec quom disputant hoc student efficere / natu-
re oblisti nullo modo posse. Si tamē fatentur grauiorē egritu-
dines suscipi q̄ natura cogat. Que ē igitur amētia ut nos quo-
q; idem ab aliis requiramus. Sed plures sūt cause suscipiē-
di doloris. Primū illa opinio mali. quo viso atq; persuaso egrit-
tudo inlequitur necessario. Deinde etiā gratū mortuis se facere
si grauius eos lugeant arbitrantur. Accedit superstitio mulie-
bris quedam. Existimant enī diis immortalibus se facilius sa-
tisfacturos si eorum plaga percussa afflicto se et stratos eē fa-
teantur. Sed hec inter se q̄ repugnāt pleriq; nō vident. Lau-
dāt eos qui equo animo moriantur. qui alterius mortem equo
animo ferant eos putant vituperādos. quasi fieri nullo modo
possit (quod in amatorio sermōe dici solet) ut quisq; plus alterū
diligat q̄ se. Preclarū illud est et (si queris) rectū quoq; et verū
ut eos qui nobis carissimi eē debeant eque ac nos metiplos
amemus. At vero plus fieri nullo pacto potest. nec optandū
quidem est in amicitia ut me ille plus q̄ se ego illū plus q̄ me.
perturbatio vite si ita sit atq; officiorū omnium cōsequetur. Sz

de hoc alias. Nunc illud satis est nō attribuere ad amissionē ami-
corū miseriam nostram. ne illos plusq̃ illi velint si sentiāt / plus
certe q̃ nosmetiplos diligamus. Nā quod aiunt pleriq̃ cōsola-
tionibus nihil leuari / adiūgunt cōsolatores ipsos cōfiteri se mi-
seros / quom ad eos impetū suū fortuna cōuerterit / utrūq̃ dis-
soluitur. Sunt enī ista nō nature vitia / sed culpe. Stultitiā aut
acculare quēuis copiose licet. Nam et qui non leuantur / ipsi ad
miseriam inuitant. Et qui suos casus aliter ferūt / atq̃ vt aucto-
res aliis ipsi fuerint / non sūt vitiosiores / q̃ fere pleriq̃ qui aua-
ri / auaros / glorie cupidos / gloriosi reprehendūt. Est enim pro-
prium stultitie aliorū vitia cernere / obliuisci suorum. Sed ni-
mirū hoc maximū est exprimēdum / quom cōstet egritudinem
vetustate tolli / hanc vim nō esse in die positam / sed in cogitatiōe
diuturna. Nā si et eadē res est / et idē est homo / qui potest quicq̃
de dolore mutari / si neq̃ de eo propter quod dolet quicq̃ est mu-
tatū / neq̃ de eo qui dolet. Cogitatio igitur diuturna nihil esse
in re mali dolori medetur / nō ipsa diurnitas. hic mihi afferūt
mediocritates. que si naturales sūt / quid opus est cōsolatione.
Natura enim ipsa terminabit modū. hinc opinabiles / opinio tota
tollatur. Satis dictū esse arbitror egritudinem opinionē ma-
li presentis. In qua opinione illud inlit / vt egritudinē suscipere
oporteat. Additur ad hanc definitionē a zenone recte / vt illa o-
pinio presentis mali sit recens. hoc aut verbū sic interpretatur /
vt nō tantū illud recens esse velint quod pauloante acciderit / s̃
q̃diu in illo opinato malo vis quedā inlit / vt vigeat / et habeat
quandā viriditatē / tamdiu appelletur recens. vt Artemelia illa
Mauseoli Carie regis vxor que nobile illud Alicarnasi fecit se-
pulcrū / q̃diu vixit / vixit in luctu. eodemq̃ etiā cōfecta cōtabuit.
hinc erat illa opinio quotidie recens. que tum deniq̃ nō appella-
batur recens / quom vetustate exaruit.

Capi. xiiii. Contra argumētatur naturā afferre dolorem
dixitq̃ complures esse causas suscipiēdi doloris. Et eas
refellit.

Ecce igitur officia sunt consolantium! tollere egritudinē
funditus! aut sedare! aut detrahēre q̄ plurimum! aut
supprimere! nec pati manare lōgius! aut ad alia tradu
cere. Sunt qui vnum officium consolātis putant malum illud
omnino non esse! vt Cleanthi placet. Sunt qui non malum ma
gnū! vt Peripathetici. sunt qui abducunt a malis ad bona! vt
Epīcurus. Sunt qui satis putant ostendere nihil inopinanti ac
cidisse! nihil mali. Crisippus autem caput esse censet in consolā
do! detrahēre illam opinionem merenti! ne se officio fungi pu
tet iusto! atq; debito. Sunt etiam qui hec omnia genera cōsolādi
colligunt. Alius enim alio modo mouetur. vt fere nos in con
solatione omnia in consolationem vnā coniecimus. erat enim
in tumore animus. et omnis in eo temptabatur curatio. Sed lu
mendū tempus est. et non minus in animorum morbis! q̄ in
corporum. vt Prometheus ille eschili! cui quom dictum ellet!
atqui Prometheu te hoc tenere exultimo! mederi posse rationē
iracundie! respondit. liquidem qui tempestiuam medicinam ad
mouens! non aggrauēscens vultus! illi dat manus. Erit igitur
in consolationibus prima medicina docere! aut nullum ma
lum esse! aut admodum parū. Altera et de cōmuni conditione
vite! et proprie si quid sit de ipsius qui mereat disputandum.
Tertia summā eē stultitiā frustra cōfici merore! cum intelligas
nihil posse profici. Nam Cleantes quidē sapientē cōsolatur qui
solatiōe nō eget. Nihil enī esse malū quod turpe nō sit! si lugē
ti persuaseris! nō tu illi luctū! sed stultitiā detraxeris. Alienum
aut tempus docendi. et tamen nō satis mihi videtur vidisse hoc
cleantes suscipi aliquando egritudinē posse! ex eo ipso quod non
esse summū malū cleantes ipse fateatur. Quid ergo dicemus cū
Socrates Alcibiadi persuasisset (vt accepimus) eum nihilomi
nus esse! nec quicq̄ inter Alcibiadem sūmo loco natū! et quēuis
baiulū interesse! cum se Alcibiades affligeret! lacrimanq; So
crati suplex esset! vt libi virtutē traderet. turpitudinemq; depel

leret? Quid dicemus Cleante? Num in illa re que egritudine
Alcibiadē afficiebat mali nihil fuisse? Quid illa Lyconis? qua-
lia sunt? qui egritudinem extenuans paruis ait eam rebus mo-
neri fortune / et corporis incommodis / non animi malis. Quid
ergo illud quod Alcibiades doleat? non ex animi malis vitiisq;
constabit? Ad Epicuri cōsolationem satis est ante dictum. ne illa
quidem firmissima cōsolatio est. quanq̃ et vlitata est. et sepe pro-
dest. Non tibi hoc soli prodest hec quidem. vt dixi. sed nec seper
nec omnibus. Sunt enim qui respuant. sed refert quomodo ad-
hibeatur. vt enim tulerit quisq; eorum qui sapienter tulerunt?
non quo quisq; incōmodo affectus sit? predicandum est. Crisip-
pi auctoritas ad veritatem firmissima est? ad tempus egritudi-
nis difficilis. Magnū onus est probare merenti? illum suo iudic-
cio? et quod se ita putet oportere facere merere. Nimirum igitur
vt in causis nō semper vtimur eodem statu (sic enim appel-
lamus cōtrouersiarum genera) s; ad tempus? ad cōtrouersie na-
turam? ad personam accomodamus? sic in egritudine lenienda.
Nam quam quisq; curationem recipere possit? videndum est.

Ca. xiiii. Concludit egritudinem omnem procul abesse a
sapiente. et egritudinis nomen graue / tetrum / et funestū
cum sapientia habitare non polle.

Ed nescio quo pacto ab eo quod erat a te propositum?
aberrauit oratio. Tu enim de sapiēte queris cui aut
malum videri nullum potest quod vacet turpitudine?
aut ita paruū malum? vt id obruatur sapientia? vixq; appareat
qui nihil opinione affigat / assumatq; ad egritudinē. nec id putet
esse rectum? se q̃maxime excruciarī / luctuq; cfici. Quo prauius
nihil eē possit edocuit tamē rō (vt mihi q̃dē videtur) cū hoc ipsū
proprie nō quereretur hoc tēpore nūc quod eēt malū? nisi quod
idē dici turpe posset. Tamen vt videremus quicq̃d eēt in egris

tudine mali! id non naturale esse! sed voluntario iudicio et opinionis errore contractum. Tractatum aut est a nobis id genus egritudinis. Quod vnum est omnium maximū! vt eo sublato! reliquorum remedia ne magnopere querēda arbitraremur. sūt enim certa que de paupertate. certa que de vita inhonorata / et in gloria dici soleant. leparatim certe schole sunt de exilio. de interitu patrie / de seruitute / de debilitate / de cecitate / de omni calu in quo nomen poni solet calamitatis. Nec greci in singulas scholas! et in singulos libros dispertiunt. Opus enim querunt! q̃q̃ plane disputationis / delectationisq̃ sunt. et tamē vt medici toto corpore curando! minime etiam parti si cōdoluit medentur! sic philosophia cum vniuersam egritudinem sustulit! tamē si quis error aliunde extitit! si paupertas momordit! si ignominia pupugit! si quid tenebrarum offudit exilium! aut eorū quoq̃ que modo dixi si quod extitit! et si singularum rerum sunt proprie consolationes (de quibus audies tu quidem cum voles) sed ad eundem fōtem reuertendum est. egritudinem omnem procul abesse a sapiente. quod inanis sit. quod frustra suscipiatur. quod nō natura exoriat! sed iudicio / s; opinione / sed quadam inuitatione ad dolendum! cum id decreuerimus ita fieri oportere. Hoc detracto (quod totum est voluntarium) egritudo erit sublata illa merens! morsus tamen et contractiūcule quedam animi relinquuntur. Hanc dicant sane naturalem! dum egritudinis nomen ablit. graue / tetrum / funestum / quod cum sapientia esse! atq̃ (vt ita dicā) habitare nullo mō possit. atq̃ stirpes sunt egritudinis q̃ multe. q̃amare. que ipso trunco euerso! omnes elidēde sunt. et si necesse erit! singulis disputationibus. superest enim nobis hoc. cuiusmodi est ociū. Sed rō vna omniū est egritudinū! plura nomina. Nam et inuidere! egritudinis est! et emulari! et obrectare! et misereri! et angi / lugere / merere / erumna affici! lamentari / sollicitari / dolere / in molestia esse! afflictiari / desperare. Nec vexo omnia definiunt Stoici. eaq̃ verba que dixi / singularum

rerum sunt. non ut videntur easdem res significat: sed aliquid differunt quod alio loco fortasse tractabimus. Ne sunt ille fibre stirpium (quas inicio dixi) persequende: et omnes elidende. ne unquam vlla possit exiltere. magnum opus: et difficile: quis negat? quod aut preclarum: non idem est arduum: sed tamen id se affecturam philosophia profitetur. Nos modo curatione eius recipiamus. Verum quidem hec hactenus. Cetera quotiescumque voletis: et hoc loco: et aliis: parata vobis erunt.

M. T. Ciceronis Tusculanarum questionum liber Tertius / concludens egritudinem non cadere in sapientem virum. et eam esse opinionis malum: non nature: finem habet optatum atque felicem;

M. Tu. Ciceronis in Tusculanarum questionum librum Quartum (qui disputat sapientem omni perturbatione animi vacare debere: et semper mentem esse tranquillam sapientis) Prologus feliciter incipit;

Um multis locis nostrorum hominum ingenia virtutesque Brute solco mirari: tum maxime in iis studiis que sero admodum expetita in hanc civitatem e grecia transtulerunt. Nam cum a primo urbis ortu regibus institutis: partim etiam legibus auspicia / cerimonie / comitia / prouocationes / patrum consilium / equitum / peditumque descriptio / tota res militaris diuinitus esset constituta: tum progressio admirabilis incredibilisque cursus ad omnem excellentiam factus est. dominta regio respublica liberata. Nec vero hic locus est ut de moribus institutisque maiorum / et disciplina / ac temperatione civitatis loquamur. Aliis hec locis satis accurate a nobis dicta sunt. maximeque in iis sex libris quos de republica magna cum diligentia scripsimus.

Hoc autem loco consideranti mihi studia doctrine: multa sane occurrunt cur ea quoque accersita aliunde: neque solum expetita:

sed etiam cōseruata / et cūta videantur. Erat enim illis pene in
conspetu prestāti sapientia / et nobilitate Pithagoras / qui fuit
in Italia temporibus iūdem / quibus. L. Brutus patriam libe-
rauit preclarus auctor nobilitatis tue. Pithagore autē doctrina
cū longe lateq; flueret / permanauisse mihi videtur in hanc ciui-
tatem. Idq; cum cōiectura probabile est / tū quibuldā etiam ve-
stigiis indicatur. Quis enim est qui putet cum floreret in Ita-
lia / grecie potentissimis / et maximis vrbibus ea que magna dis-
cta est / in his quoq; primū ipsius Pithagore / deinde postea pi-
thagoreorū tamen nomen esset / nostrorū hominū ad eorū do-
ctissimas voces / aures clausas fuisse. Quinetiā arbitror propter
pithagoreorū admirationē / Popilium quoq; regē Pithagoreū
a posterioribus existimatum. Nam cum Pithagore disciplinā /
et cōstituta cognoscerēt / regiminiq; eius equitatem / et sapiētā
a maioribus suis accepissent / etates autē / et tempora ignorarent
propter vetustatē / eū qui sapientia excelleret / Pithagore audito-
rem crediderunt fuisse. Et de coniectura quidem hactenus. ve-
stigia autē Pythagoreorū quanq̃ multa colligi possunt / paucis
tamē vtemur / quoniā id non agitur hoc tempore. Nam cū car-
minibus soliti illi esse dicantur / et precepta quedam occultius
tradere / et mentes suas a cogitationū intensione / cantu / fidibus
q; ad tranquillitatē traducere / grauissimus auctor ī originibus
dicit Cato morem apud maiores hunc epularum fuisse / vt dein-
ceps qui accubarent / canerent ad tybiam clarorum virorū lau-
des / atq; virtutes. Ex quo perspicuum est et cantus tum fuisse
rescriptos vocum sonis / et carmina. Quanq̃ id quidem etiā du-
odecim tabule declarant / condi iam tum solitū esse carmen. quod
ne liceret fieri ad alterius iniuriam / lege sanxerūt. Nec vero il-
lud non eruditorum temporum argumētum est / quod et deo-
rum puluinaribus / et epulis / magistratuum fides precinunt /
quod proprium eius fuit de qua loquor discipline. Mihi quidē
etiam Appii Cei / carmen (quod valde Panetius laudat
ve cōmendat epistola quadam que est ad tuberōnem) Pythago-

reum videtur. Multa etiā sunt in nostris institutis ducta ab illis, que pretereo. ne ea que peperisse ipsi putamur. aliunde didicisse videamur. Sed (vt ad propositum redeat oratio) q̄ breui tempore quot / et quanti poete. qui aut oratores extiterūt. facile vt appareat nostros aliunde didicisse. videanturq; omnia consequi potuisse. simul vt velle cepissent. Sed de ceteris studiis alio loco et dicemus (si vñs fuerit) et sepe diximus. sapientie studium vetus id quidem in nostris. sed tamen ante Lelii etatem / et Scipionis non reperio. quos appellare possim nominatim. quibus adoleſcētibus Stoicū Diogenem. et Academicū Carneadem. video ad senatum ab Atheniēſibus missos esse legatos. Qui cum reipublice nullam vnq; partem attigissent. essetq; eorum alter Cyreneus. alter Babylonius. nunq; profecto scholis essent excitati. neq; ad illud munus electi. nisi in quibusdā principibus temporibus illis fuissent studia doctrine. qui cum cetera litteris mandarent. alii ius ciuile. alii orationes suas. alii monumenta maiorū. hanc amplissimam omnium artium bene viuendi disciplinā. vita magis q̄ litteris persecuti sūt. Itaq; illius vere / elegātisq; philosophie (que ducta a Socrate ī Peripateticis adhuc permanſit. et idem alio modo dicētibus Stoicis. cū Academicis eorū cōtrouerſias disceptarent) nulla fere sunt. ac pauca admodum latina monumenta. Siue propter magnitudinē rerū occupationeq; omnium. siue etiā quod imperitis ea probari posse nō arbitrabantur. Cum interim illis silentibus. C. Amaphanius extitit dicens. cuius libris editis. commota multitudo contulit se ad eandē potissimū disciplinā. Siue quod erat cognitu perfacilis siue quod iuitabatur illecebris blādis voluptatis. siue etiā quia nihil erat prolatū melius. illud quod erat tenebant. Post Amaphaniū aut multi eiuldē multa emuli rationis cū scripſissent. Italiam totam occupauerūt. Quodq; maximū argumētū est non dici illa subtiliter. quod et iam facile ediscātur. et ab indoctis probentur. id illi firmamentū esse discipline putant. sed

defendat quidem quod quisque sentit. Sunt enim iudicia libera. nos hoc institutum tenebimus. nullisque unius discipline legibus astricti. quibus in philosophia necessario pareamus. quid sit in quaque re maxime probabile. semper requiremus. quod cum sepe alias. tum nuper in Tusculano sepe studiose egimus. Itaque expolitis triduis disputationibus. hic quartus dies hoc libro concludetur. ut enim in inferiore descendimus ambulatione. quod feceramus idem superioribus diebus. acta sic est res. dicat si quis vult. qua de re disputari velit.

M. T. Ciceronis Tusculanarum questionum liber quartus incipit. Ca. i. proponit questionem in hoc quarto volumine disputatam. Vtrum scilicet sapiens potest omni animi perturbatione vacare. atque modum eius pertractationis.

Auditor.

On mihi videtur omni animi perturbatione posse sapiens vacare. M. Egritudine quidem hesternae disputatione videbatur. ni forte temporis causa nobis assentirebare. A. Minime vero. nam mihi egregie probata est oratio tua. M. Non igitur existimas cadere in sapientem egritudinem. A. Prorsus non arbitror. Mar. Atqui si ista perturbare animum sapientis non potest. nulla poterit. Quid enim. metus ne consturbet. etenim earum rerum est absentium metus. quarum praesentium est egritudo. Sublata igitur egritudine. sublatus est metus. Restant due perturbationes. letitia gestiens. et libido. quae si non cadant in sapientem. semper mens erit tranquilla sapientis. A. Sic prorsus intelligo. M. Vtrum igitur mauis statim ne nos vela facere. an quasi e portu egredientes paululum remigare. A. Quidnam est istud. non enim intelligo. M. quia Crisippus et Stoici cum de animi perturbationibus disputant. magnam partem in iis pertiendis et definiendis occupati sunt. illa eorum perexigua oratio est. qua medeatur animis. nec eos turbulentos esse patiuntur. Peri-

patetici aut ad placandos animos multa afferunt. Spinas parti-
endi / et definiendi pretermittunt. Querebam igitur utrum pan-
derem vela orationis statim / an eam ante paululum dialectorum
remis propellerem. M. istomodo vero. Erit enim hoc totum quod
quero ex utroque perfectius. M. Est id quidem rectius. sed post re-
quires / si quid fuerit obscurius. M. faciam equidem. tu tamen (ut
soles) dices ista ipsa obscura planius / quam dicuntur a grecis. M. E-
nitar equidem. sed intento opus est animo / ne omnia dilabatur /
si unum aliquid effugerit. quoniam quod greci pathē vocant / nobis
perturbationes appellari magis placet / quam morbos. In his ex-
plicandis veterem illam quidem Pythagore primum / deinde Pla-
tonis descriptionem sequar. qui animum in duas partes diuidunt.
alteram rationis participem faciunt / alteram expertem. In parti-
cipe rationis ponunt tranquillitatem / id est placidam / quietamque con-
stantiam. in illa altera motus turbidos tum ire / tum cupiditatis
contrarios / inimicosque rationi.

Cap. ii. In perturbationibus animi describendis / oratio-
nem dialectorum remis propellendo / utitur Stoicorum
definitionibus ac partitionibus.

Et igitur hic fons. Utamur tamen in his perturbatio-
nibus describendis Stoicorum definitionibus / et partiti-
onibus / qui mihi videntur in hac questione versari acu-
tissime. Est igitur Zenonis hec definitio / ut perturbatio sit (quod
pathos ille dicit) auersa a recta ratione contra naturam animi com-
motio. Quidam breuius / perturbationem esse appetitum vehemēti-
orem dicunt. Sed vehemētiorem eum volunt esse / qui longius discesserit a
nature constantia. Partes aut perturbationum volunt ex duobus o-
pinatis bonis nasci / et ex duobus opinatis malis. Itaque esse qua-
tuor. Ex bonis libidinem / et letitiam. ut sit letitia presentium
bonorum. libido futurorum. Ex malis / metum / et egritudinem
nasci censent. metum futuris / egritudinem presentibus. que enim

venientia metuuntur / eadem afficiunt egritudine instantia. Letitia aut et libido in bonorum opinione versantur . cum libido ad id quod videtur bonum / iniecta / et inflammata rapiatur letitia ut adepti / iam aliquid concupitum efferatur / et gestiat. Natura enim omnes ea que bona videntur / sequuntur . fugiuntque contraria. Quobrem simulac obiecta est species cuiuspiam quod bonum videatur / ad id adipiscendum impellit ipsa natura. Id cum constanter prudenterque fit / eiusmodi appetitionem Stoici boyncyn appellant / nos appellamus voluntatem. Eam illi putant in solo esse sapiente. Quam sic definiunt. Voluntas est que quid cum ratione desiderat . Que aut a ratione aduersa incitata est vehementius / ea libido est / vel cupiditas effrenata / que in omnibus stultis inuenitur. Itemque quomodo ita mouemur ut in bono simus aliquo / dupliciter id contingit. Nam quomodo ratione animus mouetur placide / atque constanter / tum illud gaudium dicitur. Quomodo aut inaniter et effuse animus exultat / tum illa letitia gestiens / vel nimia dici potest. Quam ita definiunt / sine ratione animi elationem. Quoniam ut que sunt bona natura appetimus / sic a malis natura declinamus. Que declinatio si cum ratione fiet / cautio appelletur . eaque intelligitur in solo sapiente. Que aut sine ratione / et cum exanimatione humili / atque fracta / nominetur metus. Est igitur metus ratione aduersa cautio. Presentis aut mali / sapientis affectio nulla est. Stulta aut egritudo est ea qua afficiuntur in malis opinatis / animosque demittunt / et contrahunt rationi non obtemperantes. Itaque hec prima definitio est / ut egritudo sit animi aduersate ratione contractio. Sic quatuor perturbationes sunt. Tres constantie . quoniam egritudini nulla constantia opponitur. Sed omnes perturbationes iudicio celsent fieri et opinione. Itaque eas definiunt pressius . ut intelligatur non modo quod vitiose / sed etiam quod in nostra sint potestate. Est ergo egritudo opinio recens mali presens / in quo demitti / contrahi que animo rectum esse videatur. Letitia opinio recens boni presens / in quo efferri rectum

esse videatur. Metus opinio impendentis mali: quod intolerabile esse videatur. Libido opinio venturi boni: quod sit ex usu iam presens esse atque adesse. Sed que iudicia qualque opiniones perturbationum esse dixi: non in eis perturbationes solum politas esse dicunt: verum illa etiam que efficiuntur perturbationibus, ut egritudo: quasi morsum aliquem doloris afficiat. Metus recessum quandam animi et fugam. Letitia profusam hilaritatem. Libido effrenatam appetentiam. Opinationem autem (quam in omnes definitiones superiores inclusimus) volunt esse imbecilem assensionem. Sed singulis perturbationibus partes eiusdem generis plures subiiciuntur. ut Egritudini: inuidencia (utendum est enim (docendi causa) verbo minus usitato: quoniam inuidia non in eo qui inuidet solum dicitur: sed etiam in eo cui inuidetur) emulatio / obtrectatio / misericordia / angor / luctus / meror / erumna / dolor / lamentatio / sollicitudo / molestia / afflictatio / desperatio / et cetera que sint de genere eodem. Sub Metum autem subiecta sunt: pigritia / pudor / terror / timor / pavor / exanimatio / conturbatio / formido. Voluptati: malivolentia letans malo alieno / delectatio / iactatio / et similia. Libidini: ira / diffidentia / excandescencia / odium / inimicitia / discordia / indigentia / desiderium / et cetera huiusmodi.

Hec autem definiunt hoc modo. Inuidencia esse dicunt: egritudinem susceptam propter alterius res secundas que nihil noceant inuidenti. Nam si quis doleat eius rebus secundis a quo ipse ledatur: non recte dicatur inuidere. ut si Hecatori Agamemnon. Qui autem est cui alterius commoda nihil noceant: tamen eum doleat his fruisse: is inuideat profecto. Emulatio autem dupliciter illa quidem dicitur. ut et in laude: et in vitio nomen hoc sit. Nam et imitatio virtutis: emulatio dicitur. Sed ea nihil hoc loco utimur. est enim laudis. Et est emulatio egritudo: si eo quod concupierit: alius potiatur: ipse careat. Obtrectatio autem est (ea quam intelligi zelotipiam volo) egritudo ex eo quod alter quoque potiatur eo qui ipse concupierit. Misericordia autem est egritudo ex miseria alterius iniuria laborantis. Nemo enim est qui parricide / aut proditoris supplitio

misericordia comouetur. Angor egritudo premens. Luctus egritudo ex eius quod carus fuerit interitu acerbo. Meror egritudo flebilis. Erumna egritudo laboriosa. Dolor egritudo crucians. Lamentatio egritudo cum eiulatu. Sollicitudo egritudo cum cogitatione. Molestia egritudo permanens. Afflictatio egritudo cum vexatione corporis. Desperatio egritudo sine rerum ulla expectatione meliorum. Que autem subiecta sub metum ea sic definiunt. Pigritiam metum consequentis laboris. Terrorem metum concutientem ex quo fit ut pudorem rubor et terrorem pallor et tremor et dentium crepitus consequatur. Timorem metum mali appropinquantis. Pauorem metum mentem loco mouentem ex quo illud Ennius. Tum pauor sapientiam omnem mihi ex anima expectorat. Exanimationem metum subsequentem et quasi comitem pauoris. Conturbationem autem metum excuscientem cogitata. Formidinem metum permanentem. Voluptatis autem partes hoc modo describuntur ut Malivolentia sit voluptas ex malo alterius sine emolumento suo. Delectatio voluptas suauitate auditus animum dehiens. Et qualis est hec aurium et tales sunt oculorum et tactionum et odorationum et saporum. Que sunt omnes vnius generis ad perfundendum animum tanquam illi que facte voluptates. Tactatio est voluptas gestiens et se efferens insolentius. Que autem libidini subiecta sunt ea sic definiuntur ut Ira sit libido puniendi eius qui videatur lesisse iniuria. Excandescencia autem sit ira nascens et modo desistens que thymolis grece dicitur. Odium ira inueterata. Inimicitia ira vlciscendi tempus obseruans. Discordia ira acerbior intimo odio et corde concepta. Indigentia libido inexplebilis. Deliderium libido eius qui nondum adsit videndi. Distigunt illud etiam ut libido sit earum rerum que dicuntur de quodam aut quibusdam que kathegoremata dialetici appellant. ut habere diuitias cupere honores. Diligentia rerum ipsarum est ut honorum ut pecunia. Omnium autem perturbationum fontem esse

dicunt intemperantiam / que est a tota mente / a recta ratione de-
fectio / sic auersa a prescriptiōe rationis / vt nullomodo appetitio-
nes aī nec regi / nec contineri queant. Quemadmodū igitur tē-
perantia sedat oīs appetitiones / et efficit vt he recte rationi pa-
reant / conseruatq; considerata iudicia mentis / sic huic inimica in-
temperantia omnem ani statū inflāmat / cōturbat / incitat. Itaq;
et egritudines / et metus / et relique perturbationes oēs gignun-
tur ex ea. Quemadmodū quom sanguis corruptus est / aut py-
tuita redundat / aut bilis / in corpore morbi / egrotationesq; nasc-
cūtur / sic prauarum opinionum cōturbatio / et ipsarū inter se re-
pugnantia / sanitate spoliāt animū / morbisq; perturbat. Ex per-
turbationibus aut primū morbi cōficiuntur. que vocant illi
polthalata ea que sunt eis morbis contraria / que habent ad res
certas vitiosa offensiōe atq; fastidium. Deinde egrotationes que
appellantur a Stoicis apostemata hīsque item opposite contra-
rie offensiones. Hoc loco nimium opere consumitur a Stoicis
maxime a Crylippo / dum morbis corporū / cōparatur morbo-
rum aī similitudo. Qua orōne pretermissa minime necessaria /
ea que rē cōtinent pertractemus. Intelligatur igitur perturba-
tionē iactantibus se opinionibus iconstāter et turbide ī motu eē
seper. Quō aut hic fruor / cōcitatioq; aī iueterauerit / et tāq; ī ve-
nis / medullisq; īsederit / tū existit et morbus / et egrotatio / et of-
fensiones he / que sunt eis morbis / egrotationibusq; contrarie.
Hec que dico cogitatione inter se differunt. re quidem copulata
sunt ea / que oriuntur ex libidine / et letitia. Nam quom est cōcu-
pita pecunia / nec adhibita continuo rō quasi quedam Socratica
medicina que sanaret eam cupiditatem / permanat ī venas / et in-
heret in visceribus illud malum. Existitq; morbus / et egrotatio
que auelli inueterata non possunt. eiq; morbo nomē est auaritia
similiterq; ceteri morbi vt gloria / cupiditas / vt mulierolitas (vt
ita appellē) ea que grece phiapthia dicitur ceteriq; similiter mor-
bi / egrotationesq; nascuntur. Que autem sunt his contraria / ea
nasci putantur a metu. vt odiū mulierū. quale inmisso gino ati-
li est. vt ī hominū vniuersū genus. quod accepimus de Timone

qui papota appellatur. vt in hospitalitas. Que oēs egrotationes
aī / ex quodā metu nascuntur earū rerū quas fugiunt. et oderūt
Definiunt autē anī egrotationem / opinionem vehementē de re
non expetenda tanq̃ valde expetenda sit / inherens et penitus ī
lita. Quod autē nascitur ex offensiōe / ita definiunt / opinionem
vehementē de re non fugienda inherens et penitus īlita tā
q̃ fugienda. Nec autē opinatio est / iudicare se scire / quod nesciat
Egrotationi autē talia quedam subiecta sunt. Auaritia / Ambitio
Mulierositas / Pernicatia / Ligigurratio / Temulentia / Cupedia
etli qua similia. Est autē auaritia / opinatio vehemens de pecunia
quali valde expetenda sit inherens et penitus īlita. similisq̃ est
eiusdem generis definitio reliquarum. Offensionum autē defini
tiones sunt eiusmodi. Vt in hospitalitas sit opinio vehemēs val
de fugiendum esse hospitem / eaq̃ inherens / et penitus īlita. Si
militerq̃ definitur et mulierum odiū. Vt yppoliti. et vt Timo
nis generis humani. Atq̃ vt ad valitudinis similitudinē veniā /
eaq̃ collatione vtamur aliquando / sed partius q̃ solent Stoici /
vt sunt alii ad alios morbos procliuiōes. Itaq̃ dicimus grauidi
nos quosdam / terminolos. nonqz iā sint / sedqz sepe sint alii ad
metum / alii ad aliā perturbationem. Ex quo in aliis āxietas / vn
de āxii / in aliis iracundia dicitur / que ab ira differt. Est aliud ira
cundum eē / aliud iratum / vt differt āxietas ab āgore. neq̃ enim
oēs āxii / qui āgūtur aliquādo. nec qui āxii / sepe āgūtur vt iter
ebrietatē et ebriolitatē interest. aliudq̃ est amatorē esse aliud amā
tem. Atq̃ hec aliorum ad alios morbos procliuitas / late patet.
nā pertinet ad omnes perturbationes. In multis etiā vitiis ap
paret / sed nomen res non habet. Ergo inuidi / et maliuoli / et li
uidi / et timidi / et misericordes / quia proclines ad eas perturba
tiones / non qz semper perferuntur. Nec igitur procliuitas ad
suum quodq̃ genus a similitudinē corporis egrotatio dicitur /
dum ea intelligatur ad egrotandū procliuitas. Sed hec ī bonis
rebus quod alii ad aliā bona sunt aptiores / facilitas nominetur
in malis procliuitas vt significet lapsionem / ī neutris habeat su

perius nomen. Quomodo autem in corpore est morbus / egro-
tatio / et vitium / sic in animo morbum appellat totius corporis
corruptionem. egrotationem morbum cum imbecillitate. vitium
cum partes corporis inter se dissident. Ex quo prauitas / mēbro-
rum distortio / deformitas. Itaque illa duo morbus / et egrotatio /
ex totius valitudinis corporis conquassatione / et perturbatione
gignuntur. Vitium autem integra valitudine ipsum ex se cerni-
tur. Sed in animo tantummodo cogitatione possumus morbum
ab egrotatione seiungere. Vitiositas autem est habitus / aut af-
fectio in tota vita inconstans / et a seipsa dissentiens. Ita fit ut in
altera corruptione opinionum morbus efficiatur / et egrotatio.
in altera inconstantia / et repugnantia. Non enim omne vitium
partes habet dissidentes / ut eorum qui non longe a sapientia
absunt. Affectio est illa quidem discrepans sibi ipsa dum est insi-
piens / sed non distorta / nec praua. Morbi autem et egrotatio-
nis partes sunt / vitiositatis / sed perturbationes sint ne eiusdem
partes / questio est. Vitia enim affectiones sunt manentes. per-
turbationes autem mouentes / ut non possint affectionum ma-
nentium partes esse. atque ut in malis attingit animi naturam cor-
poris similitudo / sic in bonis. Sunt enim in corpore precipua
Pulchritudo / Vires / Valitudo / Firmitas / Velocitas. Sunt itē
in animo corporis temperatio / quom ea congruunt inter se / e-
quibus constamus sanitas sic animi dicitur / cum eius iudicia / opi-
nionesque concordant. Eaque animi est virtus / quam alii ipsam tem-
perantiam dicunt esse. Alii obtemperantem temperantie precep-
tis / ut eam subsequenter / nec habentem ullam speciem suam / sed
siue hoc / siue illud sit / in solo esse sapiente. Est autem quedam animi
sanitas / que in Sapientem etiā cadat cum curatione / et pertur-
batione medicorum / conturbatio mentis aufertur. et ut corporis
est quedam apta figura membrorum cum coloris quadam suauitate
eaque dicitur pulchritudo / sic in animo opinionum / iudiciorumque
equabilitas / et constantia / cum firmitate quadam / et stabilitate
virtutem subsequens / aut virtutis vim ipsam continens pulchritudo

vocatur. Itēq; viribus corporis / et nervis / et efficacitati similes
similibusq; verbis aī vires noīantur. Velocitas autē corporis ce
leritas appellatur. Que eadē ingenii etiā laus habetur / propter
anī multarū rerū breui tpē percurſionē. Illud aīorum / corpo
rumq; diſſimile. quod anī valentes / morbo temptari nō poſſunt
corpora poſſunt. Sed corporum offeſſiones ſine culpa accidere
poſſunt. anīorū non. itē / quorū oēs morbi / et perturbationes ex
aſpernatione rōnis eueniunt. itaq; in hominibus ſolū exiſtent.
Nā beſtie ſimile quiddā faciunt / ſed in perturbationes non inci
dunt. Inter acutos autē et inter hebetes intereſt. quod ingenioſi
vt es Corinthiū in eruginem / ſic illi in morbū et icidunt tardi
us / et recreantur ocius. hebetes non itē / nec vero in omnē mor
bum / ac perturbationem animus ingenioſi cadit. Non. n. mul
ta efferata / et imania / quedā autē hūanitatīs quoq; habēt primā
ſpeciē. vt miſericordia / egritudo / metus. Egrotatiōes autē / mor
biq; anīarum difficilius euelli poſſe putantur / q̄ ſūma illa vitia
que virtutibus ſunt cōtraria. Morbis enī manētibus / vitia ſub
lata eſſe non poſſunt. quia non tam celeriter ſanantur q̄ illa tol
luntur.

Ca. iiii. Pandit vela orationis diſputando quid virtus / quid
ei contraria vicioſitas / et quid diſtant vitiolitas et malitia.
Oſtenditq; Sapientem et beatum eſſe cui nihil humanarum
rerum aut intolerabile ad demittendū animū / aut nimis le
tabile ad efferendū videri pōt.

Abes ea que de perturbationibus enucleate diſputant
h Stoici. que logica appellant. qz diſſeruntur ſubtilius.
Ex quibus quoniā tanq; ex ſcrupuloſis cotibus enauī
gauit oratio / relique diſputationis curſum teneamus. Modo ſa
tis illa dilucide dixerimus pro rerum obſcuritate. Auditor.
Prorſus ſatis. Sed ſi que diligentius erunt cognoscenda / quere
mus alias. Nunc vela que modo dicebas expetamus / et curſū.

Marcus. quando et aliis locis de virtute et diximus / et ſepe

dicendum erit. Plereque enim questiones que ad vitam / moresque
pertinent / a virtutis fonte dicuntur. Quando igitur virtus est af-
fectio animi constans / conueniensque / laudabiles efficiens eos in qui-
bus est / et ipsa per se sua sponte (separata etiam utilitate) laudabi-
lis. Ex ea proficiunt honeste voluntates / inie actiones / om-
nisque recta ratio. quandoque ipsa virtus breuissime recta ratio dici potest.
huius igitur virtutis / contraria est vitiositas. Sic enim malo quam
malitiam appellare eam / quam greci kakyam appellant. Nam mali-
tia certi cuiusdam vitii nomen est / vitiositas omnium. Ex qua cogitatur
perturbationes / que sunt (ut paulo ante diximus) turbidi animorum
concitatioque motus / aduersi a ratione / et inimicissimi mentis / viteque
tranquille. Important enim egritudines anxias / atque acerbis. ani-
mosque affligunt / et debilitant metu. Item inflammant appetitione
nimia. quam tum cupiditatem / tum libidinem dicimus / impotentiam quam
dam animi a temperantia et moderatione plurimum dissidentem.
Que si quando adeptaretur / id quod ei fuerit concupitum / tum fert
alacritatem / ut nihil esse constet quid agat / ut ille qui voluptatem
animi nimiam / summum esse errorem arbitrat. Eorum igitur malo-
rum / in una virtute posita sanatio est. Quid autem est non miseri-
us solum / sed fedius / etiam deformius / quam egritudine quis afflictus
debilitatus / iacens / cui miserie proximo est is qui appropinquas
aliquod malum metuit. examinatusque pendet animo. Quam vim mali
significantes poete / impendere apud inferos saxum Tantalum fa-
ciunt ob scelera / animique impotentiam / et superbiloquentiam. ea com-
munis pena stultitie est. omnibus enim quorum mens abhorret
a ratione / semper aliquis aliis dolor aliis terror impendet. atque
ut he tabifice mentis perturbationes sunt (egritudinem dico / et
metum) sic hylariores ille / cupiditas auide semper aliquid expe-
tens / et inanis alacritas / idest letitia gestiens / non multum dif-
ferunt ab amentia. ex quo intelligitur qualis ille sit quem tum
moderatum / alias modestum / temperantem / alias constantem /
continentemque dicimus. Nonnunquam hec eadem vocabula ad fru-
galitatis nomen tanquam ad caput referre volumus. quod nisi eo

noīe virtutes continerentur / nunq̃ ita peruulgatum illud esset!
vt iam prouerbii locum obtineret! hominem frugi recte omnia
facere. quod idem cum Stoici de sapiente dicunt / nimis admira
bilit̃er / nimisq; magnifice dicere videntur. Ergo hic quisquis est
qui moderatione / et constantia quietus anīo est / sibiq; ipse placa
tus / vt nec t̃abelscat molestiis / nec frangatur timore! nec sitiēter
quid expectans ardeat desiderio / nec alacritate futili gestiens de
liqueſcat! is est Sapiens quē querimus / is est beatus cui nichil
humanarum rerū aut intolerabile ad demittendum animū / aut
nimis letabile ad efferendū videri pōt. Quid enī videatur ei ma
gnū in rebus humanis / cui eternitas omnis totiusq; mundi
nota sit magnitudo? Nam quid aut in studiis humanis / aut in
tam exigua breuitate vite magnum Sapienti videri pōt / qui ſē
per anōs sic excubat! vt ei nihil improuisum accidere possit / ni
hil inopinatum! nihil omnino nouum? Atq; idem ita acrem in
omnes partes aciem intendit / vt semper videat sedem / sibi ac lo
cum sine molestia! atq; angore viuendi. Vt quecunq; casum for
tuna inuexerit! hunc apte et quiete ferat. Quod qui faciet! non
egritudine solum vacabit! sed etiam perturbationibus reliquis
omnibus. His aut vacuus animus perfecte atq; absolute beatos
efficit. idēq; concitatus / et abstractus ab integra certaq; rōne / nō
constantia solū amittit / verum etiā sanitatē.

Ca. iiii. Argumentatur contra Peripatheticos / qui pertur
bari animos necesse dicunt esse.

q Vocirca mollis et eneruata putanda est Peripatheti
corum rō et oratio / qui perturbari anōs necesse dicūt
esse. Sed adhibent modum quendā / quē ultra progres
di non oporteat. Modum tu adhibes vitio. An vitium nullū est
non parere rōni? an rō parū precipit / nec bonum illud ēē quod
aut cupias ardentē aut adeptus efferas te insolenter? Nec por
ro malū / quo aut oppressus iaceas / aut ne opprimare mēte vix

conites! eaq; omnia aut nimis tristia / aut nimis leta errore fieri.
Qui si error stultus extenuetur die / vt cum res eodem maneant /
aliter ferat inueterata / aliter recentia. Sapienē ne attingat qui
dem omnino. etenim quis erit tandem modus iste? Queramus ei
modum egritudinis. in quo opere plurimū ponitur egretulisse
. P. Rutilium fratris repullā cōsulatus. scriptum apud Fanniū
est. sed transisse videtur modū. quippe qui ob eam cām a vita re
cellerit. Moderatius certe ferre debuit. quid si cum id ferret mo
dice / mors liberorum accessisset? nata esset egritudo noua / sed eā
modica. magna tamen facta esset accessio. Quid si deinde dolo=
res graues corporis / si bonorum amissio / si cecitas / si exilium /
si pro singulis malis egritudines accederent? Summa ea fieret
que non sustineretur. Qui modum igitur vitio querit similiter
facit / vt si polle putet / eum qui se e leucata precipitauerit / susti=
nere se cum velit. vt enim id non pōt / sic animus perturbatus /
et incitatus / nec cohibere se pōt / nec quo loco vult insistere. om
nino queq; crescentia pernitiola sunt / eadem sūt vitiosa nascētia.
Egritudo autem ceteraq; perturbationes amplificate / certe pesti
fere sunt. Igitur etiam suscepto continuo / ī magna pestis parte
versantur. Etenim se ipse impellunt / vbi semel a rōne discessum ē.
Ipla; sibi imbecillitas indulget / in altumq; prouehitur impru=
dens / nec reperit locum consistendi. Qz obrem nihil interest vtrū
moderatas perturbationes approbent / an moderatam iniustitiā
moderatam ignauiam / moderatā intemperantiā. Qui enim vi=
tiis modum opponit / is partem suscipit vitiorum. Quod cum
ipsum per se odiosum est / tum eo molestius / qz sunt in lubrico /
incitataq; semel improclue labuntur / sustinereq; se nullomodo
possunt.

Ca. v. Dissoluit Peripatheticorum rōnes argurnentantium
perturbationes non modo esse naturales / sed etiam vtiliter a
natura datas. Et iracundiam cupiditatem quoq; seu libidinē /
misericordiam / et metum laudantium.

Vid / q̄ iidem Peripathetici perfurbatiōes istas (quas
nos extirpandas putamus) non modo naturales eē di-
cunt / sed etiam vtiliter a natura datas. Quorū est talis
orō. primū multis verbis Iracundiā laudant. cotē fortitudinis
esse dicunt. Multoq; et in hostem / et in improbum ciuem vehe-
mentioris iratorum impetus esse. leues aut ratiunculas eorum
qui ita cogitarent. Prelium rectū est. hoc fieri cōuenit / dimica-
re pro legibus / pro libertate / pro patria. hec nullā habēt vim /
nisi ira excāduat fortitudo. nec vero de bellatoribus solū dispu-
tant. Imperia seueriora nulla esse putant / sine aliqua acerbitate
iracundie. Oratorem deniq; nō modo non accusantem / sed ne de-
fendentem quidem probant / sine aculeis iracundie. Que etiā si
nō adsit / tamen verbis atq; motu simulandā arbitrātur / vt audis-
toris irā oratoris incendat. Attici virū deniq; videri negāt / qui
irasci nesciat. Eamq; q̄ lenitatem nos dicimus / vitioso lenitudi-
nis nomine appellant. Nec vero solum hanc libidinem lau-
dant / est enim ira vt modo definiui vlciscendi libido. sed ipsum
illud genus / vel libidinis / vel cupiditatis ad summam vtilitatē
esse dicunt a natura datum. Nihil enim quenq; / nisi quod habe-
at / preclare facere posse. Noctu ambulabat in publico Temisto-
cles / quod somnū capere nō posset. querentibusq; / respondebat.
militiadis trophæis se e somno excitari. Cui non sunt audite De-
mosthenis vigilie / qui dolere se aiebat / si q̄do opificū ātelucana
victus esset industria. phie deniq; ipius principes nunq; in suis
studiis tantos progressus sine flagranti cupiditate facere potuis-
sent. Vltimas terras lustrasse Pythagorā / Democritū / Plato-
nem accepimus. Vbi enī quicquid esset q̄ disci posset / eo venien-
dū iudicauerunt. Num putamus hec fieri sine sūmo cupiditatis
ardore potuisse. Iplā egritudinē q̄ nos vt tetrā / et immanē be-
luā fugiendā diximus nō sine magna vtilitate a natura dicūt cō-
stitutā / vt oēs castigationibus / reprehensionibus / ignominiiis af-
fecisse in delicto dolerent. Impunitas eī peccatorū data videtur
eis / qui ignominiam / et infamiam ferunt sine dolore. morderi

est melius conscientia. ex quo est illud e vita ductum ab Afranio.
Nam quom dissolutus filius / heu me miserum / tu seuerus pater
dummo doleat aliquid / doleat quodlibet. reliquas quoque partes
egritudinis utiles esse dicunt. Misericordiam ad opem ferendam
et calamitates hominum indignorum subleuandas. illud ipsum emu-
lari / obrectare non esse inutile. Cum aut se non idem videat con-
secutum quod alium / aut alium idem quod se. Metum vero si quis
sustulisset / omnem vite diligentiam sublatam fore / que summa
esset in eis qui leges / qui magistratus / qui paupertatem / qui ig-
nominiam / qui mortem / qui dolorem timerent. hec tamen ita dis-
putant ut resecanda esse fateantur. euelli penitus dicant nec posse
nec opus esse. Et in omnibus fere rebus mediocritatem esse optimam
existimant. que cum exponunt / nihil ne tibi videtur / an aliquid
dicere? M. Mihi vero dicere aliquid. Itaque expecto quid ad ista.
M. Reperiam fortasse. sed illud ante. videlicet quanta fuerit apud
Achademichos verecundia? Plane enim dicunt quod ad rem per-
tineat. Peripatheticis respondetur a Stoicis. Digladientur illi
per me licet cui nihil est necesse nisi ubi sit illud quod verissimil-
limum videatur inquirere? Quid est igitur quod occurrat in hac
questione / e qua possit attingi aliquid verisimile / quo longius
mens humana progredi non potest? Definitio perturbationis /
qua recte zenonem usum puto. ita enim definit. ut perturbatio
sit auersa a ratione contra naturam animi commotio. Vel breuius
ut perturbatio sit appetitus. vehementior autem intelligatur is
qui procul absit a nature constantia. Quid ad has definitiones
possim dicere? atqui hec pleraque sunt prudenter / acuteque differen-
tium. illa quidem ex rhetorum pompa ardores animorum / cotesque vir-
tutum. an vero vir fortis / nisi stomachari cepit / non potest fortis
esse? Gladiatorum id quidem. quamquam in eis ipsis videmus sepe con-
stantiam / colloquuntur / congregiuntur / queruntur / aliquid postu-
lant. ut magis placati / quam irati esse videantur. Sed in illo genere sit
sane Pacidianus aliquis hoc animo ut narrat Lucillius. Occidam
illum equidem et vincam si id queritis inquit. verum illud credo

fore in os prius accipiam ipse / q̃ gladium in stomachi lura / ac
pulmonibus listo. Odi hominē / iratus pugno / nec lōgius quic
q̃ nobis! q̃ Dextie gladiū dum accōmodet alter. Vsq̃ adeo stu-
dio atq̃ odio illius efferror ira. at sine hac gladiatoria iracundia /
videmus progredientem apud Hōmerum / Miacem. Multa cū
hilaritate cum depugnaturus esset cum Hēctore. Cuius vt ar-
ma supressit / īgressio letitiam attulit sociis. terrorem autem ho-
stibus / vt ipsum Hēctore (quemadmodū est apud Hōmerū) to-
tū pectore tremētē / prouocasse ad pugna periteret. Atq̃ nō col-
locuti inter se / priusq̃ manum cōsererent leuiter et quiete / nihil
ne in ipsa quidem pugna iracunde rabioleq̃ fecerūt. Ego ne tor-
quatum quidem illum qui hoc cognomē inuenit iratū existimo
Gallo torquem detraxisse. Nec Marcellum apud Clastidiū ideo
fortem fuisse / quia fuerat iratus. De Africano quidē (quia no-
tior est nobis propter recentem memoriam) vel iurare possum!
non illum iracundia / tum inflammatum fuisse! cū in acie Mar-
cum alieniū peliguum scuto protexerit! gladiūq̃ hosti in pectus
infixerit. De. L. Bruō fortasse dubitarim / an propter infinitū
odiū tyranni effrenatius in Arruntem inuaserit. Video eī utiū
q̃ cominus ictu cecidisse cōtrario. Quid igitur huc adhibetis
iram? an fortitudo nisi insanire cepit. impetus suos non habet?
Quid Herculem quem in celum ista ipā quam vos iracundiam
esse vultis sustulit fortitudo? Iratum ne censes conflixisse cum
Erīmanthio apro / aut Leone nemeo? an etiam Theleus mār-
thonii tauri cornūa comprehendit iratus? Vide ne fortitudo mi-
nime sit rabiosa. Sitq̃ iracundia tota lenitas. Neq̃ enim est vlla
fortitudo! que rationis expers est. Contemnende res humane
sunt. negligenda mors est. patibiles et dolores / et labores putā-
di. Nec cum constituta sunt iudicio atq̃ sententia / tum est robu-
sta illa et stabilis fortitudo. Ni forte que vehementer / acriter /
animose fiunt. iracunde fieri suspicamur. Minime Scipio quidē
ille pontifex maximus / qui hoc Stoicorū verū esse declarauit /
nunq̃ iratum esse sapientem! iratus videtur fuisse. T. Graccho

tum / quom cōsulem languentē reliquit / atq ipē priuatus / vt li
cōsul esset qui remp. saluā esse vellet / se sequi iussit. Nescio quid
et ipsi nos fortiter in republi. fecerimus / si quid fecimus / certe
irati non fecimus. An est quicquā similius insanie / q̄ ira? Quā
bene Ennius initium dicit insanie color / vox / oculi / spiritus / ī-
potentia dictorum ac factorum q̄ partē habent sanitatis? Quid
Achille homerico fedius? Quid Agamennone in iurgio? Non
ne Miacem quidē ira ad furorem / mortēq̄ perduxit? Nō igitur
desiderat fortitudo aduocatam iracundiam. satis est instructa / pa-
rata / armata per se. Nam istomodo quidem licet dicere vtilem
vinolentiā ad fortitudinem / vtilem etiā dementiā / quod et insani
et ebrii multa faciunt sepe vehementius. Semper Mias fortis /
fortissimus tamē in furore. Nā facinus fecit maximū cū danais
inclinantibus summam rē perficit / manus preliū restituit insa-
niens. Dicamus igitur vtilē insaniā. tracta definitione forti-
tudinis / intelliges eam stomacho nō egere. Fortitudo est igitur
affectio animi legi summe in perpetiendis rebus obtemperans
vel conseruatio stabilis iudicii in eis rebus que formidolose vi-
dentur subeundis et repellendis. vel scientia rerum formidolo-
sarum / contrariarumq̄ / aut omnino negligendarum conseruās
earum rerum stabile iudicium. Vel breuius / vt Crisippus. Nā
superiores definitiones erant Spheri hominis īprimis bene de-
finientis / vt putant Stoici. Sunt enī oīno oēs fere similes / sed
declarant cōmunes nationes alia / magis alia. Quō igitur Cri-
sippus? fortitudo est (inquit) scientia rerū perferēdarū / vel affe-
ctio anī in patiēdo / ac perferendo / sūme legi parēs sine timore
Quis licet insectemur istos vt Carneades solebat metuo ne so-
li phi sint. Que enim istarum definitionum non aperuit notio-
nem nostrā / q̄ habemus omnes de fortitudine tectam atq̄ inuo-
lutam? qua aperta / quis ē qui aut bellatori / aut imperatori aut
oratori querat aliquid / neq̄ eos existimet sine rabie quicquam
fortiter facere posse. quid Stoici qui oēs insipientes / insanos esse
dicunt. nonne ista colligunt / remoue perturbationes. maximeq̄

iracundiam. Iam videbuntur monstrū dicere. Nunc autē ita
differunt sic se dicere! omnes stultos insanire! vt male olere ōne
cenum. At non semper / cōmoue / senties. sic iracundus nō seper
iratus est. lacesse / iam videbis furem. Quid ista bellatrix Ira
cundia cum domum rediit! qualis est cum vxore / cū liberis / cū
familia? An tū quoq; est utilis? Est igitur aliquid quod pertur-
bata mens melius possit facere / q̄ cōstans? an quisq; pōt sine per-
turbatione mentis irasci? Bene igitur nrī cum omnia essent in
morbis vitia. quod nullum erat iracundia sedius iracundos lo-
los morbo los nomina ferunt. Oratorem vero irasci minime
decet. simulare non dedecet. An tibi irasci tum videmur! quom-
quid in causis acrius / et vehementius dicimus. Quid cū iam re-
bus transactis / et preteritis orōnes scribimus num irati scribi-
mus? et quis ciuiū vnq; hoc aīmauertit / vincite. num aut egis-
se vnq; iratum helopum / aut scripsisse existimas iratum actum
Aguntur ista preclare. et ab oratore quidem melius si modo est
orator q̄ ab villo histrione. Sed aguntur leuiter / et mente tran-
quilla. Libidinem vero laudare / cuius est libidinis. Temisto-
dem / et Demostenem mihi profertis / additis Pythagorā! De-
mocratū / Platonē. Quid vos studia libidinē vocatis! que vel
optimarū rerum vt ea sunt que profertis / sedata tamen et tran-
quilla esse debent. Iam egritudinē laudare vnam rem maxie de-
testabile / quorum est tandem phōrū. At cōmode dixit afranius
Dummō doleat aliquid! doleat quidlibet. Dixit enī de adolescen-
te perditō / ac dissoluto. nos autem de Constanti viro ac Sapiēti
querimus. Et quidē ipsam illam irā Centurio hēat. aut signifer
vel ceteri de quibus dici non necesse est / ne rhetorū aperiamus
misteria. Vtile est enim vtī motu animi / qui vtī ratōne non po-
test. Nos autem vtī testificor sepe de sapiente querimus. At
etiam emulari vtile est / obtrectari / misereri. Cur misereare po-
tius / q̄ feras opem / si id facere possis / an sine misericordia libe-
rales esse non possumus. Non enim suscipere ipsi egritudi-
nes propter alios debemus / sed alios (si possumus) leuare egrit-

tudine. Obtrectare vero alteri / aut illa vitiosa emulatione. que
riuatiliati similis est emulari quid habet utilitatis / cum sit emu-
lantis angi alieno bono quod ipse non habeat. obtrectantis aut
angi alieno bono / quod id etiam alius habeat. Qui id approba-
ri possit / egritudinem suscipere pro experientia si quid habere
velis. Nam solum habere velle / summa dementia est. Mediocri-
tates autem malorum quis laudare recte possit. Quis enim po-
test in quo libido / cupiditas ve sit / non libidinofus et cupidus es-
se / in quo ira / non iracundus. in quo angor / non anxius. in quo
timor / non timidus. Libidinofum igitur et iracundum / et an-
xium / et timidum censemus esse sapientem. De cuius excel-
lencia multa quidem dici quis fuit / lateque possit / sed brevissime
illo modo. Sapientiam esse rerum divinarum et humanarum scientiam /
cognitionemque / que cuiusque rei causa sit ex quo efficitur ut divina imi-
tetur / humana omnia inferiora virtute ducat. In hanc tu igitur
tanquam in mare quod est ventis subiectum perturbationem cade-
re tibi dixisti videri. Quid est quod tantam gravitatem constan-
tiamque perturbet. an improvise aliquid aut repentinum quid po-
test accidere tale / et cui nihil quod homini evenire possit non preme-
ditatum sit. Nam quod aiunt nimia refecari oportere / naturalia
relinqui / quid tandem potest esse naturale quod idem nimium esse pos-
sit. Sunt enim omnia ista non ex naturalibus causis sed ex errore
orta radicibus / que euellanda / et extrahenda radicitus / non circūci-
denda / nec amputanda sunt. Sed quoniam suspicor te non tam
de sapiente / quam de te ipso querere illum enim putas omni perturba-
tione esse liberum vis videamus quanta sit que propria remedia morbis
animatorum adhibeantur. Est enim quedam medicina certe. nec tam fuit
hominum generi infensa / atque inimica natura / ut corporibus tot res
salutares / animis nulla inuenerit. De quibus hoc etiam est me-
rita melius / quod corporum adiumenta adhibentur extrinsecis /
animatorum salus inclusa in hiis ipsis est. Sed quo maior est in eis
prestantia et diviniore / eo maiore indiget diligentia. Itaque be-
ne adhibita ratio cernit / quid optimum sit. neglecta multis im-

plicatur erroribus.

Ca vi. Docet perturbationū supra expōitarum varias curationes

D te igitur michi iam conuertenda omnis oratio est. Si a mulas enī querere te de sapiente / queris aut fortasse de te. Earū igitur perturbationū quas expōui / varie sūt curationes. Nā neq; oīs egritudo / vna rōne sedatur. Alia est ei lugenti / alia miserātī / alia inuidenti adhibēda medicina. est etiā in oībus quatuor perturbationibus illa distinctio / utrū ad vniuersā perturbationem / que est aspernatio rōnis / aut appetitus vehēntior / an ad singulas / vt ad metū / libidinē / reliquasq; melius adhibeatur orō. et utrū illud / ne nō videatur et egre ferendū / ex quo suscepta sit egritudo / an omniū rerū toleranda oīo egritudo. vt si quis egre ferat se pauperē esse. Id ne disputes paupertatē malū nō eē an hominē egre ferre nihil oportere. Nimirū hoc melius. Ne si forte de paupertate nō persuaseris / sit egritudini concedendum Egritudine aut sublata / propriis rōibus quibus heri vli sumus quodammodo etiā paupertatis malū tollitur. Sz oīs eiusmodi perturbatio animi placatione abluatur. Illa quidem cum doceas et bonum illud esse ex quo letitia / aut libido oriatur / nec malum ex quo aut metus / aut egritudo. Veruntamē hec ē certa et propria sanatio / si doceas ipsas perturbatōes per se esse vitiosas / nec habere quicq; aut naturale / aut necessariū. Vt ipsā egritudinē leniri videmus / cum obiitimus merentibus ibecillitatē anī effeminati / cumq; eorū grauitatē / cōstantiāq; laudamus qui nō turbulente humana paciantur. Quod quidem solet eis etiam accidere / qui illa mala esse censent / ferenda tamē equo anīo arbitrantur. Putat aliquis esse voluptatē bonam / alius aut pecuniā. Tamen et ille ab intemperantia / et hic ab auaritia auocari pōt. Illa aut altera rō et orō que simul et opinionem falsā tollit / et egritudinem detrahit / est ea quidem vtilior / sed raro proficit / neq; ē ad vulgus adhibenda. quedam autem sunt egritudines quas lenare illa medicina nullomodo possit. vt si quis egre ferat nihil i

se esse virtutis / nihil animi / nihil officii / nihil honestatis / propter mala is quidem angatur. Sed alia quedā sit ad eum admonēda curatio / et talis quidē que possit esse omnium etiā de ceteris rebus discrepantium phōrum / inter oēs enī convenire oportet / cōmotiones aīorum a recta rōne auersas / esse vitiosas. vt etiā si nec mala sint illa que metum / egritudinem ve / nec bona que cupiditatem letitiāq; moueant / tamen sit vitiosa ipsa cōmotio. cōstātem enim quendā volumus / sedatum / grauē / humana oīa prementē / illum esse quē magnanimū et fortē virū dicimus. Talis aut nec merens / nec timens / nec cupiens / nec geltiens eē quisq; pōt. Eorū enim hec sunt qui euentus humanos superiores / q̄ suos anīos esse ducunt. Quare omīū phōrū (vt ante dixi) vna rō est medendi / vt nichil quale sit illud quod perturbet aīm / sed de ipsa sit perturbatione dicendū. Itaq; primū in ipsa cupiditate cū id solū agitur vt ea tollatur / nō est querendū bonū illud nec ne sit / quod libidinem moueat. Sed libido ipsa tollenda est. vt siue quod honestum est / id sit summum bonum / siue voluptas / siue horum vtrunq; coniunctū / siue illa tria genera bonorū / tamē etiā si virtutis ipsius vehementior appetitus sit / eadem sit oībus ad deterrendū adhibenda orō. Continet aut omnē sedationē anī humana in cōspectu posita natura. quē quo facilius expressa cernatur / explicanda est orōne cōmunis conditio / lexq; vite. Itaq; non sine cā cum florestis fabulā diceret euripides / primos tres versus reuocasse dicitur Socrates. Neq; tam terribilis vlla fādo rō est / nec fors / nec ira celitum inuentū malū / quod nō natura humana patiēdo hec efferat. Est autē vtilis ad persuadendū ea que acciderit ferri et posse / et oportere / enumeratio eorū qui tulerunt. et si egritudinis sedatio et hesternā lectione disputatione explicata est / et in consolationis libro quē in medio non enim sapientes eramus merore / et dolore conscripsimus. Quodq; vetat. Crysyppus ad recentes quasi timores animi remedium adhibere / id nos fecimus. Natureq; vim attulimus. Vt magnitudini medicine / doloris magnitudo cōcederet. Sed egritudini (vt

qua satis est disputatū) finitimus est metus. de quo pauca dicēda sunt. Est ei metus vt egritudo presētis / sic ille futuri mali. Itaq; nōnulli egritudis partē quandā metū eē dicebāt. Alii aut metū premolestiā appellabant / q; est quali dux cōsequētis molestie. quibus igitur rōnis instantia feruntur / eisdē contēnuntur sequētia. Nā videntū est in vtriusq; ne quid humile / summissū / molle / ef feminatū / fractū / abiectūq; faciamus. Sed quanq; de ipsius metus inconstantia / ibecillitate / leuitate dicendū est / tamē multum prodest ea que metuūtur ipā contēnere. Itaq; siue casu accidit / siue cōcilio / percōmode factū est quod eis de rebus que maxime metuuntur (de morte et dolore) primo et proximo die disputatū est. Que si probata sunt / metū magna ex parte liberati sumus. At de malorū opinione / hactenus. Videamus nūc de bonorū / idest de letitia et cupiditate. Mihi quidem in tota rōne ea que pertinent ad aī perturbationē / vna res videtur cām cōtinere oēs eas esse in nostrā potestate / oēs iudicio susceptas / oēs volūtarias. Sic igitur error est eripiendus / hec detrahenda opinio. atq; vt in malis opinatis tolerabilia / sic in bonis sedatiora sunt efficienda ea que magna / et letabilia dicuntur. atq; hoc quidem commune malorum / et bonorum / vt si iam difficile sit persuadere nihil earum rerum que perturbent aīm aut in bonis / aut in malis esse habendū / tamen alia ad alium metū curatio sit adhibenda. Aliaq; ratione maliuolus / alia amator / alia anxius / alia timidus corrigendus. atq; erat facile sequentem eam rationem que maxime probatur de bonis / et malis / negare vnq; letitia affici posse insipientem / quod nihil vnq; habeat boni. Sed loquimur nūc more cōmuni. sint sane ista bona que putantur / honores / diuitie / voluptates / ceteraq; tamen in eis ipsis potiendis exultās / gēstiensq; letitia turpis est. vt si ridere concessū sit / vituperetur tamen cachinnatio. eodem enim vitio est effusio animi in letitia / quo in dolore contractio. eademq; leuitate cupiditas in appetendo / qua leticia in fruendo. Et vt nimis afflictī molestia / sic animi elati letitia iure dicantur leues. Et cum inuidere egrī-

tudinis sit: malis autem alienis voluptatem capere / leticie / vtrū
q̄ inmanitate / et feritate quadam proponenda castigari solet.
atq; vt confidere decet / timere non decet / sic gaudere decet / leta-
ri non decet. Quoniam docendi causa a gaudio leticiam disting-
uimus / illud autem iam supra diximus / contractionem animi /
recte fieri nunq̄ posse / elationem posse. Aliter enim Neuianus
ille gaudet Hector. Letus sum laudari me abste pater / a lauda-
to viro. Aliter ille apud Trabeam Lena delimita argento: nu-
tum / obseruabit meum. Quid velim? quid studeam? adueniens
digito impellam ianuam fores patebunt. de improviso Chrisis
vbi me aspexerit / alacris obuiam mihi veniet / complexum exop-
tans meum. mihi se dedit. hec q̄ pulchra putet / ipse iam dicet.
fortunam ipsam anteibo fortunis meis. hec letitia q̄ turpis sit.
satis est diligenter attendentem penitus videre. et vt turpes sūt
qui efferunt se letitia / tum cum fruuntur venereris voluptati-
bus / sic flagitiosi qui eas inflammato animo concupiscunt. To-
tus vero iste qui vulgo appellatur amor / nec Hercule inuenio
quo nomine alio / possit appellari / tante leuitatis est / vt nihil vi-
deam quod putem conferendum. quem Celiū qui deum nō sū-
mum putet / aut stultum / aut rerū esse imperitū existimet. cui ī
manu sit quē esse dementem velit / quē sapere / quē insanire / quē
in morbum iniici / quem contra amari / quē expeti / quē accersiri
O preclarā emēdatricē vite poeticā / que amorē flagitii / et leuita-
tis auctorem / in concilio deorum collocandum putet. De come-
dia loquor. Que si hec flagitia nō probaremus / nulla esset oīno
Quid ait ex tragedia / princeps ille argonautarum Iason? tu me
amoris / magis q̄ honoris seruasti gratia. Quid ergo hic amor
Medee / q̄ta miseriarum excitauit incendia? atq; ea tamen apud
alium poetam patri dicere audet / se coniugem habuisse illum /
amor quam dederat. qui plus pollet / potiorq; est patre. Sed
poetas ludere sinamus / quorum fabulis in hoc flagitio versari
ipsum videmus Iouem. Ad magistros virtutis phōs veniam
qui amorem negant stupri esse. et in eo litigant cum Epicuro

non multum (vt opinio mea fert) mentiente. Quis est enim iste amor amicitie? cur neq; deformem adolescentē quisquam amat! neq; formosum senem? mihi quidem hæc ī grecorum gymnasiis nata consuetudo videtur. in quibus isti liberi / et cōcelli sūt amores. Bene ergo ennius flagitii principiū est / nudare inter ciues corpora. qui vt sint (quod fieri polle video) pudici / solliciti tamē et anxii sunt. Eoq; magis / quod seipsi continent et coercent. Atq; (vt muliebres amores omittam / quibus maiorem licentiā natura concessit) Quis de Ganymedis raptu dubitat quid poete velint? aut non intelligit quid apud Euripedem et loquatur / et cupiat Laius? quid deniq; homines doctissimi / et summi poete de seipsis et carminibus edant et cantibus? Fortis vir in summa re pub. cognitus que de iuuenum amore scripsit Alceus? nam M. nacreontis quidem tota poesis est amatoria. Maxime vero omnium flagrans amore Rhoginum / Phibicū apparet ex scriptis atq; horum oīm libidinosos esse amores videmus. phī summis exorti / et auctore quidem Platone. quē non iniuria Dicearchus accusat / qui amorī auctoritatem tribuerit. Stoici vero et Sapientem amaturum esse dicunt. et amorem ipsū conatum amicitie faciende / et pulchritudinis specie definiunt. Qui si quis est ī rerum natura sine sollicitudinē / sine desiderio / sine cura / sine suspirio / sit sane. vacat enim omni libidine. Nec autem de libidine oratio est. Sin autem est aliquis amor! vt est certe qui nihil aliū sit aut non multum ab insania! qualis in leucadia est / si quidem sit quisq; deus cui ego sim cure! ad id erat diis omnibus curandum quemadmodū hic fruatur voluptate amatoria. Heu me infelicē nichil verius. probe et ille. sanus ne es! qui temere lamentare? sic insanus videtur etiam suis esse. At quas tragedias effecit? et Appollo sancte fer opem. teq; omnipotens neptune inuoco. nol q; adeo venti. mundum totum se ad amorem suum subleuandū conuersurū putat. venerem vnā excludit / vt iniquam. Nam quid ego te appellē venus? eam pre libidine negat curare quicq; Quali vero ipse non propter libidinē tanta flagitia et faciat / et

dicat. Sic igitur affectio / hec adhibenda orō est / vt et illud quod
cupiat ostendat q̄ leue / q̄ contemnendum / q̄ nihil sit oīno / q̄ fa-
cile / vel aliunde / uel alio modo perfici / vel oīno negligi possit.

Adducendus etiā est nonnunq̄ ad alia studia / sollicitudines /
curas / negotia / loci deniq; mutationem / tanq̄ egroti non conua-
lescentes. sepe curandus est etiam nouo quodā amore . veterem
amorem / tanq̄ clauo clauum eitiendum putant. Maxime aut ad
monendus quantus sit fruor amoris. Omnibus ei ex aī pertur-
bationibus est profecto nulla vehementior. vt si iā ipsa illa accu-
sare nolis / stupra dico / et corruptelas / et adulteria / incesta deni-
q; / quorum omniū accusabilis est turpitudine / sed vt hec omittas
perturbatio ipsa mentis in amore feda per se est. Nā (vt illa pre-
teream que sunt furoris) hec ipsa per sese / quā habent leuitatem
que videntur esse mediocria / iniurie / suspiciones / inimicitie / in-
ducie / bellum / pax rursum / incerta hec si postules ratione certa
facere / nihilo plus agas / q̄ si des operam vt cum rōne insanias
Nec inconstantia mutabilitasq; mentis quē nō ipsa prauitate de-
terreat. Est enim illud quod in omī perturbatione dicitur demō-
strandum / nullam esse nisi opinabilem / nisi iudicio susceptā / nisi
voluntariā. etenim si naturalis amor esset / et amarent oēs / et se-
per amarēt / et idem amarent. neq; aliū pudor / aliū cogitatio / ali-
um facietas deterreret. Ira vero que q̄diu perturbat animum /
dubitationem insanie non habet cuius impulsu existit etiam in-
ter fratres tale iurgium. quis homo te exuperauit vnquam gē-
tium impudentia / quis autem malitia te / nostri que sequuntur.
alternis enim versibus intorquetur inter fratres grauissime cō-
tumelie / vt facile appareat Atrēi filios esse / eius qui meditatur
penam in fratrem nouam. Maior mihi moles / maius miscendū
malum / qui illius acerbum cor confundam / et cōprimam. Que
igitur he erunt moles / audi Thieste ipsū. hortatur me frater
vt meos malis miser manderē natos. eorumq; viscera apponit.
Quid est ei quo nō progrediatur eorū ira / quo furor. Itaq; ira-
tos proprie dicimus exisse de potestate / idest de cōsilio / de rōne /

de mente. Florum enim potestas in totū animum esse debet, iis
aut subtrahendi sunt ei / in quos impetū conātur facere / dum se
ipsi colligant. Quid est aut seipsum colligere / nisi dissipatas ani
partes rursum in suum locū cōgerere / aut rogandi / orandiꝫ sunt
ut si quā habent vlciscendi vim / differant in tempus aliud / dum
deferuescat ira. deferuescere autem certe significat ardorem ani
mi inuita ratōne excitatum. ex quo illud laudatur Archite / qui
cum Villico / factus esset iratior / quo te modo (inquit) accepisse
nisi iratus essem? Vbi sunt ergo isti qui iracundiam vtilem di
cuntur? pōt utilis esse insania? aut naturale quicquid esse pōt et se
cundū naturam / quod sit repugnante rōne? Quomō aut si natu
ralis esset ira / aut aliū alio magis iracundus esset / aut finē hēret
priusquam esset vlla vlciscendi libido? aut quemquam peniteret quod se
cisset per irā? Ut Alexandrū regem videmus. qui cū intermissis
Clytū familiārē suū / vix a se manus abstinuit / tanta vis fuit pe
nitēdi. Quibus cognitis / quis est qui dubitet quī hic quoque mo
tus ani sit totus opinabilis at voluntarius? Quis enī dubitarit /
quī egrotationes ani (qualis est avaritia / glorie cupiditas) ex eo
quod magni existimetur ea res / ex qua animus egrotat / oriatur
Vnde intelligi debet perturbationem quocumque omnem esse in opi
noine. Et si fidentia idest firma animi consilio scientia quedā est /
et opinio grauis non temere assentientis / metus quoque est diffi
dentia expectati / et impendentis mali. Et si spes est expectatio bo
ni / mali expectationem esse necesse est metū. Ut igitur metus /
sic relique perturbationes sunt in malo. Ergo ut constantia sci
entiae / sic perturbatio erroris est. Qui autem natura dicuntur
iracundi / aut misericordes / aut inuidi / aut tale quid / eis sunt cō
stituti quasi mala valitudine animi. Sanabile est tamen ut So
crates dicit cum multa in conuentu vitia collegisset / in eum zo
phirus qui se naturam cuiusque ex forma perspicere profitebatur
derisus est a ceteris / qui illa in Socrate vitia non agnoscerent /
ab ipso aut Socrate subleuatus / cum illa sibi signa esse / sed ratio
ne ab se deiecta diceret. ergo ut optima quisque valitudine affec
tus / potest videri ut natura ad aliquem morbum procliuior / sic

animus alius ad alia vitia est propēior. Qui autē nō natura! sed culpa vitiosi esse dicuntur / eorum vitia constant e fallis opinio-
nibus rerum bonarū et malārū / vt sit alius ad alios motus per-
turbationesq; procliuior. Inueteratio aut vt in corporibus / egri-
us depellitur / sic in animis perturbatio. Citiuſq; repētius ocu-
lorum tumor sanatur / q̄ diuturna lippitudo depellitur.

Ca. vii. Epilogus superiorum quattuor disputationum.

Ed cognita iam causa perturbationum (que omnes ori-
untur ex iudiciis opinionum / et voluntatibus) sit iam
huius disputationis modus. Scire aut nos oportet / co-
gnitis quoad possunt ab homine cognosci / bonorū et malorum
finibus / nihil a philosophia posse aut maius / aut vtilius opta-
ri / q̄ hec que a nobis hoc quatruiduo disputata sunt. Morte enim
contempta / et dolore ad patiundum leuato! adiunximus sedatio-
nem egritudinis. qua nullum homini malum maius est. Et si ei
omnis aī perturbatio grauis est / nec multum differt ab amen-
tia / tamen ita ceteros cū sunt in aliqua perturbatōe aut metus /
aut letitie / aut cupiditatis cōmotos mō et perturbatos dicere so-
lemus. At eos qui se egritudini dēdiderunt. miseros / afflictos /
erumnosos / calamitosos. Ita q; nō fortuito factū videtur / s; a te-
rōne propositū / vt separatim de egritudine / et ceteris perturba-
tionibus disputaremus. In ea est ei fons miseriarū! et caput. s; et
egritudinis! et reliquorum anī morborū / vna sanatio est / om-
nes opinabiles esse / et voluntarios. Ea q; re suscipi / quod ita re-
ctum esse videatur. hunc errorem quasi radicem malorum oīm!
stirpitus phia se extracturā pollicetur. Demus igitur nos huic
excolendos paciamurq; nos sanari. His enī malis insidentibus /
non modo beati / sed ne sani quidē esse possumus. Aut igitur ne
gemus quicq; rōne confici / cum contra nihil sine rōne recte fie-
ri possit / aut cum phia ex rōnum collatione constet ab ea si et bo-
ni / et beati volumus esse oīa adiumenta / et auxilia petamus be-
ne beateq; viuendi.

M. T. C. Tusculanarū questionū Liber quartus / cōcludens
Sapientem / summa perfectaq; sapiā cōstitutū omī pertu-
batione animi vacare debere finit feliciter.

M. T. C. In Tusculanarum disputationum librum quin-
tum Prologus.

VINTVS hic dies Brute finē faciet Tu-
sculanarum disputationum. Quo die est a no-
bis ea de re quā tu ex omnibus maxime pro-
bas / disputatum. Placere enim tibi admodū
sensi / et ex eo libro quem ad me accuratissime
scripsisti / et multis sermonibus tuis / virtutē
ad beate viuendū seipsa esse contentā. Quod etsi difficile est pro-
batu propter tam varia et tam multa tormenta fortune / tale ta-
men est / vt elaborandū sit / quo facilius probetur. Nichil est. n.
oīm que in phiā tractantur / quod grauius / magnificentiusq; di-
catur. Nam cum ea cā implerit eos qui primi se ad phiē studiū
contulerunt / vt oībus rebus posthabitis totos se in optime vite
lītu exquirendo collocarent / profecto spe beate viuendi tantā ī
eo studio curam / operamq; posuerunt. Quod si ab hīs inuenta
et perfecta virtus est / etsi presidii ad beate viuendū in virtute la-
tis est / quis est / qui non preclare et ab illis positam / et a nobis
suscep tam operam philozophandi arbitretur ? Sin autē virtus
subiecta sub varios incertosq; casus famula fortune est / nec tan-
tarum virium est vt seipsa ducatur / vereor ne non tam virtutis
fiducia nitendum nobis ad spem beate viuendi / q̄ vota facienda
videantur. Equidem eos casus in quibus me fortuna vehemen-
ter exercuit mecum ipse considerans / huic incipio snē diffidere
interdum et humani generis imbecillitatem / fragilitatemq; ex-
timecere. Vereor enim ne natura cum corpora nobis infir-
ma dedit et usq; et morbos insanabiles / et dolores intolerabiles ad-
iunxisset / animos quoq; dederit et corporum doloribus cōgru-
entes / et separatim suis angoribus et molestiis implicatos. Sed

in hoc me ipse castigo / quod ex aliorum / et ex nrā fortasse molli-
cia / non ex ipsa virtute / de virtutis robore existimo. Illa! n. (si
modo est vlla virtus / q̃ dubitationem auunculus tuus (Brute)
sustulit) oīa que cadere in hominem possunt / subter se habet. ea-
q̃ despiciens calus contemnit humanos. culpaq̃ omni carens /
preter se ipsam nihil censet ad se pertinere. Nos autē omnia ad-
uersa tum venientia metu augentes / tum merore presentia / re-
rum naturam / q̃ errorem nostrum damnare malumus. Sed
et huius culpe / et ceterorum vitiorum / peccatorumq̃ nostrorū
omnis a phīa petenda correctio est. cuius in finem cū a primis
temporibus etatis nostra voluntas / studiumq̃ nos compulisset
his grauissimis calibus / in eundē portum ex quo eramus egres-
si! magna iactati tempestate confugimus. O vite phīa dux. O
virtutis indagatrix / expultrixq̃ vitiorūq̃. quid non modo nos /
sed omnino vita hominum sine te esse potuisset? Tu vires pe-
peristi. tu dissipatos homines in societate vite conuocasti. tu eos
inter se primo domiciliis / deinde coniugiis / tū litterarū / et vo-
cū cōmunionē iūxisti. Tu iuentrix legū / tu magistra morū / et
discipline fuisti. ad te confugimus. a te opem petimus. tibi nos
vtātea magna ex parte / sic nunc penitus / totosq̃ tradimus. Est
autem vnus dies bene et ex preceptis tuis actus / peccanti imor-
talitati anteponendus. Cuius igitur potius opibus vtamur / q̃
tuis / que et vite tranquillitatem / largita nobis es / et terrorem.
mortem sustulisti? At phīa quidem / tantum abest / vt proinde ac
de hominum est vita merita / laudetur / vt a plerisq̃ neglecta / a
multis etiā vituperetur. Vituperare quisq̃ vite parētem / et hoc
parricidio se iquinare audet / et tam impie ingratus eē / vt eam
accuset quā vereri deberet / etiam si minus percipere potuisset.
Sed vt opinor hic error et hec indoctorū animis offusa cali-
go est / quod tam longe retro respicere nō possunt / nec eos a qui-
bus vita hominum instructa primitus sit / fuisse phōs arbitran-
tur. quā rem antiquissimam cum videamus / nomē tamē esse cō-
fitemur recēs. Nam sapientiā quidem ipsā quis negare pōt / nō

modo re esse antiquam / verumetiam nomine / que diuinarū /
humanarumq; rerum / tum iniciorum / causarūq; cuiusq; rei cog
nitione hoc pulcherrimū nomen apud antiquos assequabatur .
Itaq; et illos vii. qui a grecis sophon / sapientes a nostris et ha
bebantur / et nominabantur / et multis ante seculis ligurgū cu
ius temporibus Homerus etiā fuisse ante hanc urbem conditam
trahitur / etiā Heroicis etatibus Ulixem / et Nestorē accepimus
et fuisse / et habitos esse sapientes . Nec vero Athlas sustinere ce
lum / nec Prometheus affixus caucaso . nec stellatus Cepheus /
cum vxore / genero . filia traderetur / nisi celestium diuina cog
nitio / nomen eorum ad errorem fabule traduxisset . A quibus du
cti deinceps omnes qui in rerum contemplatione studia pone
bant / sapientes et habebantur / et noīabantur . Idq; eorum nomē
vīq; ad Pythagore manauit etatē . Quem vt scribit Platonis au
ditor Ponticus Erachides / vir doctus imprimis Philontem fe
runt venisse / eumq; cum Leonte principe Philiasiorū docte et
copiose disseruisse quedam . Cuius ingenū / et eloquentiam cum
admiratus esset Leon / quesuisse ex eo qua maxime arte confi
deret . ad illum artē quidem se scire nullam / sed esse phūm . Ad
miratum leontem nouitatem noīs / quesuisse qui nā essent phi
et quid inter eos / et reliquos interesset . Pythagorā autē respōdī
se / similem sibi videri vitam hoīm / et mercatum eū qui habere
tur maxio ludorū apparatu totius gretie celebritate . Nā ut illic
alii a corporibus exercitatis gloriam / et nobilitatē corone pete
rent / alii emendi / aut vendendi questu et lucro ducerentur / esset
aut quoddam genus eorum / idq; vel maxime ingenuū / qui nec
plausum / nec lucrum quærerēt / sed visendi cā venirēt / studioseq;
perspicerēt quid ageretur / et quō . itē nos quasi mercatus quedā
celebritate ex vrbe aliqua / sic in hanc vitā ex alia vita / et natura
profectos / alios glorie seruire / alios pecunie / raros esse quosdā
qui ceteris oībus pro nihilo habitis / rerū naturam studiose / in
tuerentur / hos se appellare sapiētie studiosos / idest phōs . Et vt
illic liberalissimum esset spectare nihil sibi acquirentem / sic i vi

ta longe omnibus studiis contemplationem rerū / cogitationēq;
prestare. Nec vero Pythagoras noīs solum inuentor / s; rerum
etiā ipārum amplificator fuit. Qui cum post hunc Phylasium
sermonē in ytaliā venisset / exornauit eā greciā que magna di-
cta est / et priuatim / et publice prestantissimis et institutis et arti-
bus. cuius de disciplina aliud tempus fuerit fortasse dicendi. S; ab antiqua phia vlq; ad Socratem / qui Archelaum anaxagore
discipulum audierat / numeri / motusq; tractabatur. Et vnde om-
nia orirentur / que ve recederent. Studioseq; ab iis lyderum ma-
gnitudines / interualla / cursus inquirebantur / et cuncta celestia
Socrates aut primus phiam deuocauit e celo / et in vrbibus col-
locauit / et in domus etiam introduxit. Et coegit de vita / et mo-
ribus / rebusq; bonis / et malis querere. Cuius multiplex ratio
disputandi / rerumq; varietas / et ingenii magnitudo / Platonis
memoria et litteris consecrata / plura genera effecit dissentientiu
phorum / e quibus nos id potissimū cōsecuti sumus / quo Socra-
tem vsum arbitrabamur / vt nostrā ipi sniam tegeremus. errore
alios leuaremus. et in omni disputatione quid esset simillimum
veri quereremus. Quem morē cū Carneades acutissime / copio-
sissimeq; tenuisset / fecimus et nos alias sepe / et nuper in Tuscu-
lano / vt ad eam consuetudinem disputaremus. Et quadridui qui-
dem sermonem superioribus ad te perscriptum libris misimus
Quinto autem die cum eodem in loco cōsedissemus / sic est pro-
positum de quo disputaremus.

M. T. C. Tusculanarum disputationum Liber quintus / dis-
serens virtutem satis esse ad beate viuendum feliciter incipit
Ca. primum probat ex dictis in superiore libro virtutem la-
tis posse ad beate viuendum.

Auditor.

On mihi videtur ad beate viuendum satis posse virtutē.

Marcus! At hercule Bruto meo videtur / cuius ego iudi-
cium (pace tua dixerim) longe antepono tuo. M. Non dubi

to. nec id nunc agitur! tu illum quæsum ames. sed de hoc quod mihi dixi videri / quale sit. De quo a te disputari volo. M. Nempe negas ad beate viuendum satis posse virtutem? M. Prorsus nego. M. Quid ad recte / honeste / laudabiliterque! postremo ad bene viuendum / satis ne est prelidii in virtute? M. Certe satis. M. Potes igitur aut qui male viuat non eum miserum dicere / aut quem bene fateare / eum negare beate viuere? M. Quid ni possum? nam etiam in tormentis recte / honeste / laudabiliter / et ob eam rem bene viui potest / dummodo intelligas quid nunc dicam bene. dico enim constanter / grauitèr / sapienter / fortiter. hec etiã in Equuleum coniciuntur / quo vita non aspirat beata. M. Quid igitur? sola ne beata vita queso relinquatur extra hostium / limenque carceris / cum constantia / grauitas / fortitudo / sapientia / reliqueque virtutes rapiantur ad tortorem! nullumque recusent / nec supplicium. nec dolorem? M. Tu si quid es factururus / noua aliqua conquiras oportet. ista me minime mouent non solum quia peruulgata sunt! sed multo magis / quia tanquam leuia quedam vina nihil valent in aqua / sic stoicorum ista magis gustata / quam potata delectant. velut iste chorus virtutum in Equuleum impositus ymagine constituit ante oculos cum amplissima dignitate! ut ad eas cursum perrectura / nec eas beata vita a se desertas passura videatur. cum autem animum ab ista pictura / ymaginibusque virtutum ad rem / veritatemque traduxeris / hoc nudum relinquatur. Possit ne quis beatus esse quædiu torqueatur? Quobrem hoc nunc queramus. virtutes autem noli vereri ne expoliuntur! et querantur se a beata vita esse relictas. Si enim nulla virtus prudentia vacat / prudentia ipsa hoc videt / non omnes bonos esse etiam beatos. Multaque de. M. Mtilio regulo. Q. Scipione. M. Aquilo recordantur beatamque vitam si ymaginibus potius uti / quam rebus ipsis placet conantem ire in Equuleum retinet ipsa prudentia. negatque ei cum dolore et cruciatu quicquam esse commune. Marcus. Facile patior te istomodo agere / et si iniquum est prescribere mihi te quæmodum a me disputari velis. Sed quero vtrum aliquid actum

superioribus diebus / an nichil arbitremur? *M.* Actum vero est
aliquantulū quidem. *M.* Atqui si ita est / profligata iam hec / et
pene ad exitum adducta questio est. *M.* Quo tandem modo? *M.*
Quia motus turbulenti / iactationesq; aīorum incitati / et īpetu ī
considerato elate / rōnem omnem repellentes / vite beate nullam
partem relinquunt. Quis enim pōt mortē aut dolorē metuens
quorum alterū sepe adest / alterū semper impendet esse non mi-
ser? Quid si idem quod plerunq; fit paupertatē / ignominiā / in-
famiam timet? si debilitatē / cecitatem / si deniq; quod nō singulis
hominibus / sed potentibus populis sepe contigit seruitutē? pōt
ea timens esse quisq; beatus? Quid qui non mō ea futura timet
verunetiam fert / sustinetq; presentia? adde eadem exilia / luctus /
orbitates / qui rebus his fractus egritudīe eliditur / pōt tandē eē
non miserrimus? Quid vero illum quē libidinibus inflāmatū /
et furem videmus oīa rabide appetentē / cum inexplebili cu-
piditate quoq; affluentius voluptates vndiq; hauriat / eo graui-
us ardentiusq; sitientem / nonne recte miserrimū dixeris? Quid
elatus ille leuitate / inaniq; letitia exultans / et timere gestiens /
nonne tanto miserior / quanto sibi videtur beatiq;? Ergo vt hī
miseri / sic contra illi beati quos nulli metus terrent / nulle egrī-
tudines exedunt / nulle libidines incitant / nulle futeles letitie ex-
ultantes languidis liquefaciunt voluptatibus. Vt maris igitur
tranquillitas intelligitur / nulla ne minima quidem aura flac-
tus cōmouente / sic aī quietus et placatus status cernitur / quom-
perturbatio nulla est qua moueri queat. Quod si est qui vī for-
tune / qui omnia humana que cuiq; accidere possunt tolerabilia
ducat / ex quo nec timor eum / nec angor attingat / idemq; si ni-
hil concupiscat / nulla efferatur animi inani voluptate / quid est
cur is non beatus sit / et si hec virtute efficiuntur / quid ē cur vir-
tus ipsa per se non efficiat beatos. *M.* Atqui alterum dici nō
pōt / quin ii qui nihil metuāt nihil angantur / nihil cōcupiscant
nulla impotenti letitia efferantur / beati sint. Itaq; id tibi cōcedo
alterum autem iam integrum non est. *M.* Superioribus enim

disputationibus effectum est vacare omni animi perturbatione
sapientem. Nimirum igitur cōfecta res est. videtur enim ad exi-
tum venisse questio. *M.* Prope modum id quidem. *M.* Verun-
tamen mathematicorum iste mos est / non est phōrum. Nā geo-
metrie quom aliquid docere volunt / si quid ad eam rem perti-
net eorum que docuerunt / id sumunt pro cōcesso et probato / il-
lud mō explicant de quo ante nihil scriptū est. Philozophi quā-
cunq; rem habeant in manibus / in eam que conueniūt cōgerūt
oīa / et si alio loco disputata sunt. Quod ni ita esset / cur Stoicus
si esset questum satis ne ad beate viuendum virtus posset / mul-
ta diceret / cui satis esset respondere / se ante docuisse nihil bonū
esse / nisi quod honestum esset / hoc probato consequens esse bea-
tam vitam virtute esse contentam. et quō hoc sit cōsequens illi /
sic illud huic. vt si beata vita virtute contenta sit / nisi honestū q̃
sit / nichil aliud sit bonum. sed tamen non agunt sic. Nam et de
honesto / et de summo bono separatim libri sūt. et cum ex eo ef-
ficiatur satis magnam in virtute ad beate viuendum esse vim!
nihilominus hoc agunt separatim. Propriis enim / et suis argu-
mentis / et amonitionibus tractanda queq; res est / tanta prefer-
tim. Caue enim putes vllam in phīa vocem emissam clariorem
vllum ve eē phīe promissū vberius / aut maius. Nam quid pro-
fitetur? O dii boni perfecturam se qui legibus suis paruisset / vt
esset cōtra fortunam semper armatus / vt omnia presidia haberz
in se bene beateq; viuendi / vt esset semper deniq; beatus. Sed vi-
dero quid efficiat / tantisper hoc ipsum magni estimo quod pol-
licetur. Nam xerxes quidem refertus premiis omibus / donisq;
fortune / non equitatu / nō pedestribus copiis / nō nauium mul-
titudine / nō infinito pondere auri contentus / premium propo-
suit qui inuenisset nouam voluptatē. qua ipse nō fuit cōtentus.
Neq; enī vnq; finem inueniet libido. Nos vellē premio elicere
possemus qui nobis aliquid attulisset / quo hec firmitus credere
mus. *Auditor.* Vellem id quidem. sed habeo paululū quod
requiram. Ego enim assentior eorū que poluisti alterū alteri cō

sequens esse / vt quemadmodū si quod honestū sit / id solū sit bonum / sequatur vitā beatā virtute cōfici. sic si vita beata ī virtute sit / nihil esse nisi virtutē bonū. Sed Brutus tuus auctore Aristone / et Anthiocho nō sentit hoc. putat enī etiā vt sit bonū aliquid preter virtutem.

Ca. ii. Differit utrū aliquid sit preter virtutem bonū. An beata vita solā virtute conficitur.

Marcus.

Vid igitur? Contra Brutum ne me dicturum putas? M.

Tu vero vt videtur. nam prefinire non est meū. M. quid cuiq; igitur consentaneum sit / alio loco. Nam ista mihi et cū anthiocho sepe / et cum Aristone nuper (quom Athenis Imperator apud eum diuersarer) dissensio fuit. mihi enim non videbatur quīquā esse beatus posse / quom in malis esset. In malis autē sapientem esse posse / si essent vlla corporis / aut fortune mala. dicebantur / hec que scripsit etiā Anthiochus locis pluribus virtutem ipsā per se beatā vitā efficere posse / neq; tamē beatissimā deinde ex maiore parte plerasq; res noīari. etiā si que pars abesset. vt vires / vt valitudinē / vt diuitias / vt honorē / vt gloriā. que genere / nō numero cernerētur. Itē beatā vitā etiā si ex aliqua parte claudicaret / tamē ex multo maiore parte optinere nomē suū. Hec nunc enucleare nō ita necesse ē. quanq; nō cōstantissime dici mihi videntur. Nā et quī beatus est / nō intelligo quid requirat vt sit beatior. Si est enī quod desit / ne beatus quidē est. Et q; ex maiore parte vnamq; rem appellari / spectariq; dicunt / ē vbi id istomodo valeat. Cum vero tria genera malorum esse dicant / qui duorū generū malis omnibus vrgeatur / vt oīa aduersa sint in fortuna / oībus oppressum corpus / et confectum doloribus / huic paululū ne ad beatā vitā deesse dicemus / nō mō ad beatissimā? hoc illud est quod Theophrastus sustinere non potuit. Nam cum statuisset verbera / tormenta / cruciatus / patrie euerfiones / exilia / orbitates / magnam vim habere ad male / misereq; viuendum. non est ausus elate / et ample loqui / cum humiliter /

demilleq; lentiret. Qz bene nō queritur / cōstāter quidē certe. Ita
q; mihi placere non solet consequentia reprehēdere / cum prima
cōcelleris. Hic aut elegātissimus oīm phōrum et eruditissimus
non magnopere reprehenditur / quom tria genera dicit bonorū
Vexatur aut ab omnibus primū in eo libro quē scripsit de vita
beata. in quo multa disputat. Qz obrem is qui torqueatur / qui
crucietur / beatus esse non possit. In eo etiā putatur dicere in ro
tam / idest genus quoddam tormenti apud grecos / beatā vitam
non ascendere. Nonulq; id quidem dicit oīno / sed que dicit idem
valent. Pollum igitur cui concesserī in malis esse dolores corpo
ris / in malis naufragia fortune / huic succensere dicenti / nō oēs
bonos esse beatos / cum in omnes bonos ea que ille in malis nu
merat / cadere possint. Vexatur idē Theophrastus / et libris /
et scholis oranium phōrum / quod in Calistene suo laudari il
lam sententiam. Vitam regit fortuna / non sapiā. Negant ab vl
lo phō quicq; dictum esse languidius. Recte id quidem / s; nihil
intelligo dici potuisse constantius. Si enim tot sunt in corpore
bona / tot extra corpus in casu atq; fortuna / nonne consentaneū
est plus fortunam que dominā rerum sit et externarū et ad cor
pus pertinentium q; consiliū valere. An malumus Epicurū
imitari / qui multa preclare sepe dicit. Qz enim sibi cōstanter cō
uenienterq; dicat / non laborat. Laudat tenuem victum. Phī id
quidem. Sed si Socrates aut Aristhenes diceret non is qui fi
nem bonorum voluptatem esse dixerit. Negat quemq; iocunde
posse viuere nisi idem honeste / sapiēter / iusteque viuat. Nihil gra
uius / nihil phīa dignius / nisi idem hoc ipsum honeste / sapienter
iuste / ad voluptatem referret. Quid melius q; fortunam exiguā
interuenire sapienti. Sed hoc is ne dicit qui cum dolorem non
modo maximum malum / s; solum malum etiam dixerit. quom
toto corpore opprimi possit doloribus acerrimis / tū quem ma
xime contrā fortunam gloriatur. Quod idem melioribus
etiam verbis metrodorus. Occupaui te (inquit) fortuna / atq; ce
pi / omnesq; aditus tuos interclusi / vt ad me aspirare nō posses.

Preclare si Aristochus aut si Stoicus Zenon diceret / qui nisi quod
turpe esset / nihil malum duceret. Tu vero Metrodore qui omne
ne bonum in visceribus / medullisque condideris / et definieris / sum-
mum bonum firma corpori affectione / explorataque spe contineri
fortune aditus conclusisti / quomodo enim isto bono iam expo-
liari potes? Atqui his capiuntur imperiti. et propter huiusmodi
sententias istorum hominum est multitudo. Accute autem disputantis
illud est / non quid quisque dicat / sed quid cui dicendum sit / videre
velut in ea ipsa sententia (quam in hac disputatione suscepimus) omnes
bonos semper beatos volumus esse. Quos dicam bonos / per-
spicuum est. Omnibus enim virtutibus instructos / et ornatos
tum sapientes / tum viros bonos dicimus. Videamus qui dicendi
sint beati. Equidem hos existimo / qui sint in bonis / nullo adiun-
ctos malo. Neque vlla alia huic verbo cum beatum dicimus sub-
iecta notio est / nisi secretis malis omnibus cumulata bonorum
complexio. hanc assequi virtus si quicquam preter ipsam boni est /
non potest. Aderit enim malorum si mala illa dicimus turba que-
dam paupertas / ignobilitas / humilitas / solitudo / amissio suorum
graues dolores corporis / perdita valetudo / debilitas / cecitas / in-
teritus patrie / exilium / seruitus. Denique in iis tot / et tantis atque
etiam plura possunt accidere / potest esse sapiens. Nam hec casus
importat / qui in sapientem potest occurrere. et si ea mala sunt /
quis potest prestare semper sapientem beatum fore / cum vel in om-
nibus his vno tempore esse possit. Non igitur facile conce-
do neque Bruto meo / neque communibus magistris / nec veteribus
illis Aristoteli / Speusippo / Xenocrati / Palemoni / ut cum ea que
supra enumeravi / in malis numerent / iidem dicant semper be-
atum esse sapientem. Quos si titulus hic delectat insignis / et
pulcher / Pythagora / Socrate / Platone / dignissimus / inducant
animum illa quorum splendore capiuntur / vires / valetudinem
pulchritudinem / diuitias / honores / opes contemnere. eaque que iis
contraria sint pro nichilo ducere. tum poterunt clarissima voce
profiteri / se neque fortune impetu / nec multitudinis opinione / nec

dolore / nec paupertate terreri. Cuncta sibi in se esse posita . nec
esse quicquam extra suam potestatem / quod ducant in bonis. Nec
hinc et hec loqui que sunt magni cuiusdam et alti viri / et eadem
que vulgus in malis et bonis numerare / concedi nullomodo po-
test. Qua gloria commotus Epicurus exoritur . cui etiam si
displicet / videtur semper sapiens beatus . hic dignitate huius sen-
tentie capitur . sed nunquam id diceret / si ipse se audiret . Quid est . n.
quod minus conueniat / quam ut is qui vel limum / vel solum
malum dolorem esse dicat / idem censeat quam hoc suaue est tum /
quom dolore crucietur dicturum esse sapientem . Non igitur ex
singulis vocibus philosophi spectandi sunt / sed ex perpetuitate atque con-
stantia. Auditor. Adducis me ut tibi assentiar . sed tua quoque
vide ne desideretur constantia . Marcus . Quo nam modo . M.
Quia legi tuum nuper quartum de finibus / in eo michi vide-
bare contra Catonem disserens hoc velle ostendere / quod michi
quidem probatur inter zenonem / et Peripateticos nihil preter ver-
borum nouitatem interesse. Quod si ita est / quid est cause / quin
zenonis rationi consentaneum sit / satis magnam vim in virtute esse
ad beate viuendum . liceat idem Peripateticis dicere . Rem enim
opinor spectari oportere . non verba . M. Tu quidem tabellis ob-
signatis agis mecum . et testificaris quid dixerim aliquando aut
scripserim cum aliis / istomodo qui legibus impositis disputant
Nos in diem viuimus . quodcumque nostris aios probitate percul-
sit / id dicimus . Itaque soli sumus liberi . Veruntamen quoniam de
constantia pauloante diximus non ego hoc loco id querendum
puto . verum ne sit / quod zenoni placuerit / quodque eius auditori
Aristoni / bonum esse solum quod honestum esset . Sed si ita esset /
tum totum hoc beate viuere in vna virtute poneret.

Ca. iii. Concludit omnes sapientes beatos esse / ex eo quod bonis
animi / id est virtute (quod est beatum esse) perfruuntur.

Vare demus hoc sane Bruto / ut sit beatus semper sapiens quod
sibi conueniat / ipse viderit . Gloria quidem huius finis quis
est illo viro dignior . Nos tamen teneamus ut sit idem beatissimus.

Et si xenofio eius aduena quidam et ignobilis verborū opifex /
insinualle se in antiq̃ phiam videtur huius inie grauitas a Pla-
tonis auctoritate repetatur / apud quem orō sepe vsurpata ē / vt
nihil preter virtutē diceretur bonū. velut in Gorgia / Socrates.
quom esset ex eo quelitū Archelaū Perdice filiū / qui tum for-
tunatissimus haberetur / nonne beatū putaret? haudscio inquit.
nunq̃ enim cum eo collocutus sum. An tu aliter id scire nō po-
tes? nullomodo. Tu igitur ne de Persarum quidem rege mag-
no potes dicere / beatus ne sit? An ego possim / quom ignorē / q̃
sit doctus? q̃ vir bonus? Quid tu in eo sitam vitam beatam pu-
tas? Ita prorsus existimo bonos / beatos / improbos miseros.
Miser ergo Archelaus? certe si iniustus. videtur ne omnem hic
beatam vitā in vna virtute ponere? Quid vero ī Epitaphio quo
modo idem? Nam cui viro (inquit) ex seipso apta sunt omnia que
ad beate viuendum ferunt / nec suspensa aliorum / aut bono casu
aut cōtrario / pendere ex alterius euentis / et errare coguntur. hic
optime viuendi ratio comparata est. Hic est ille moderatus / hic
fortis / hic sapiens / hic et nascentibus / et cadentibus cum reli-
quis commodis / tum maxime liberis parebit. et obediet precep-
to illi veteri. Neq̃ enim letabitur vnquam / nec merebit nimis /
quod semper in seipso omnem spem reponet sui. Ex hoc igi-
tur Platonis quasi quodam sancto / Augustoq̃ fonte / nostra om-
nis manabit oratio. vnde ordiri rectius possimus / q̃ a commu-
ni parente natura / que quicquid genuit / non modo animal / sed
etiam quod ita ortum esset e terra vt stirpibus suis niteretur / in
suo quodq̃ genere perfectum esse voluit. Itaq̃ et arbores et vi-
tes / et ea que sunt humiliora / neq̃ se tollere a terra altius pos-
sunt / alia semper virent. alia hieme nudata / verno tempore te-
pescata frondescunt. neq̃ est vllum quod non ita vigeat interio-
re quodam motu / et suis in vnoquoq̃ seminibus iclusis / vt aut
flores / aut fruges fundat / aut baccas. Omniaq̃ in omnibus quā-
tum in ipsis sit / nulla vi impediēte perfecta sint. Facilius ve-
ro etiam in bestiis! (q̃ iis sensus a natura est datus) vis ipsius

nature perspici pōt. Namq; alias bestias nantes aquarum incol-
las esse voluit. alias volucres celo frui libero. serpētes quādam
esse gradientes. Earumiparum partim solinagas / parti cōgrega-
tas. Immanes alias / quāsdā vero cucures / nōnullas abditas / ter-
raq; tectas. Atq; earum queq; suū tenens munus / cum in dis-
paris animantis vitam transire nō possit / manet in lege natu-
re / et vt bestiis aliud alii precipui a natura datum est / quod suū
queq; retinet / nec discedit ab eo / sic homini multo quidem pre-
stantius. et si prestantia debent ea dici que non habent aliquā cō-
parationem. humanus autem animus decerptus ex mente diui-
na / cum alio nullo nisi cum ipso deo si hoc fas est dictu compa-
rari pōt. Sic igitur si est excultus / et si eius acies ita curata est /
vt ne cecaretur erroribus / sit perfecta mens idest absoluta ratio
quod est idem virtus. Et si omne beatum est cui nihil deest / et q;
in suo genere expletum / atq; cumulatū est / idq; virtutis ē pro-
priū / certe omnes virtutis compotes beati sūt. et hoc quidem
michi cum Bruto conuenit. Idem cum Aristotele / xenocrate /
Speusippo / Palemone. Sed michi videntur etiam beatissimi.
quid enim deest ad beate viuendum ei qui confidit suis bonis /
aut qui diffidit / beatus esse qui potest / aut diffidat necesse ē qui
bona diuidit tripartito. qui enim poterit aut corporis firmitati
aut fortune stabilitati confidere. Atqui nisi et stabili / et fixo / et
permanente bono / beatus esse nemo potest. Quid ergo eiusmo-
di istorum est / vt mihi Lachonis dictum in hos cadere videatur
qui gloriāti cuidam mercatori quod multas naues in omnem
oram marinam dimisisset / nō sane optabilis quidē ista (inquit)
rudentibus apta fortuna. An dubium est quin nihil sit habē-
dum in eo genere quod vita beata complectitur / si id possit amit-
ti. Nichil enim inueterare scire nichil extinguī / nichil cadere de-
bet eorum / in quibus vita beata consistit. Nam qui timebit ne
quid ex his deperdat / beatus esse non poterit. Volumus enim
eum qui beatus sit tutum eē inexpugnabilē / septū / atq; munitū
non vt paruo metu peditus sit / sed vt nullo. Vt enim innocēs

is dicitur / non qui leuiter nocet / sed qui nihil nocet / sic sine me-
tu is habendus est / non qui parua metuit / sed qui omnino me-
tu vacat. Que est enim alia fortitudo nisi animi affectio / cum i
adeundo periculo / et labore / ac dolore patiens tū procul ab om-
ni metu? Atq; hec certe non ita se haberent / nisi omne bonum
in vna honestate consisteret. Qui autem illam maxime optatam
et expeditam securitatem (securitatem autem nunc appello vacu-
itatem egritudinis / in qua vita beata posita est) habere quisquā
potest / cui aut adsit / aut adesse possit multitudo malorum. Qui
autem poterit esse celsus / et erectus / et ea que / homini accidere
possunt omnia parua ducens qualem sapientem esse volumus /
nisi omnia bona sibi in se posita censebit? An Lacedemonii Phi-
lippo minitanti per litteras se omnia que conarentur prohibe-
turum quesierunt / num sibi esset etiam mori prohibiturus?
Vir is quem querimus / non multo facilius tali animo reperi-
tur / q̃ ciuitas vniuersa? Quid ad hanc fortitudinem de qua lo-
quimur tēperantia adiuncta / que sit moderatrix omniū cōmoti-
nū / quid pōt ad beate viuendū deesse ei quē fortitudo ab egritu-
dine / et a metu vindicet / et temperantia tum a libidine auocet /
tum insolenti alacritate gestire non sinat? hec efficere virtutem
ostenderē / nisi superioribus diebus essent explicata. Atqui cum
perturbationes anī miserā / sedationes aut vitam efficiant beatā
duplex est rō perturbatiōis / sic quod egritudo / et metus i malis
opinatis / in bonorum aut errore letitia gestiens / libidoq; verse-
tur / cum hec oīa cum consilio et rōne pugnent / his tu iam gra-
uibus concertatiobus / tanq̃ iplis inter se dissidentibus / atq; di-
stractis / quem vacuū / solutū / liberū videris / hūc dubitabis bea-
tum dicere? Atqui sapiens semper ita affectus est. lēper igitur
sapiens beatus est. Atq; etiā omne bonum letabile est. Quod
aut letabile / id predicandum / et prefeferendum. quod tale autē /
id etiam gloriosum. Si vero gloriosum / certe laudabile. Quod
laudabile aut / profecto etiā honestū. quod bonū igitur id hone-
stum. Atq; que isti bona numerant / ne ipli quidē honesta dicūt.

Solum igitur bonū quod honestū. Ex quo efficitur / honestate
vna vitā contineri beatā. Non sunt igitur ea bona dicenda /
nec habenda / quibus abundante licet esset miserum. An dubitas
quin prestans valitudine / viribus / forma / acerrimis integerrimis
sensibus / adde etiam si libet / pernecitatem / et velocitatem /
da diuicias / honores / imperia / opes / gloriā / si fuerit is qui hec
habet iniustus / intemperans / timidus / ebeti ingenio / atque nullo
dubitas ne eum miserum diceres. Qualia igitur ista bona sunt
que qui habeat miserimus esse possit. Videmus ne ut aceruus
ex sui generis granis / sic beata vita ex sui similibus partibus ef-
fici debeat. Quod si ita est / ex bonis que sola honesta sunt / effi-
ciendum est beatum. Ea mixta ex dissimilibus si erunt / honestū
ex iis effici nihil poterit. Quo detracto quid poterit beatum in-
telligi. Etenim quicquid est quod bonum sit / id expetendum est
quod autem expetendum / id certe approbandum. quod vero ap-
probaris / id gratum / acceptumque habendum. Ergo etiam digni-
tas ei tribuenda est. Quod si ita est / laudabile sit necesse est. Bo-
num igitur omne laudabile. ex quo efficitur / ut quod sit hone-
stum / id sit solum bonum. Quod si ita tenebimus / multa erunt
que nobis bona dicenda sint. Omitto diuitias. quas cum quouis
quamuis indignus habere possit / in bonis non numero. Quod
enim est bonum / id non quouis habere potest. Omitto nobilita-
tem / famamque popularem / stultorum / improborumque consensu exci-
tatā. Nec que sunt minima / tamen bona dicantur necesse est. Cā-
diduli dentes / venusti oculi / color suauis / et ea que Anticlea Uli-
xi pedes abluens / lenitudo orationis / mollitudo corporis. ea si
bona ducemus / quid erit in philosophi grauitate / quam in vulgi opinione
stultorumque turba quid dicatur / aut grauius / aut grandius. An
enim stoici eadem precipua vel producta dicunt / que bona isti di-
cuntur. illi quidem sine his vitam beatam completi negant. Alii
autem sine his esse nullam putant. aut si sit beata / beatissimam cer-
te negant. nos autem volumus beatissimam / idque nobis Socratica
illa conclusione confirmatur. Sic ei princeps ille philosophie disserebat.

qualis cuiusque animi affectus esset: talem esse hominem. qualis
aut homo ipse esset / talem ei esse oronem. Orationi autem facta
similia. factis: vitam. Affectus autem animi in bono viro / laudabi-
lis. Et vita igitur laudabilis boni viri et honesta. Igitur quoniam
laudabilis. ex quibus honorum beatam vitam esse concluditur. Etenim
propter deorum atque hominum fidem parum ne cognitum est superioribus no-
stris disputationibus. an delectationis et otii columendi causa lo-
cuti sumus / sapientem ab omni concitatione animi quam perturbationem
voco semper vacare / semper in animo eius esse placidissimam pacem
Vir igitur temperatus / constans / sine metu / sine egritudine / si-
ne alacritate vlla / sine libidine / nonne beatus? ac semper sapiens
talis semper igitur beatus. Iam vero qui potest vir bonus non ad
id quod laudabile sit omnia referre que agit queque sentit? Refert
autem omnia ad beate viuendum. Beata igitur vita laudabilis.
nec quicquam sine virtute laudabile. Beata igitur vita virtute con-
ficitur. Atque hoc sic etiam concluditur / nec in misera vita quicquam
est predicabile / aut gloriandum / nec in ea que / nec misera sit / nec
beata. Est in aliqua vita predicabile aliquid / et gloriandum ac
preferendum / ut ait Epaminondas. consiliis nostris laus est at-
tonsa Lachonum. Ut Africanus / a sole exoriente supra meoti-
das Paludes / nemo est qui factis equiparare queat. Quod si be-
ata vita glorianda / et predicanda / et preferenda est / nihil est a-
liud quod predicandum / et preferendum sit. Quibus positis in-
telligis quid sequatur. Et quidem nisi ea vita beata est / que est
eadem honesta / sit aliud necesse est melius vita beata. Quod enim
erit honestum / certe fatebuntur esse melius. Ita erit beata vita
melius aliquid. Quo quid potest dici peruersus? Quid cum fa-
tentur satis magnam vim esse in vitiis ad miseram vitam / nonne
fatendum est / eandem vim virtutem esse ad beatam vitam? Contrario-
rum enim / contraria sunt consequentia. Quo loco quero quam
vim habeat libra illa Tritolai? qui cum in alteram lancem animi
bona imponat / in alteram corporis / et externa / tantum propendere
illam boni lancem putet / ut terram / et maria deprimat? Quid

ergo aut hunc prohibet / aut etiam xenocratem illū grauissimū
philozophorum exaggerantem tātopere virtutem / extenuantē
cetera et abiicientem / in virtute non beatam mō vitā / sed etiam
beatissimam ponere? Quod quidem nisi sit virtutū interitus cō
sequitur. Nam in quem cadit egritudo. in eundem metum cade
re necesse est. Est enim metus future egritudinis sollicita expect
tatio. In quem autem metus / in eundē formido / timiditas / pa
uor / ignauia. Ergo vt idem vincatur interdū necesse est nec pu
tet ad se preceptum illud Atrei pertinere / proinde ita parent se
in vita / vt vinci nesciant. Sic autem vincetur vt dixi. nec modo
vincetur / sed etiā seruiet. At nos aut virtutē semper liberam vo
lumus / sēper inuictā. que nisi sint / sublata virtus est. Atqui si i
virtute satis est presidii ad bene viuendū / satis est etiam ad bea
te. Satis est enim certe in virtute / vt fortiter viuamus. Si for
titer / etiam vt magno anīo / et quidem vt nulla re vnquā terrea
mur / sēperq; simus inuicti. Sequitur vt nihil peniteat / nihil de
sit / nihil obstat. Ergo oīa profluēt / absolute / prospere. Igitur
beate! Satis aut virtus ad fortiter viuendū pōt. satis ergo etiā ad
beate. Etenim vt stultitia etsi adepta est quod concupiuit / nunq̃
se tamen satis consecutam putat / sic sapiā semper eo cōtenta est
quod adest. neq; eam vnq̃ sui penitebit. Similem ne putas Cn.
Lelii vnum consulatum fuisse / et eum quidem cum repulsa. L.
Cinne quattuor sine repulsa? sic cum sapiens et bonus vir / qua
lis ille fuit / suffragiis preteritur / non populus a bono consule
potius / q̃ ille a bono populo repullam fert. Suffragiis preteri
tur. sed tamen vtrum malles te si potestas esset semel vt Lelium
consulem / an vt Cinnam quater? Non dubito tu quid sis respō
surus. Itaq; video cui cōmittam. non q̃uis hoc idem interroga
rem. Responderet enim alius fortasse / se non modo quatuor
consulatus vni anteponere / s; vnum diem Cinne multorum et
clarorum virorum totis etatibus. Lelius si digito quem attigis
set / penas dedisset. At Cinna college sui consulis Cnn. Octauū
precidi caput iussit. P. Crassi. Lulii / Cesaris nobilissimorū hos

minum quorum virtus fuerat domi militieque cognita. M. Antonii omnium eloquentissimi / quos eos audierim. C. Caesaris in quo mihi videtur specimen fuisse humanitatis / salis / suauitatis / leporis. Beatus ne igitur qui hos interfecit mihi contra non solum eo videtur miser quod ea fecit / sed etiam quod ita se gessit / ut ea facere ei liceret / etsi peccare nemini licet. Sed sermonis errore labimur id enim dicimus licere / quod cuique conceditur. Vtrum tamen beatior. C. Marius tum / cum Cimbrice victoriae gloriam cum collega Catullo communicauit pene altero Lelio. (nam hunc illi dico simillimum) an cum civili bello victor iratus necessariis Catulli deprecantibus / non semel respondit / sed sepe moriatur in quo beatior ille qui huic nefarie voci paruit / quam his qui tam scelerate imperauit. Nam cum accipere quam facere prestat iniuriam / tum morti iam ipsi aduentanti. Paulum procedere obuiam / quod fecit Catullus / quam quod Marius talis vir interitu sex suos obruere consulatus / et contaminare extremum tempus etatis. Duo de quadraginta annos / tyrannus Syracusanorum fuit Dionysius. quom quinquaginta et viginti nactus annos dominatum occupasset / qua pulchritudine urbem / quibus autem opibus preditam / seruitute oppressam tenuit ciuitatem. Atqui de hoc homine a bonis auctoribus sic scriptum accepimus / summam fuisse eius in victu temperantiam. In rebusque gerundis virum acrem / et industrium / eundem tamen maleficum natura / et iniustum. Ex quo omnibus bene veritatem intuētibus / videri necesse est miserimum. Ea enim ipsa que concupierat / ne tamen quidem cum omnia se posse censebat / consequebatur. Qui cum esset bonis parentibus / atque honesto loco natus / etsi id quidem alius alio modo tradidit / abundaretque equalium familiaritatibus et consuetudine propinquorum / haberet etiam more grecie quosdam adulescentes amore coniunctos / credebatur eorum nemini. sed iis quos ex familiis locupletum seruos delegarat / quibus nomen seruitutis ipse detraxerat / et quibusdam cum venis et feris barbaris curam corporis et custodiam committebat. Ita propter iniustam domiatus cupiditatem in

carcerem quodammodo ipse se incluserat. Quinetiam ne tonsori col-
lum committeret / tondere filias suas docuit. Itaque sordido atque an-
cillari artificio regie virgines / ut tonstricule / tondebant barbam
et capillum patris / et tamen ab hisiis / cum iam essent adule /
ferrum remouit. instituitque ut tondentibus vigilandum putami-
nibus barbam sibi et capillum adurerent. Cumque duas uxores
haberet / Aristomacham ciuem suam / Doridem autem Locren-
sem / sic noctu ad eas ventitabat / ut omnia specularetur et perseru-
taretur ante. ut cum fossa lata cubiculares lectos circumdedisset
eiusque fosse transitu ponticulo ligneo coniunxisset / eum ipsum cum
fores cubiculi clauderat / detorquebat. idemque cum in coibus sug-
gestis consistere non auderet / cotionari ex turri alta solebat. atque is
cum pilam ludere vellet (studiose enim id facitabat) tunicamque po-
neret / adolescentulo quem amabat tradidisse gladium dicitur. Hic
cum quidam familiaris iocans dixisset / huic quidem certe vitam com-
mittis / arrisissetque adolescens / utrumque iussit interfici. alterum quia
viam demonstrauisset interimendi sui / alterum quia dictum id risu
approbauisset. atque eo facto sic doluit / nihil ut tulerit grauius in
vita. Quem enim vehementer amarat / occiderat. Nec distrahuntur
in contrarias partes impotentium cupiditates. Quom huic ob-
secutus sis / illi est repugnandum. Quanquam hic quidem tyran-
nus ipse iudicauit quam esset beatus. Nam quom quidem ex eius
assentatoribus Damocles commemoraret in sermone copias eius
opes / maiestatem / dominatus / rerum abundantiam / magnifi-
centiam edium regiarum / negaretque unquam beatiorum quoniam fuisse
vis ne igitur inquit O Damocle quoniam te hec vita delectat ipse
eandem degustare et fortunam experiri meam / quom se ille cu-
pere dixisset / collocari iussit hominem in aureo lecto / strato pul-
terrino / textili stragulo / magnificis operibus picto. abacisque co-
plures ornauit argento auroque telato. Tum ad mensam eximia
forma pueros delectos iussit consistere. eosque nutum illius dili-
genter intuentes ministrare. Adierant vnguenta corone. incen-
debantur odores. Mense conquisitissimis epulis exiuebantur.

Fortunatus sibi Democles videbatur. In hoc medio apparatu
fulgētē gladiū e lacunari zeta equina appensū demitti iussit: vt
impēderat illius beati ceruicibus. Itaq; neq; pulchros istos mi-
nistratores aspiciebat: nec plenū artis argentū. nec manū porri-
gebat in menlā. Iam ipse defluebāt corone. Deniq; exorauit ty-
rannū / vt abire liceret: quod iā beatus nollet esse. Satis ne vide-
tur declarasse Dionysius nihil esse ei beatū / cui sēper aliquis ter-
ror impendeat. Atq; ei ne integrū quidē erat vt ad iustitiā remi-
graret: ciuib; libertatē / et iura redderet. his enī se adolescens
improvida etate irretierat erratis. eaq; omiserat: vt saluus eē nō
posset si sanus eē cepisset. Quātopere vero amicitias desideraret
(quarum infidelitatem extimescebat) declarauit in Pithagoreis
duobus illis: quorū quom alterū vadē mortis accepiss; alter vt
vadē suū liberaret: presto fuisset ad horā mortis destinatā: vt tinā
ego (inquit) tertius vobis amicus ascriberer. Qā huic erat mise-
rū carere cōsuetudine amicorū: societate victus: sermōe oīno fa-
miliari: hominī presertī docto a puero: et artibus ingenuis eru-
dito. Mulicorū vero perstudiosū. accepimus poetā etiā tragicū
q̄ bonū. nihil ad rē. In hoc enī genere (nescio quō pacto) magis
q̄ in aliis suū cuiq; pulchrū ē. Adhuc neminē cognoui poetā (et
mihi fuit cū Aquinio amicitia) qui sibi non optimus videretur
Sic se res habet. te tua / me delectant mea. S; (vt ad Dionysi-
um redeamus) omni cultu / et victu humano carebat. et viuebat
cū fugitiuis / cū facinorosis / cū Barbaris. neminē qui aut liber-
tate dignus esset: aut vellet omnino liber esse: sibi amicū arbitra-
batur. Num ego iam cū huius vita (quā tetrius / miserius /
detestabilius excogitare nihil possū) Platonis aut Archite vitā
cōparabo: doctorū hominū / et plane sapiētū. Ex eadē vrbe hu-
milē homūculū a puluere / et radio excitabo: qui multis annis
post fuit archimedē. Cuius ego questor / ignoratū a Syracula-
nis (cū eē oīno negarēt) septū vndiq; / et vestitū vepribus / et du-
metis indagauī sepulchrū. tenebā enī quosdā Senariolos quos
in eius monumento esse inscriptos acceperam: qui declarabāt in
sūmo sepulchro spherā esse politā cū chylindro. Ego aut cū oīa

collustrare oculis (est enim ad portas Agragianas magna frequē-
tia sepulchrorū) animaduerti columnellā nō multū e dūmis e-
minentē. in qua inerat sphere figura et chylidri, atq; ego statim
Syraculanis (erāt autē principes mecū) dixi: me illudiplū arbitra-
ri eē quod quererē. immili cū falcibus. multi purgarūt et ape-
ruerūt locū. Quo quom patefactus eēt aditus: ad aduersā balim
accessimus. Apparebat epigrāma exelis posterioribus artibus
versiculorū: dimidiatis fere. Ita nobilissia grecie ciuitas: quōdā
vero etiā doctissima: sui ciuis acutissimi monumētū ignorallet:
nili ab hoīe Arpinate didicisset. S; redeat vnde aberrauit or-
ratio. Quis est omniū / qui mō cū mulis (idest cū huānitate et
cū doctrina) habeat aliquod cōmertū: qui se nō hūc mathemati-
cū malit: q̃ illum tyrannū. Si vite modū / actionēq; querimus:
alterius mens rōnibus agitādis / exquirendisq; alebatur. cū cble-
ctatiōe sollertie: qui est vnus suauissimus paltus aīorū. Alteri-
us in cede et iniuriis cū et diurno et nocturno metu. Age cōfer
Democritū / Anaxagoram / Pithagorā. que regna: quas opes
studiis eorū / et delectatiōibus anteponas. Etenī que pars opti-
ma est in homine: in ea sitū esse necesse est illud quod queris op-
timū. Quid est autē in hoīe sagaci / ac bonā mēte melius. Eius
bono fruendū est igitur: si esse beati volumus. Bonū autē mētis
est virtus. Ergo hac beatā vitā cōtineri necesse est. hinc oīa que
pulchra / honesta / preclara sunt vt supra dixi. Sed dicendū idem
illud paulo vberius videtur. plena gaudiorū sūt. ex perpetuis
aut pleniq; gaudiis cū perspicuū sit vitā beatā existerē: sequitur
vt ea exiltat ex honestate. Sed ne verbis solū attingamus ea
que volumus ostēdere: proponēda quedā quasi mouentia sunt:
que nos magis ad cognitionē / intelligētiāq; cōuertāt. Sumatur
enī nobis quidā prestās vir: optimis artibus: isq; aīo parūper et
cogitatōe fingatur. Primū ingenio eximio sit necesse est. tardis
enim mentibus virtus nō facile cōmittitur. Deinde ad inuesti-
gādā veritatē studio incitato. Ex quo triplex ille animi fetus
exiltit. vnus in cognitiōe rerū positus: et in explicatione nature
alter in descriptiōe expetēdarū / fugiēdarūq; rerū in cōmuniōe

viuendi. tertius in iudicādo quid cuiq; rei sit cōsequēs! quid re-
pugnās. in quo inest omnis tum subtilitas differēdi: tū veritas
iudicādi. Quo tādē igitur gaudio affici necesse esset sapiētis ani-
mū! cū his habitantē pernoctātemq; curis! vt cū totius mundi
motus / cōuersionesq; perspexerit! lyderaq; viderit innumerabilia
celo inherētia cum eius ipsius motu cōgruere! certis infixā sedi-
bus! septē alia suos queq; tenere cursus! multū inter se aut alti-
tudine! aut humilitate distātia! quorū vagi motus! rata tamē / et
certa sui cursus spatia definiantur! Florū (nimirū) aspectus im-
pulsit illos veteres! et admouit / vt plura quererēt. inde est inda-
gatio nata initiorū! et tanq̃ seminū vnde essent oīa orta / genera-
ta / cōcreta. queq; cuiusq; generis vel inanimi! vel animātis! vel
muti! vel loquētis origo. Que vita! qui interitus! queq; ex alio
in aliud vicissitudo / atq; mutatio. Vnde terra! et quibus librata
pōderibus. quibus cauernis maria sustineantur. In qua oīa de-
lata grauitate mediū mūdi locū semper expectāt. qui est idē infi-
mus in rotundo. Nec tractāti animo! et noctes / et dies cogitātī
existit illa a Deodelphis precepta cognitio. Vt ipsa se mēs vitiis
exutā agnoscat. cōiūctamq; cū diuina mente se sentiat. ex quo in
faciabili gaudio cōpleatur. Ipsa enī cogitatio de vi et natura de-
orū / studiū incendit illius eternitatis imitande. Neq; se in breui-
tate vite collocatam putat! cū rerū causas alias ex aliis aptas et
necessitate nexas videt. Quibus ab eterno tempore fluētibus in
eternū! ratio tamē / mēsque moderatur Nec ille / intuēs / atq; suspi-
ciens! vel potius oēs partes horasq; circūspiciēs! q̃ta rursus ani-
mi trāquillitate humana et ceteriora cōsiderat! hinc illa cognitio
virtutis existit. efflorescūt genera / partesq; virtutum. inuenitur
quid sit quod natura spectet extremū in bonis! quid in malis vl-
timū. quo referēda sint officia. que degēde etatis rō diligēda. qui-
bus et talibus rebus exquisitis hoc vel maxīe efficitur (quod hac
disputatiōe agimus) vt virtus ad beate viuēdū sit seipsa cōtēta.
Sequitur tertia (que per omnes partes sapiētie manat / et fūdi-
tur. que rē definit! genera dispartit! sequētia adiūgit! perfecta cō-
cludit! vera et falsa diiudicat) differēdi ratio et scientia. ex qua cū

ſūma vtilitas exiſtit ad res pōderādas: tū maxime ingenua dele-
ctatio / et digna ſapiētia. ſed hec / ocii. Trāſeat idē ilte ſapiēs ad
rēpub. tuendā. quod eo poſſit eſſe preſtātius: cū cōtineri prudē-
tia: vtilitatē ciuiū cernat iuſtitia: nihil in ſuā domū inde deriuēt
reliquis vtatur. Tot / tā variisq; virtutibus adiunge fructū
amicitiarū: in quo doctis poſitū eſt: tū cōſiliū omnis vite cōſen-
tiens / et pene cōſpirās: tū ſūma iocūditas e quotidiano cultu / at
q; victu. quid hec tandē vita deſiderat: quo ſit beator: cui refer-
te tot / tātisq; gaudiis fortuna ipſa cedat necelle eſt. Quod ſi gau-
dere talibus bonis animi (ideſt virtutibus) beatū eſt: omnelq; ſa-
piētes his gaudiis perfruūtur: oēs eos beatos eſſe confiteri ne-
celle eſt. M. Etiā ne in cruciatu atq; tormentis? N. An tu me in
viola putabas: aut in roſa dicere: an Epicuro (quia tantūmō in-
duit perſonā phī. et ſibi ipſe hoc nomē inſci ipſi t) dicere licebit:
quod quidē vt habet ſe res me tamē plaudēte dicit: nullū ſapiēti
eſſe tēpus (etiā ſi vratur: torqueatur: ſecceſtur) quin poſſit exclā-
mare: quā pro nihilo puto. cū preſertim omne malū dolore de-
finiat: bonū voluptate. Nec noſtra honeſta turpia irrideat. dicat
q; nos in vocibus occupatos inanes ſonos fūdere. neq; quicq; ad
nos pertinere niſi quod aut leue: aut aſperū in corpore ſentia-
tur. huic ergo (vt dixi) nō multū differēti a iudicio ſerarū obli-
uiſci licebit ſui. et tum fortunā cōtinere: cū ſit omne et bonum
eius: et malū in potestate fortune: tū dicere ſe beatū in ſummo
cruciatu / atq; tormētis: cū cōſtituerit nō mō ſūmū malū eſſe do-
lorem: ſed etiā ſolū. Nec vero illa ſibi remedia cōparauit ad tol-
lerandū dolorē: firmitatēq; animi: turpitudinis verecūdiā: exer-
citationē / cōſuetudinēq; patiēdi: precepta fortitudinis: duritiem
virilem. Sz vna ſe dicit recordatiōe acquieſcere preteritarū vo-
luptatū. Vt ſi quis eſtuās quom vim caloris nō facile patiat
recordari velit ſe aliquādo in Arpinati noſtri gelidis flūmini-
bus circumfulū fuiſſe. Nō enī video quomō ſedare poſſint mala
preſentia: preterite voluptates. Sed cū is dicat ſemper beatū eē
ſapientē: cui dicere hoc ſibi cōſtare vellet nō liceret: quidnā faci-
endū eſt iis qui nihil expetēdū: nihil in bonis ducēdū quod ho-

neſtate careat exiſtimāt. Me quidē auctore etiā Peripathetici / ve-
tereq; Achaemici balbutire aliquādo delināt. aperteq; et clara
voce audeant dicere! beatā vitā in Phalaridis taurū deſcenſurā.

Sunt aut tria genera bonorum / vt iā a laqueis ſtoicorū (qui
bus vſum me pluribus q̄ ſoleo intelligo) recedamus. Sūt ſane
illa genera bonorū dū corporis et externa iaceant humi! et tātū
modo quia ſumēda ſint appellātur bona. Alia aut illa diuina lō-
ge lateq; ſe pādāt! celūq; contingāt. vt ea qui adeptus ſit cur eū
beatū modo! et nō beatillimū etiā dixerim. Dolorē vero ſapiens
extimeſcet. is enī huic maxime ſentētie repugnat. nā cōtra mor-
tē noſtram / atq; noſtrorū! cōtraq; egritudinē / et reliquas animi
perturbatiōes ſatis eſſe videmur ſuperiorū dierū diſputatiōibus
armati / et parati. dolor eſſe videtur acerrimus virtuti aduerſari-
us. Is ardētes faces intentat. is fortitudinē! magnitudinē animi
patiētīā! ſe debilitaturū minatur. huic igitur ſuccumbet virtus
huic beata ſapientis / et cōſtantis viri vita cedit. Q̄ turpe O-
dii boni. pueri ſparciathe nō ingemiſcūt verberū dolore laniati
Adoleſcētū greges Lacedemone vidimus ipſi incredibili cōtē-
tione certātes! pugnis / calcibus / vnguibus / morſu. deniq; tum
examinarētur! priuſq; victos ſe faterētur. Que Barbaria In-
dia ſaſtior / aut agreſtior! in ea tamē gente primū ei qui ſapiētes
habentur! nuditatē agūt. et caucali nives / hiemalēq; vim perfe-
rūt ſine dolore. Quomq; ad flāmam ſe applicauerit! ſine gemitu
aduruntur. Mulieres vero in India quom eſt cuius earū
vir mortuus! in certamē / iudiciūq; veniūt! q̄ plurimū ille dilexe-
rint (plures enī ſingulis ſolent eſſe nupte) que eſt victrix ea leta
pro ſequētibus ſuis vna cū viro in rogum imponitur. illa victa
meſta diſcedit. nūq; naturam mos vinceret. Eſt enim ea ſemper
inuicta. ſed nos umbris / deliciis / ocio / lāguore / delidia animum
infecimus. Opinionibus / maloq; more! delinitum molliuimus
Egiptiorū morem quis ignorat! quorū imbute mētes prauī-
tatis erroribus! q̄uis carnificinā prius ſubierint! q̄ ibim / aut
alpidem / aut ſelem / aut canem / aut cocodrillū violēt quorū etiā
ſi imprudētes quippiam fecerint! penā nullam reuſēt. De ho-

minibus loquor. Quid bestie: non frigus / non famem / non mor-
tuos / atque hiulantes cursus / lustrationesque patiuntur: non pro-
luo partu ita quoque pugnant: ut vulnera excipiant: nullos impe-
tus: nullos ictus reformident. Omitto que perferant: queque paci-
antur abiciosi honoris / causa laudis. Studioli glorie gratia: amo-
re incensi cupiditatis. plena vita exemplorum est. Sed adhibe-
at oratio modum: et redeat illuc unde defluxit. dabit(inqua) se
in tormenta vita beata. nec iustitiam / nec temperantiam / in primisque forti-
tudinem / magnitudinem animi: patientia prosecta cum tortoris os
viderit consistit: virtutibusque omnibus sine ullo animi terrore ad
cruciatum profectis resistet: extra fores (ut ante dixi) limenque car-
ceris. Quid enim ea fedius: quid deformius: sola relictis comitatu
pulcherrimo segregata: quod tamen fieri nullo pacto potest. nec
enim virtutes sine beata vita coherere possunt: nec illa sine virtu-
tibus. Itaque eam tergiuersari non sinent. secumque rapiant: ad quem-
cumque ipse dolorem cruciatumque ducetur. Sapientis enim proprium
est nihil quod penitere possit facere. nihil iniuste / splendide / con-
stanter / grauitate / honeste omnia. nihil ita expectare quasi certo
futurum. nihil cum acciderit admirari: ut inopinatum / ac nouum
accidisse videatur. Omnia ad suum arbitrium referre. suisque con-
stare iudiciis. quo quid sit beatius mihi certe in mentem venire
non potest. Stoicorum quidem facilis conclusio est: qui cum finem bo-
norum esse senserint congruere nature: cumque ea convenienter viue-
re: cum id sit in sapiente situm: non officio solum: verumetiam
potestate sequatur: necesse est ut cuius in potestate sit summum
bonum: in eiusdem vita beata sit. Ita fit semper beata vita sapientis
Habes que fortissime de beata vita dici putem. et quomodo vere
est: nisi quid tu melius attuleris: etiam verissime. M. Melius qui-
dem afferre nihil possum. Sed a te impetrarim libenter: velim
nisi molestum sit (quonia te nulla vincula impediunt) illius cer-
te discipline libris que ex omnibus quodcumque te maxime specie
veritatis monet: quod paulo ante Peripatheticos / veteresque Acha-
demiam hortari videbare: ut sine retractione libere dicere auderent
sapientes esse semper beatissimos. Id velim audire: quemadmodum

his putes cōsentaneum esse id dicere. Multa enī a te cōtra istam
sententiam dicta sūt! et Stoicorū ratione cōclula;

Ca. iiii. Ostendit cōsentaneum esse / Peripatheticos / vete-
remq; Academiā libere debere line retractione / sapiētes
semper esse beatissimos;

Tamur igitur libertatē! qua nobis solis ī philosophia
licet vti! quorū oratio nihil ipsa iudicat! sed habetur in
oēs partes! vt ab aliis possit ipsa per sese nullius aucto-
ritate adiuncta iudicari. Et quoniā videris hoc velle vt quēcūq;
dissentientiū philosophorū sententia sit de finibus! tamē virtus
latis habeat ad vitā beatā presidii. quod quidē Carneadē disputa-
re solitū accepimus. Sed is vt cōtra Stoicos quos studiosissime
semper refellebat! et contra quorū disciplinā ingeniū eius exar-
serat! nos illius quidem illud cum pace agemus. Si enī Stoici
finē bonorū recte posuerūt! cōfecta res est. necesse est semper be-
atum esse sapientem. Sed queramus vnāquāq; reliquorū sentē-
tiam / si fieri potest! vt hoc preclarū quali decretū beate vite pos-
sit omnium sentētiis / et disciplinis cōuenire. Sunt autē ee de fi-
nibus (vt opinor) retēte / defenseq; sententie. Primum simplices
quatuor. Nihil bonum! nisi honestum. vt Stoici. nihil bonum
nisi voluptatem. vt Epicurus. nihil bonum! nisi vacuitatē. vt
Hieronymus. nihil bonū! nisi nature primis bonis aut omībus
aut maximis frui. vt Carneades contra Stoicos disserebat. Nec
igitur simplicia / illa mixta tria genera bonorū maxima animi!
secūda corporis! externa tertia. vt Peripathetici. nec multo vete-
res Academicī secus. voluptatē cū honestate Dinomachus et
Collipho copulauit. indolētiā aut honestati Peripatheticus Di-
odorus adiunxit. He sunt sententie que stabilitatis aliquid ha-
beant. Nam Aristonis / Pyrrhoni / Ferilli / nōnullorūq; aliorū
evanuerūt. Hi quid possint obtinere videamus! omissis Stoicis
quorum satis videor defendisse sentētiā. et Peripatheticorum
quidem explicata causa est per Theophratū. et si qui illū secuti
imbecillius horrēt dolorē et reformidāt. reliquis quidē licet fa-

cere id quod fere faciunt. ut gravitatem / dignitatemque virtutis exa-
geret. Quam cum ad celum extulerint (quod facere eloquentes homines
copiose solent) reliqua ex collatione facile est coterere atque continere.
Nec enim licet his qui laudem cum dolore petendam esse dicant: negare eos
esse beatos: qui illam adepti sunt. Quamquam enim sint in quibusdam malis
tamen hoc nomen beati longe / et late patet. Nam ut questuosa mer-
catura fructuosa non dicitur. non si altera semper omni dano: altera omni
tempestatis calamitate semper vacat: sed si multo maiora ex par-
te existat in utraque felicitas: sic vita non solum si undique referta bo-
nis est: sed si multo maiore / et graviore ex parte bona propendet
beata recte dici potest. Sequitur igitur bonorum ratione vel ad
supplicium beata vita virtute. cum ea descendet in taurum: Aristotele /
xenocrate / Speusippo / Palemone auctoribus: nec eam minimis
blademis corrupta deseret. eadem Calliphontis erit Diodorique
sententia. Quorum uterque honestatem sic complectitur: ut ea que sine ea
sint: longe et retro ponenda censeat. Reliqui qui habere se videntur
angustius enatant. tamen Epicurus / Hieronymus / et si quis sit qui
dilectum illum Carneadem curent defendere. Nemo est enim qui eo-
rum bonorum animum putet esse iudicem: eumque conducefaciat: ut
ea que bona / mala ve videantur: possit contemnere. Nam que tibi
Epicuri videtur: eadem erit Hieronymi et Carneadis causa. et
hercule omnium reliquorum. Quis enim parum est contra mortem /
aut dolorem paratus: ordiamur ab eo si placet: quem mollem /
quem voluptarium dicimus. Quid: is ne tibi mortem videtur
an dolorem timere: qui eum diem quo moritur beatum appellat
maximisque doloribus affectus: eosiplos inuentorum suorum memo-
ria / et recordatione confutat: nec hoc sic agit ut ex tempore qua-
si effugire videatur. De morte enim ista sentit: ut dissoluto astante
sensum extinctum putet. quod autem sensu careat: nihil ad nos id iudi-
cet pertinere. Item de dolore certa habet que sequatur: quorum
magnitudinem breuitate consolatur: longinquitatem leuitate;

Ca. v. Ostendit propter paupertatem philosophos non amittere egritu-
tudinem.

Vi tandem isti grādiloqui cōtra hec duo que maxime
angunt melius se habēt q̄ Epicurus. an ad cetera que
mala putātur! nō z Epicurus! et reliqui philolophi sa-
tis parati videntur! vt quotidianis sumptibus copie suppetant!
Ex his grādiloquis quis nō paupertatem extimelcit? neq; tamē
quisq; phōrum. hic vero ipse q̄ paruo est cōtentus. Nemo de te-
nui victu plura dixit. Etenī que res pecunie cupiditatē auferunt
vt amorī / vt ambitioni / vt quotidianis sumptibus copie suppe-
tāt! cū procul ab his omnibus rebus absit! cur pecuniā magno-
pere desideret! vel potius cur curet omnino? An Sythes Ana-
tharlis potuit pro nihilo pecuniā ducere! nrātes phī facere non
potuerūt! Illius epistola fertur his verbis. anatharlis Diuoni
salutē. Mihi amictui est Scithicū tegimen. calciamentū solorū
callum. cubile terra. pulmentū fames. lacte / caleo / carne velcor.
Quare vt ad quietum me licet venias. munera aut ista quibus
es delicatus! vel ciuibus tuis / vel diis immortalibus dona. Oēs
fere phī omnium disciplinarū (nisi quos a recta ratione natura
vitiola detorsisset) eodem hoc animo esse potuerūt. Socrates
in Pompea quom magna vis auri / argētīq; ferretur! q̄ multa nō
desidero iquit. xenocrates quom legati ab Alexādro quinquas-
ginta ei talēta attulissent (que erat pecunia tēporibus illis (Athe-
nis presertim) maxima) abduxit legatos ad cenam in achademia
his appoluit tantū! quod satis esset nullo apparatu. Cum postri-
die rogarent eum cui numerari iuberet! quid? vos helterna (in-
quit) cenula nō intellexistis me pecunia nō egere? Quos cū tri-
stiores vidisset triginta minas accepit! ne aspernari regis liberta-
tē videretur. At vero Diogenes liberius (vt Cynicus) Alexan-
dro rogātī vt diceret / si quid opus esset! nūc quidē paululū (in-
quit) a sole ablis / offecerat viz applicanti. Et hic quidē disputare
solebat! quanto regē Persarū vita fortunaq; superaret. libi nihil
deesse. illi nihil satis vnq; fore. se eius voluptates nō desiderare!
quibus nunq; satiari ille posset. Suas eū cōsequi nullo mō posse

Vides credo vt Epicurus cupiditatū genera diuiserit! nō ni-
mis fortasse subtiliter. viriliter tamē. Partim esse naturales / et

necessarias! partim neutrum! partim naturales! et nō necārias
partim neutrū. Necessarias satiari pene posse nihilo. diuitias ei
nature parabiles esse. Secundū aut genus cupiditatū! nec ad po
tiendū difficile esse ceriet! nec vero ad earendū. Tertias (quod
essent plane inanes! neq; necessitatē mō! s; ne naturā quidē attin
gerēt) fūditus eiiciendas putauit. Hoc loco multa ab Epicureis
disputātur. eeq; voluptates singulatī extenuātur! quarū genera
nō contēnunt! querūt tamē copiam. Nam et obscenas voluptas
tes (de quibus multa ab aliis habetur oratio) faciles / cōmunes /
in medio litas esse dicunt. easq; (si natura requirat) non genere /
aut loco / aut ordine! s; forma / etate / figura metiendas putāt. ab
hīsq; abstinere minime esse difficile! si aut valetudo / aut officiū /
aut fama postulet. Omninoq; genus hoc voluptatū optabile eē
si nō oblit prodelle nūq; totūq; hoc de voluptate sic ille precipit
vt voluptatē ipsā per se (quia voluptas sit) sēper optandā / expe
tendā putet. eadēq; rōne dolorem ob idiplū quia dolor sit! sēper
esse fugiendū. Ita hac vsurū cōpēlatiōe sapientē! vt voluptatem
fugiat! si ea maiorem dolorē effectura sit. et dolorē suscipiat ma
iorē efficiētē voluptatē. oīaq; iocūda! q̄q; sēlu corporis iudicetur
ad animum referri tamē. Quo circa corpus gaudere tā diu! dū
presentem sentiret voluptatem. animū! et presentē percipere pa
riter cum corpore! et prospicere venientē. nec preteritā preter
fluere sinere. Ita perpetuas / et contextas voluptates in sapiente
fore semper! cum expectatio speratarum voluptatum! percepta
rū memoria iungeretur. Atq; his similia ad victum etiā trāsfe
rūtur. extenuaturq; magnificētia et sūptus epularū! quod par
uo cultu natura cōtenta sit. Etenim quis hoc non videt delide
riis omnia ista cōdiri! Darius in fuga cū aquam turbidā et
cadaueribus coinquinatā bibisset! negauit vnq; se bibisse iocun
dus / nunq; videlicet sitiens biberat. Nec eluriens Diolome
us ederat! cui cum peragrātī Egiptū comitibus nō consecutis
cibariis / in casa incilus panis datus esset! nihil vilū est illo pane
iocūdus. Socratē ferunt cū vsq; ad vespērā cōtentius ambula

ret: quælitūq; esset ex eo quare id faceret: respōdisse: quo melius
tenaret: obsonare ambulādo famē. Quid victū lacedemonio-
rū in Philiciis nōne videmus? Vbi cū tyrannus cenauisset Dio-
nysius: negauit se iure illo nigro quod cene caput erat delectatū
tum is qui illa coxerat: minime mirū. condimēta enī defuerūt.
Que tandē inquit ille: labor in venatu / sudor / cursus ab eurota
fames / sitis. his enim rebus lacedemoniorū epule condiuntur.
Atq; hoc nō ex hominū more solū: sed etiā ex bestiis intelligi li-
cet. que vt quicquid obiectum est: quomō a natura nō sit alienū
eo contēte nō querūt amplius. Ciuitates quedam vniuerso mo-
re docte parsimonia delectātur. vt de Lacedemoniis pauloante
diximus. Persarū a xenophonte victus exponitur. quos ne-
gat ad panē adhibere quicq; preter nasturtiū. Quāq; etiā si que-
dam suauiora natura desideret: q̃ multa ex terra / arboribulq; gi-
gnūtur cū copia facili: tum suauitate prestantia. Adde siccitatē
que consequitur hanc cōtinentiā in victu: adde integritatē vali-
tudinis. cōfer ludātes / ructatēq; refertos epulis tanq̃ optimos
boues: tum intelliges qui voluptatē maxime sequātur: eos mi-
nime cōsequi / iocūditatēq; victus esse in desiderio: nō in satietate

Timotheū clarū hominē Athenis / et principē ciuitatis: fe-
rūt cū cenauisset apud Platonē: eoq; conuiuiū admodū delectatus
esset: vidissetq; eum postridie dixisse: vestre equidē cene nō solū
in presentia: sed etiā postero die iocūde sunt. Quid quod mente
quidem recta vti possumus multo cibo: et potione compleri?

Est preclara epistola Platonis ad Dionis propinquos in qua
scriptū est his fere verbis. quo quom venisse vita illa beata que
ferebatur plena italicarum / syracusarumq; mensarum nullo mō
mihi placuit. bis in die satorum fieri. nec vnq̃ pernoctare so-
lum. Ceteraq; que cōmittantur huic vite: in qua sapiens nemo
efficietur vnq̃: moderatus vero multominus. que enim natura
tā mirabiliter temperari pōt? Quomō igitur iocūda vita potest
esse: a qua absit prudentia? absit moderatio? Ex quo Sardana-
palli opulentissimi Syrie regis error agnoscitur: qui incidi ius-

lit in bullo hec. habeo que edi! queq; exsaturata libido haurit. at
illa iacet multa z preclara relictā. Quid aliud (ignit Aristoteles)
in bouis / nō in regis sepulchro inscriberes? Nec habere se dicit
mortuū! que ne viuus quidē diutius habebat! q̄ fruebatur.

Cur igitur diuitie desiderētur? aut vbi paupertas beatos eē non
limit? lignis credo / tabulis / ludis. Si quis est qui his delectetur
nōne melius tennes hoīes fruūtur! q̄ illi qui us habūdāt. Est eī
earū rerū oīm nrā vrbe sūma in publico copia. que qui priuati
habēt! nec tā multa! et raro vidēt cū in sua rura venerūt. Quos
tamē pūgit aliquid! quom illa vnde habeāt recordātur. Dies de
ficiet! si veli paupertatis cām defēdere. aperta eī res ē. z quotidie
nos ipā natura admonet! q̄ paucis / q̄ paruis rebo egeat. q̄ vili bā

Ca. vi. Docet nec ignobilitatē / nec humilitatē / nec popu-
larē offensionē prohibere sapiētis beatitudinem.

Vm igitur ignobilitas / aut humilitas / aut etiā popu-
laris offensio sapiētē beatū eē prohibebit! vide ne plus
cōmēdatio in vulgus! et hec que expetitur gloria! mo-
lestie habeat! q̄ voluptatis. Leniculus sane noster Demosthe-
nes q̄ illo susurro delectari se dicebat! aquā ferentis muliercule
(vt mos in grecia est) ilulurrātisq; alteri hic ē ille Demosthenes
Quid hoc leuius? At quātus orator! s; apud alios loqui viz di-
dicerat! nō multū iple lecū. Intelligēdū est igitur nec gloriā po-
pularē ipsā per se expetēdā! nec ignobilitatē extimescendā. Veni
Athēnas (inquit Democritus) neq; me quisq; ibi agnouit. Con-
stantem hoīem / et grauē! qui gloriatur a gloria se abfuisse.

An tibicines! hiq; qui fidibus vtūtur! suo / nō multitudinis ar-
bitrio cātus / numerosq; moderātur. Vir sapiēs multo arte maio-
re peditus! nō quid verissimū sit! s; quid velit vulgus exquiret
An quicq; stultius! q̄ quos singulos sicut operarios / barbarosq;
contemnas! eos aliquid putare esse vniuersos! Ille vero nostras
ambitiones / leuitatesq; cōtemnet. honoresq; populi etiā vltra de-
latos repudiabit. Nos autem eos nescimus anteq̄ penitere cepit
contemnere. Est apud Eraclitum phileum de principe Ephe-
siorū Hiermodoro. vniuersos ait ephesios esse morte mulctā

dos qui cū ciuitate expellerēt Hermodorū / ita locuti sūt. nemo
de nobis minus excellat. Et si quis extiterit alio in loco / et apud
alios sit. An hoc nō ita sit oī in populo? Nōne omnē exuperatiā
virtutis oderūt? Quid aristides (malo enī grecorū q̄ nrā profer
re) non ob eā cām expulsus est patria / quod preter modū iustus
esset? Quātis igitur molestiis vacant qui nihil oīno cū populo
cōtrahūt? Quid est eī dulcius ocio litterato? his dico litteris qui
bus infinitatē rerū / atq; nature / et in hoc ipso mūdo celū / terras
maria cognoscimus?

Ca. vii. Ostēdit q̄ nec exilium sapientem nō beatū efficit.

Contempto igitur honore / contempta etiam pecunia /
quid relinquitur quod extimescēdū sit? Exilium credo
quod in maximis malis ducitur. id si propter alienam
et offensā populi volūtātē malū est / q̄ sit ea cōtemnēda sicut pau
lo ante dictū est. Sin abesse patria miserū est / plene miserorum
proiuntie sunt / ex quibus admodū pauci in patriā reuertūtur.
At mulctantur bonis exules. quid tum? parū ne multa de tole
rāda paupertate dicūtur? Iam vero exiliū (si rerū naturā / non
ignominia nominis querimus) q̄tū demū a perpetua peregrina
tione differt / in qua etates suas philosophi nobilissimi cōsum
plerūt / xenocrates / Crātor / Archelilaus / Lacides / Aristoteles /
Theophrastus / zeno / Cleātes / Crisippus / Antipater / Carneas
des / Philo / Anthiochus / Pollidonius / innumerabiles alii / qui
semel egressi nunq̄ domū reuerterūt? At eī sine ignominia affi
cere poterit sapiētē. De sapiēte enī hec omnis oratio est / cui iure
id accidere nō possit. nā iure exulatē cōsulari nō oportet. Postre
mo ad oēs calus facillima rō est eorū qui ad voluptatē ea refe
runt / que sequūtur in vita. vī quocūq; hec loca suppeditent / ibi
beate queant viuere. Itaq; ad omnē rationē Teucris vox accomo
dari potest. Patria est vbiq; est bene. Socrates quidem cū
rogaretur Cuiatem se esse diceret / mūdanū inquit. totius enim
mundi se incolā / et ciuē arbitrabatur. Quid. T. albutius nō
ne aio equissio athenis exul philosophabatur? cui tamē illud ip
sū nō accidisset / si in rep. quiescēs epicuri legibus paruisset. cui

enim beatior Epicurus quod in patria viuebat! q̃ quod athenis
Metrodorus: vt Plato xenocratē vincebat! vt Polemo artheli-
laum quo esset beatior. q̃ti vero ista ciuitas existimanda est! ex
qua boni sapientesq; pelluntur. Damaratus quidem tarquinii
nostri regis pater! tyrannum Scipellū quod fere non poterat!
fugit tarquinius corinθο. et ibi suas fortunas cōstituit! ac libe-
ros procreauit. num stulte anteposuit exilii libertatem domesti-
ce seruituti? Iā vero motus animi / sollicitudines / egritudinesq;
obliuione leniuntur! traductis animis ad voluptatem;

Capi. viii. Docet ne propter cecitatem sapientem
esse non beatum;

On sine causa igitur Epicurus ausus est dicere sēper
in pluribus bonis esse sapientem. quia semper sit in vo-
luptatibus. Ex quo effici putat ille quod querimus!
vt sapiens semper beatus sit. Etiam ne si sensibus carebit oculo-
rum? si aurium etiam? nam ista ipsa contemnit. Primum enim
horribilis ista cecitas! quibus tandē caret voluptatibus! cū qui-
dam etiam disputent ceteras voluptates in ipsis habitare sensib;
bus? que aut aspectu percipiātur! ea non versari in oculorū vlla
iocūditate. vt ea que gustemus / olfacimus / tractemus / audia-
mus! in ea ipsa vbi sentimus parte versentur. In oculis tale ni-
hil sit. animus accipit que videmus. Animo aut multis modis
variisq; delectari licet. etiā si non adhibeatur aspectus. loquor ei
de docto homine z erudito! cui viuere est cogitare. Sapiētis aut
cogitatio nō ferme ad inuestigādum adhibet oculos aduocatos
Etenim si nox non adimit vitam beatam! cur dies nocti similis
adimat? Nam illud antipatris Cyrenaici est quidē paulo obice-
nius. sed non absurda sententiā est. Cuius cecitatem cum muli-
ercule lamētarentur! quid agitis inquit? an vobis videtur nulla
voluptas esse nocturna? Appium quidem veterem illum qui
cecus annos multos fuit! et ex magistratibus! et ex rebus ge-
stis intelligimus in illo suo casu nec priuato! nec publico mu-
neri defuisse. Ca. Atrusi domum compleri a consultoribus

solitam accepimus / cum quorū res esset sua / ipsi non videbant.
Cecum adhibebant ducem pueris nobis. Cn. aufidius preto-
rius et in senatu sentētiā dicebat. Nec amicis deliberatibus de-
erat et grecam scribebat hystoriam. et videbat in litteris. Di-
odorus Stoicus cecus multos annos nostre domi vixit. Is ve-
ro (quod credibile vix esset) cum in philosophia multo etiam ma-
gis assidue q̃ antea versaretur / et cū fidibus Pitagoreorū more
vteretur / cumq; ei libri noctes et dies legerentur / quibus in stu-
diis oculis non egebat / tum (quod sine oculis fieri posse vix vi-
detur) geometrie munus tuebatur / verbis precipiēs discētibus
vnde quo quāq; lineā scriberēt. Alclepiadē ferūt / nō ignobilē
nec incitum philosophū / cū quidā quereretur quid ei cecitas attu-
lisset / respōdille / puero vt vno esset comitator. Vt enī vel sūma
paupertas tolerabilis sit / si liceat quod quibusdā grecis quotidie
hic cecitas ferri facile possit / si non desint subsidia valitudinum.

Democritus lumimbus amissis alba scz discernere et atra nō
poterat. At vero bona / mala / equa / iniqua / honesta / turpia / vtī-
lia / inutilia / magna / parua poterat. Et sine varietate colorū / li-
cebat viuere beate. sine notione rerum / non licebat. Atq; hic vir
impediri etiam animi aciem aspectu oculorum arbitrabatur. et
quom alii sepe quod ante pedes esset nō viderent / ille in infini-
tatem omnem peregrinabatur / vt nulla in extremitate consiste-
ret. Traditum est etiam Homerum cecum fuisse. At eius pi-
cturam / non poelim videmus. Que regio / que ora / qui locus
grecie / que species forme / que pugna / que acies / quod remigi-
um / qui motus hominum / qui ferarū non ita expictus est / vt
que ipse non viderit / nos vt videremus effecerit. Quid ergo
aut Homero ad delectationem animi / ac voluptatem / aut cuiq;
docto defuisse vnq; arbitramur. Aut ni ita se res haberet Ana-
xagoras / aut hic ipse Democritus agros / et patrimonia sua re-
liquissent / et huic discendi / querendiq; diuine delectationi toto
se animo dedissent. Itaq; Augurem tyreliam (quem sapien-
tem fingunt) poete nunq; inducunt deplorantem cecitatem su-
am. At vero Poliphemū homerus cū immanē / ferūq; finxisset

cum ariete etiā colloquētem facit! eiusq; laudare fortunas! quod
quo vellet! ingredi posset. et que vellet! attingeret. Recte hic qui-
dem. nihilo enī erat ipse Cyclops! q̄ aries ille prudētior;

Capi. ix. Concludit nec propter surditatē sapientem effici
nō beatum! qui solis animi bonis beatus est;

N surditate vero quīdam ē malus. Erat surdaster. M.
Crassus. sed illud molestius quod male audiebat! etiam
si (vt mihi videbatur) iniuria Epicurei. nostri grece fa-
ri nesciunt! nec greci latine. Ergo hi in illorū! et illi in horū ser-
mone surdi. Omēsque nos in his linguis quas non intelligimus
(que sūt innumerabiles) surdi profecto sumus. At vocē cithare
di nō audiūt. ne stridorē quidē ferre tum cum acuitur. aut grū-
nitum quom iugulatur sus. Nec cum quiescere volūt! fremitū
murmurātis maris. Et si cantus eos forte delectant! primū cogi-
tare debent anteq̄ ii sint inuenti! multos beate vixisse sapientes
Deinde multo maiorem percipi posse legendis his! q̄ audiēdis
voluptatem. Tum vt paulo ante cecos ad auriū traducebamus
voluptatem! sic licet surdos ad oculorū. Et ei qui secū loqui pos-
terit! sermonē alterius nō requireret. Cōgerantur in vnū oīa!
vt idem oculis! et auribus captus sit. prematur etiā doloribus
acerrimis corporis. qui primū per se ipsi plerūq; cōficiūt homi-
nē. sin forte lōginitate producti! vehemētius tamē torquent!
q̄ vt causa sit cur ferantur. Quid est tandē dii boni quod labore
mus! portus enī presto est. quoniā mors ibidē est eternū nihil
sentiendi receptaculū. Theodorus Lesimacho mortem mini-
tanti! magnum vero (inquit) effecisti! si Cantharidis vim con-
secutus es. Paulus perlide precanti ne in triumpho duceretur!
in tua (inquit) id quidē potestate est. Multa primo die quom
inuestigaremus de ipsa morte atq; quereremus! non pauca etiā
am postero! quom ageretur de dolore! sunt dicta de morte. que
qui recordetur! haud sane periculum est! ne non mortem aut
optandam! aut certe non timēdam putet. Mihi quidem in vita

obseruanda videtur illa lex! que in grecorū cōuiuiis obtinetur.
aut bibat inquit! aut abeat. et recte. aut enim fruatur aliquis pa-
riter cū aliis voluptate potandi. aut ne sobrius in vinolentiam
vinolentorū incidat! ante discedat. Sic iniurias fortune quas fer-
re nequeas! de fugiēdo relinquant. hec eadem que Epicurus! to-
tidē verbis dicit et Hieronymus. Quod si his philosophis quo-
rū ea sententia est vt virtus per se nihil valeat! omnesq; quod ho-
nestū nos et laudabile esse dicamus! id illi cassū quiddā et inani
vocis sono decoratū esse dicāt! et tamē semper beatū censēt esse sa-
pientē. quid tandē a Socrate! et Platone perfectis phīs faciēdū
vides? Quorū alii tantā prestātiā in bonis animi eē dicūt! vt ab
his corporis et externa obseruēt. Alii autē hec ne bona quidē di-
cūt. in animo reponūt oīa. Quorū cōtrouersiā solebat tāq; hone-
rarius arbiter iudicare carneades. Nam quēcūq; bona Peripa-
theticis! eadē stoicis comoda viderētur. Neq; tamē peripathetici
plus tribuerēt diuitiis q̃ bone valitudini! ceteris rebus generis
eiusdē! q̃ stoici. cū ea re! nō verbis pōderarētur! causā esse delide-
rādī negabant. Quare hūc locū ceterarū disciplinarū phī quēad-
modū obtinere possint! ipsi viderint. mihi tamē gratū est quod
de sapiētīū perpetua bene viuēdi facultate! dignū quiddā phōrū
voce profitentur. Sed quoniā mane est eundū! has quinque di-
erū disputationes memoria comprehēdamus. Et quidē me etiā
cōscripturū arbitror. vbi enī melius vti possumus hoc (cuiusmo-
di est) ocio? ad Brutūq; nostrū hos libros alteros quinque mitte-
mus. a quo nō mō impulli sumus ad philosophicas scriptiones
verū etiā lacessiti. in quo q̃tū ceteris profuturi sumus! nō facile
dixerimus. Nostris quidē acerbissimis doloribus! variisq; et vn-
diq; circūfusis molestiis! alia nulla potuit inueniri leuatio;

M. T. Ciceronis Tusculanarū questionum Liber quin-
tus et vltimus finem habet feliciter;

Erhardus Ciceroniane lectionis amatoribus. Sa. P. Di.

Quom tua vel mutis tribuant eloquia vocem!

Quom tibi phebeus carmina dictet honos!

Nonne reus multis! et vatibus vsq; tenebor!

Si tacitus Cicero pretereare mihi
Quod Flacco / Varoque fuit / summoque Maroni
Mecenas atavis regibus ortus eques!
Id mihi: si tenues non essent carmine vires!
Nunc fores eloquii diue pater Cicero!
Quem si cephaleis vulgaribus annotavi
His libris: veniam lector humane dabis.
Nos quoque quom legeris / precium ne (queso) relinquo
Artificum ingenue quod meruere manus.
Pro quibus optandi mihi si nunc copia adesset!
Tam bene promeritis comoda mille prece

Totus hic Tullianarum questionum liber
quinque voluminibus distinctus est;

Primum est de morte non timenda. ob id quod mors malorum non est.
Secundum est de dolore equabiliter ferendo. eo quod malorum non est.
Tertium concludit egritudinem non cadere in sapientem.
Quartum ostendit sapientem omni perturbatione animi vacare debere.
Quintum disserit virtutem satis posse ad beate viuendum.

Voluminis primi sunt capitula. v.

Ca. i. quod miseri non sunt qui mortui sunt.
Ca. ii. quod ne his qui morituri sunt mors malum est.
Ca. iii. de animi immortalitate.
Ca. iiii. quod Socrates / Cato et ceteri philosophi causam moriendi se
nactos esse gaudent.
Ca. v. Docet ne si intereat quidem animi quicquam mali esse in morte.

Voluminis secundi sunt capitula. vii.

Ca. i. quod cultura animi est philosophia / vite magistra.
Ca. ii. quod dedecus est maius malum quam dolor.
Ca. iii. quod cedit virtuti dolor. opprimiturque patientia / et fortitudo
Ca. iiii. comprobatur per exercitationem / consuetudinem / ne.
comentationem: dolorem non esse malum.
Ca. v. quod dolor potius est effeminata quedam consuetudo quam malum
nature.
Ca. vi. quod ad firmandum animum nonnunquam viro ingemiscere

concessum est / eiulatus vero ne mulieri quidem.
Ca. vii: q̄ ad dolorem sedate ferendum plurimū proficit cogita
re q̄ id honestum sit.

Voluminis tertii sunt capitula. xiiii.

Ca. i: q̄ cōcitati animi motus / rectius perturbationes q̄ morbi
dicuntur. quodq̄ sapientia est sanitas animi. Insipientia autē
insania / atq̄ dementia.

Ca. ii: quid iracundia. quidq̄ inter furorē et insaniam interest.

Ca. iii: q̄ humanū est / existimare in sapientē cadere egritudinē.

Ca. iiii: comprobat sex argumētis / sapientem egritudine vacare

Et quid innocentia / quid frugalitas / quid inter inuidentiam
et inuidiam interest. et quid misericordia.

Ca. v: q̄ ne malum aut egritudo omnino est in sapiente. quidq̄
inter egritudinē / et egrotationem interest.

Ca. vi: q̄ causa omnis egritudinis / aliarūq̄ animi perturbatio-
num est in opinione.

Ca. vii: q̄ egritudo vt res tetra / misera / et detestabilis remis /
velisq̄ est fugienda.

Ca. viii: quid epicurei / quid cyrenaici de egritudine senserint.

Ca. ix: cōtra epicureos q̄ reprehēdūt premeditatiōz rerū futu-
rarū.

Ca. x: cyrenaicorū dānat sententiā de egritudine.

Ca. xi: q̄ voluntate et iudicio suscipitur egritudo.

Ca. xii: refellit / naturā / o pluresq̄ alias eē cās suscipiēdi doloris.

Ca. xiii: que cōsolantiū officia / et que in cōsolatiōibus medicine.

Ca. xiiii: q̄ egritudinis nomē graue / tetrū / et funescū cū sapiē-
te habitare non potest.

Voluminis quarti sunt capitula. vii.

Ca. i: de modo pertractandi hanc questionem. Vtrum sapiens
potest omni animi perturbatione vacare.

Ca. ii: in perturbationibus animi describendis / Stoicorū vtitur
definitionibus ac perturbationibus.

Ca. iii: q̄ sapiēs / et beatus est / cui nihil humanarū rerū aut in-
tolerabile ad demittēdū animū / aut nimis letabile ad effere-
dum videri potest.

Ca. iiii! cōtra peripatheticos! qui perturbari aīos necē dicūt eē.

Ca. v! cōtra peripatheticos dicentes perturbationes vtiliter esse
a natura datas.

Ca. vi! de perturbationum variis curationibus.

Ca. vii! epilogus superiorum quatuor disputationum.

Voluminis Quinti sunt Capitula. ix.

Ca. i! probat ex dictis in superiore libro virtutem satis posse ad
beate viuendum.

Ca. ii! q̄ beata vita sola virtute cōficitur.

Ca. iii! q̄ omnes sapientes beati.

Ca. iiii! q̄ sapientes semper beatissimi.

Ca. v! q̄ propter paupertatē phī non amittunt beatitudinē.

Ca. vi! q̄ nec ignobilitas / nec humilitas / nec popularis offensio
prohibet sapientis beatitudinem.

Ca. vii! nec exilium sapientem non beatum efficit.

Ca. viii! q̄ ne propter cecitatem sapiens est non beatus.

Ca. ix! q̄ nec propter surditatem efficitur sapiens non beatus.

Quicquid Socratice manauit ab ordine secte!

Quicquid Aristoteles docuit! tuq̄ diuine Plato!

Inuentum quodcunq̄ tuo Crisippe recessu!

Quicquid Democritus risit! dixitq̄ tacendo

Pithagoras! vno se pectore cuncta vetustas

Condedit! et maior Ciceronis viribus exit!

His etenim libris docuit cognoscere! cur nam

Ipsa quidem virtus precium tibi! solaq̄ late

Fortune secura nitet! nil indiga laudis

Externe! nec querat opem! ferat omnia secum!

Diuitiis animola suis! immotaq̄ cunctis

Calibus / exalta mortalia respuat arce.

Hanc tamen haud quisq̄ / qui non agnouerit ante

Semet! et incertos animi placauerit estus

Inueniet. longis illuc ambagibus itur;

Opus (impressū Parisius in vico sancti Iacobi) finē habet.

